Божо Суботић

ПОРУКА ЈЕВАНЂЕЉА

БИБЛИОТЕКА САВРЕМЕНИЦИ

Божо СУБОТИЋ
ПОРУКА ЈЕВАНЂЕЉА

Издавач
САВЕЗ КЊИЖЕВНИКА СРЈ
ОДБОР "МЛАДЕН ОЉАЧА" РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
БАЊА ЛУКА
2013.

Главни и одговорни уредник
Драго ЦРНАДАК

Уредник
Жарко ШАРИЋ

Рецензенти:
Мр Мира МАКИВИЋ, публициста
Проф. др Богомир ЂУКИЋ

Лектор и коректор
Стипо КЉАЈИЋ, професор

Рјешење насловне стране
Слободан Ковачевић

Штампа:
ГрафоМарк
Лакташи

За Штампарију
Светозар Ћеркета

Тираж
100

БОЖО СУБОТИЋ

ПОРУКА ЈЕВАНЂЕЉА

- ХРОНОЛОГИЈА ЖИВЉЕЊА -

САВЕЗ КЊИЖЕВНИКА СРЈ
ОДБОР "МЛАДЕН ОЉАЧА" РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
БАЊА ЛУКА
2013.

28. XII 1984.

Да нисам утонуо до дна у сан, чуо бих пролом облака, пљусак воде као хорду низ кров куће. У уху би одјекивали громови. У очима би се смјењивали блијесци плавичастог свјетла.

Поред моје куће наишли неки људи. Моле да с њима кренем у свадбу.

– Пјевач си и играч, Милане. Међу нама има пјевача, потражићемо их још. Биће пјесме и весеља без краја. Хајд' и ти с нама – убјеђују ме.

Видим, комшије.

– Гдје је та свадба? – питам.

– Није далеко!

Обукох капут, ставих новчаник у џеп и кренух. Небо без облака. Опија мирис прољећа. Прате нас издужене сјенке. Пружамо кораке. Разговарамо гласно. Смјењују се осмијеси. Код првих кућа планинских напусти нас дан. Оком и ухом трагамо за свадбом. У околини лају пси. Замирисали им странци. Настављамо пут. Можда ће нам вјетар донијети свадбене руже.

Збиља, запљусну нас талас пјесме, цике и јецаја виолине. Грувају пушке.

Свадба!

Запали ми душу. На мјесечини тресе коло. Млада игра до младожење. Накићена дијамантима, сребром и златом. Чини се надсјајава сребрну мјесечину. Блијесак трепери у игри сјаја. Умјесто младе као да видиш буктињу свјетлости. Ко би рекао да сањам? Све личи на јаву.

Свиће. Буде се птице. Сватови се осипају као звијезде када се претачу у дан. Мојих комшија–сапутника нигдје. Као да су у земљу пропали. Преда мном непознат ми пут. Испред шуме обасја небеска ружа. Идем кроз стољетни зачарани свијет. Тишина се зацарила у том непроходном зеленилу. Грготьи планински поток. Лепет птичјих крила пара успулу тишину. У сусрет ми се бјеласа жена, као анђео.

– Куд ме води овај пут? – питам.

– Прошао си Гаревац, чово!

– Која ми је најближа жељезничка станица?

– Модрича. Иди путем право до раскршћа па скрени десно – рече.

Кривудавим уским путем спустих се на цесту без краја. Иза оближњег шумарка проломи се громки глас:

– Стој!

– Стао сам! – кажем изненађено.

– Ко си? Куда идеш?!

– Идем на жељезничку станицу Модрича, па возом у Осјечане – одговорих одсјечено.

– Одакле идеш?

Казах му све по реду: да сам Милан, да сам залутао...

– Ја сам стражар. Чувам творницу – наставља оштро, војнички, и упери у моје груди челичну цијев.

– Преда мном, напријед, соколе! – наређује врискаво.

– Зашто? Куда? – питам.

– Не питај! Улази кроз капију у творницу!

Стојим усправно као бор, без страха. Мислим, нисам никоме зло ни помислио, а камоли учинио. Угледах и творничку капију широко отворену. Тамо даље из димњака куља дим.

– Не познам те... Идем својој кући.

– Улази на капију, пуцаћу!

– Пуцај!

Повуче се у трен као пас послије уједа. Проговори пријатељски. Лукаво. Злослутно.

– Не бој се. Улази на капију у творницу. За који час наш творнички воз креће у Модричу, хајд' нашим возом.

Уђох. Без страха и сумње. У очима ми ватромет зеленила, цвијећа и стаситих крошњатих стабала. У њиховим њедрима вране бдију над птићима у насељу гнијезда.

Стражар ме уведе у халу коју украшавају звукови машина. Онда се изгуби као облак. Очима тражим излаз из паклене буке. Провлачим се између ремења, као између нити паукове мреже. Чини ми се сад ће ме повући у матицу вртње. Коса се диже. И кад се извукох из замке, угледа ме други стражар. Приђе ми ближе. Упери пиштољ у моје чело.

– Покажи ми дозволу за кретање овим погоном!

– Немам дозволе!

Објашњавам детаљно како сам дошао и куда идем.

– Иди на капију. Губи ми се с очију!

– Не знам гдје је капија!

Цијев пиштоља зину усред чела.

– Стражар ме увео, добри човјече... Људи смо! – браним се.

Угура ме у неку канцеларију, а затим нестаде као магла. Мори ме жеђ. Воде ни за лијека. Видим, црно ми се пише. Смишљам како да спасим голи живот!

У канцеларију улази један по један непознат човјек. Довукох се до зида. Чудни неки људи. Подилазе ме жмарци. Срце се у грудима заљуља брже. Очи у очи с чудесима. Грозница дрма и слама. На челу грашци зноја. Поведоше између себе разговор. Не разумијем ни ријечи. Напрежем уши. Узалуд. Чини ми се да ни они сами себе не разумију. Одједном се идзвоји један од њих, човјек страве. Мјери ме од главе до пете.

– Каква те нужда натјера да дођеш овамо?

Разведри ми се у срцу и души. Не могу да вјерујем да човјек–чудак говори мојим језиком! Испричах му сталожено све редом.

– Знаш ли гдје се налазиш?

– Не знам, матере ми!

На Марсу! – с поносом некаквим наставља: – Ми смо Марсовци. Ти си у васиони, у свемиру, у космосу! Далеко си од своје планете Земље!

Оте ми се осмијех. Радост плану у души и срцу.

– Волим што сам међу вама, на Марсу! Учио сам о вама у школи. Међутим, ни у сну нисам сањао да ћу једног дана стати својим ногама на тло драге ми планете Марс! Ви сте необични и дивни људи... – везем срцем.

– Добро, кад је тако, скидај са себе капут, хлаче и ципеле – запријети.

– Што да скидам?! – планух.

– Не питам те ништа!

– Не скидам!

Изађе овај саговорник, а за њим и остали, без ријечи. Али уђоше други људи исте сорте. Сјетих се приче коју сам слушао у возу за Сарајево. Путник је надгласавао тутњаву воза.

– Људи, постоји небески град, град на небесима! Начињен је од чистога злата. Има дванаест великих капија од бисера. Улице су такође позлаћене па се сијају као сунчана огледала. Начињен је за свијет који ће се купати у свјетлости Неба. Мјесечева свјетлост биће као што је сада свјетлост сунца, а сунце ће блистати свјетлошћу много јачом од ове којом нас обасјава. У том граду живјеће Божји синови и кћери у радости и срећи...

– Кад сам већ у космосу, питаћу Марсовце да ми кажу гдје је тај град небески – размишљам.

Један од Марсоваца, крупна људескара, приђе ми, загледа се у моје очи и лице.

– Иди куд знаш!

– Немам куд! Покажите ми пут до мог завичаја!

– Ти си на планети Марс! – понавља.

Окрену се затим својим друговима. Разговарају неразумљивим језиком. Помислих да не морам ни ићи са ове планете. Зажељех да који дан живим и упознам свијет Марса. Свијет осталих планета. Звјездани одсјај ноћи. Изблиза. Потражићу и небески град! Тајне свемира. Дио сам изабраног Божјег народа!

Одоше од мене ови Марсовци, а уђоше трећи. Ни лица ни очију. Главе им сјенке, црне мрље на раменима. Црно ми се пише. Зар да на другој планети, на Марсу, изгубим главу?! Страх ме прожима до сржи. Излазим пред лице Оца човјечанства! Молим за милост и тражим помоћ.

– Шта имаш у џеповима? – пита ме глас злослутне сјенке.

– Џепни сат и новчаник! – узвраћам.

– Вади и предај нам!

Не противим се. Видим – крај је свему. Завукох руку у џеп. Тешка срца растајем се са џепним сатом, као с најбољим пријатељем у животу. Предадох и новчаник, у њему личну карту и нешто новца.

– Скидај и капут! – нареди.

Без ријечи свукох капут и пружих га Марсовицима.

– Посни су им ти залогаји. Њима треба мој живот! Не знам како ће га одузети кад су голоруки – размишљам.

– Сад изађи! – вели оштро и дрско.

Окренух се и пружих корак путем који води у смрт. Кри-омице угледах једног од њих гдје истрже велики нож из корица. Замахну снажно на мој живот згрчен од страха. Али, други његов другар би бржи од ножа. Гурну ме са свемира! Полетјех као скије низ сњежну падину. Стрмоглаво. У бездан. Кроз пространство плаво. У очима мрак, а у ушима посмртна симфонија музике вјетра. Јурим као кроз вјечност. Све сам ближе сломиврату, сло-му живота!

– Боже, претвори ме у птицу с великим крилима. Да по-летим према сунцу! – посљедња ми је жеља.

Дотакох тијелом сасушено лишће и траву. Безболно, као да сам дочекан рукама, и као перо спустих се сретно. Благослове-но! Пјева ми срећа на сав глас.

Наилази нека жена у сњежној бјелини.

– Је ли ово планета Марс или Јупитер? – питам.

– Смијеши се љубазно и умиљато. Трепуће на сунчаној јари.

– Ти си на Земљи, чово! Само си зашао, залутао... Провешћу те беспућем на прави пут – рече и пође преда мном, као путоказ.

– Иди право! – рече и нестаде.

Сретох човјека. Молим да ми покаже пут. Погледа ме људски, радознало и достојанствено.

– Чово, не брини! Лежиш у постељи, у својој кући!

Пробудих се радостан и срећан као никад у животу. Разбуди се и моја жена Марија.

Хвала Богу.

29. XII 1984.

Небо се поиграва пахуљем. Зима леденим копљем копа до сржи. У родном селу своје миле сам затекао живе и здраве.

Поведосмо разговор о синоћњем сну у глуво доба. Инте-ресује ме шта значи језив и мистериозан сан Божанске визије.

– Не вјерујем у снове, нити у врачаре и гатаре. Дјед ми је причао да тумачење сна није у нашој, већ у Божјој моћи – говори тата и наставља: – И фараон је сањао страшан сан као и ја. Позвао је све врачаре и гатаре да кажу сан и шта сан значи, али нису знале. Рекоше му да је у Јосифу Дух Божји и да једино он зна сан и шта сан значи. Фараон исприча Јосифу два сна и он му каза Божју поруку. Фараон озарен радошћу плану. Из срца.

"Кад је теби јавио Бог све ово, нема никога тако мудра и разумна као што си ти. Ти ћеш бити над домом мојим и сав ће ти народ мој уста љубити; само ћу овијен пријестолом бити већи од тебе..."

– Милан, твој тата, измучен сном одсањао је у неко доба ноћи, замоли ме да саслушам шта је сањао, напомињући: "Да си ме такла у сну, цркао бих!" Одговорила сам му у полусну, као с оне стране свијести: "Причај кад сване" – апострофира мама.

Поново се оглашава тата, грлећи ме родитељским погледом радосне душе.

– Хвала Богу што нам те дао! Хвала и теби, сине Божо! Имаш породицу, радиш у фабрици и живиш у граду, али ипак нађеш времена да обиђеш своје најмилије: тату и маму, усамљене у гнијезду у којем смо Божјом милошћу даровани са четири сина и четири кћери, који су отишли свако за својом срећом. Тебе интересује како дишемо, шта сањамо, чиме се хранимо. Бринеш се и о нашем здрављу. Хвала Богу! Што се тиче мог здравља, не знам гдје ће ме и када нешто заболети. Говоре у селу да сам челичног здравља, а газим седамдесет девету...

– Тата и мама, немам никаквих заслуга. Богу припада сва слава и част. Све је учинила и чини Божја ријеч – кажем им с усхићењем.

Поткрај дана вратио сам се својој породици у оближњем граду.

1. I 1985.

Енергоинвестова фабрика "Трудбеник" Добој у којој радим послала ме на службени пут у "Фамос" Сарајево. С пута сам се вратио ноћу. На петом спрату у стану моја је породица утонула у

медени сан. Прозорска стакла дрмуса олујни вјетар ковитлајући сњежне пахуље. По стаклу се расцвјетали цвјетови од леда. Вјетрови дувају у трубе. Успаванка. Један сат по поноћи.

Уљуљан у дубок сан чух оштро и продорно звонце на вратима. Навлачим покривач на чула. Покушавам да се одбраним од звоњаве која се узбуркава као да је смак свијета. Мирише на зло. Сан се распрши и нестаде као облак којег је уништила противградна ракета.

Провирих кроз шпијунку. Угледах зета Богдана, мужа моје најстарије сестре Драгице. Отворих врата. По изразу лица слутим да се нешто страшно догодило.

– Мој пунац, а твој тата Милан у животној је опасности. Из сусједног села Драгица и ја смо посјетили пунца и пуницу у њиховом селу. Од оног што смо донијели припремили смо ручак. Јели смо и пијуцкали. Веселили смо се и пјевали... Кући смо се вратили по помрчини. Управо смо с дјецом отишли на починак, а пунчев комшија покуца на врата и рече да је Милан у смртној опасности због одлива крви... Нисмо повјеровали комшији. Драгица и ја поново смо га посјетили и затекли чудо! Сав у крви. Као да је изрешетан на бојном пољу. Лежи онемоћао. У лицу блијед, као да нема ни капи крви. Али је при свијести. Замолио ме је да ти одмах дођем и пренесем његову жељу – да га смјестиш у болицу. Узда се да ће уз Божју помоћ преживјети несрећу!... Комшија ће га на саонама довести до моје куће. Ако га ујутру не довуче, значи да је умро!

Сан се од мене удаљио као небо од планете Земље. Сјетих се поруке Божје: "Призови ме у невољи својој, избавићу те, и ти ме прослави" (Псалам, 50, 15).

"Оче, који си на небесима! Боже милости и чуда!... Нека буде воља Твоја. Вјерујем да је живот мога тате у Твојим рукама. И ништа му се непредвиђено не може догодити а да Ти ниси изнад тог догађаја. Нека мој тата остане жив, Теби у славу и част, а њему и његовим најмилијим на добро и благослов... Амин!" – молим се у себи.

Кола хитне помоћи пробијају се асфалтном траком кроз разигране пахуље. До возача је љекар, а позади ја и зет.

Сирена завијајући крчи себи пут. Стигосмо до зетовог села. Даље не можемо од сњежних наноса. Зет и ја излазимо из возила и грабимо брзим корацима у правцу његове куће. У авлији нас дочека чудо! Ни трага од саона и волујских папака.

– Да је жив пунац, довезао би га његов комшија до ово доба дана – изусти Богдан с тугом у срцу и души.

Није могао да изговори ону страшну ријеч. Ни ја, јер је то мој тата! Њему се ништа страшно не може догодити. Јер, како је знао за себе живи с Богом, а Бог с њим. Од богобојазних је родитеља. У селу га поштују као црквењака. Говоре да он ништа не ради без Божје помоћи. У сваком трепутку има у виду свог Створитеља, Откупитеља и Спаситеља. Један сеоски атеиста довео га је једне прилике у своју њиву исклaсале пшенице која личи на море. Покушао је да тату надмудри атеистичком мудрошћу. Земаљском. Започе разговор:

– Шта мислиш, Милане, да ли је за ову бујну, преобилну пшеницу потребнија молитва или гнојиво?

– И једно и друго! А шта мислиш, Ђокане, шта би било од ове пшенице да налети јак вјетар?... – приупитао је тата божански.

– У праву си, Милане! – попусти безбожник.

Пружисмо кораке у правцу сусједног села и татине куће. Успесмо се снијегом завијаним путем на брдо. Спуштамо се затим низином у поток. На сред те стрмине угледасмо волове како возе на саонама ко зна шта и кога. То татин комшија вози свог преболесног комшију Милана. Стадоше волови и ја угледах драгог тату умотаног у ћебе на слами уоквирен даскама. Кад нас примијети, подиже се и тихо изусти:

– Сине Божо! Хвала Богу што ми те послао у сусрет. Кад сам те угледао, као да ме огријаше три сунца! – изговори с великим напором, црпећи снагу и енергију из жила куцавица. У мојим чулима његове ријечи изговорене са дна плућа личише на шапат живота.

– Буди храбар, тата! Нека се не плаши твоје срце. С тобом је Бог! У колима хитне помоћи на цести чека те доктор! – храбрим га и тјешим.

У мени букну изнова нека нада и срећа у несрећи, те наглaсих да морамо пожурити. Татин комшија Саво фијукну прутом волове и они убрзаше корак.

Напокон ево нас на сњежној цести. Доктор обгрли погледом болесног тату и нареди да га из саона унесемо у кола хитне помоћи. Пажљиво. Тата се угнијезди на лежају бјељем од снијега.

– Додај гас! – огласи се доктор возачу и хитна крену муњевито. Сирена зајеча језивим звуцима.

Кроз широм отворену капију сијевнуше кола. Болница! Медицинари преузеше тешко болесног тату. Уђох у просторију за преглед болесника. Главни доктор упита ме озбиљно.

– Ви сте син чика–Милана?

– Да.

– Изађите... након љекарског прегледа информисаћу Вас о здравственом стању болесника...

Сједим на клупи у ходнику бојажљиво ишчекујући вијест главног љекара.

Шапућем молитву Свевишњем свом душом, свим срцем, свом снагом и свим бићем да га ојача у тијелу и духу, да се смилује на мог тату и уз помоћ љекара учини чудо и прослави своје име... У име Оца и Сина. Амин!

Усправљен сам као бор. Пред моје очи стаде главни доктор. Трепну забринуто. Упитах га за здравље мога тате. Закликта обзиљно:

– Ваш је тата углавном комуникативан. Има упалу плућа и веома је лошег здравственог стања. Изгубио је течност и велику количину крви. То угрожава живот. Поремећен је ритам срца, а и то угрожава живот... Ништа Вам не можемо гарантовати. Све је у Божјим рукама. Једино је Богу могуће да учини право чудо!

– Шта ми, татини најмилији треба да учинимо?

– Предајем Вам специјалну пропусницу да тату можете посјећивати у било које доба дана и ноћи. Поклоните му што више љубави да лакше преболи ову болест. Љубав је лијек над лијековима... Ми ћемо га лијечити као свог оца... Задржаћемо га на болничком лијечењу колико буде неопходно...

Уђите и поново видите свог тату и обратите му се с неколико љубазних ријечи – нагласи главни љекар.

– Драги докторе, мало је да Вам кажем хвала!... узвратих кратко.

Заједно стадосмо пред татине очи. Раширио је зјенице и гледа ми право у очи. Као да је знао да је љекар разговарао са мном и раширених чула чека да из синовљевих уста чује истину о свом здравственом стању и нади да се жив и здрав врати својој кући.

"Боже мој, Боже! Не знам шта да тати кажем. Знам да и у несрећи има среће и да је Теби све могуће" – затражих Божју помоћ. У себи. Затим се радосно огласих ријечима:

– Драги и мили мој тата, као што и сам видиш, исцрпљен си од неспавања, онемоћао си због болести. Али имаш здрава плућа. Милошћу Божјом и љекарском његом остаћеш жив! То ми тврди у разговору овај главни доктор – покретом руке и погледом на доктора скренух татину пажњу. – Из ове болнице отићи ћеш кући својим ногама. И ја ћу ићи с тобом... – наглашавам божански и оптимистички.

Овим ријечим измамих татин благи осмијех у ситуацији кад му се не смијеши. Јер, моје ријечи извиру из његове жеље и наде... Главни љекар климну главом и потврди.

Два сата по подне. Обученог у болничку пиџаму на покретном кревету довезоше га у собу број 25 Интерног одјељења те смјестише у болнички кревет који блиста од чистоће. Бјељи од снијега.

На растанку пружих тати руку у знак поздрава са жељом за успјешно лијечење, те брз опоравак и оздрављење.

2. I 1985.

Вјера у моћ Божанства и љубав према тати носе ме као крила разигране птице. То ме је јутрос пробудило рано. Неодољиво чезнем да сазнам новости о најновијем татином здравственом стању. Јануар маше хладним мачевима. На капији улаза у болницу показујем специјалну пропусницу и пружих корак болничким кругом. Уђох на врата татине болесничке собе. Све болеснике

поздравих јутарњим поздравом. Радосно тати пружих руку и он, ганут синовљевим доласком, својом руком стеже моју. Не чекајући питање о здрављу огласи се:

– Хвала Богу, боље ми је. Примио сам инфузију: витамине и минерале, па нове капи крви... Спавао сам као јагње. Уздам се да ћу заиста остати жив. Отиђи кући Марији и кажи да ми је боље, нека се не брине.

У додиру руку осјетио сам татину топлину. У односу на јуче разлика је невјероватна. Руке су му тада биле језиво хладне. Живнуо је. А то се види из сјаја очију, из чежње и наде...

– Хвала Богу! У фабрици гдје радим надокнађујем изгубљено вријеме продуженим радом. Кажу, производња не смије да трпи.

Увјеравам тату да ћу већ данас посјетити маму у селу и обрадовати је поруком да се њен мили осјећа боље...

На растанку ми тата пружи топлу родитељску руку и трепну:

– Хвала ти, сине Божо, на бризи о мени и Марији!

На Марића брду заустави се аутобус. Пун путника. Убрзаним корацима грабим преко сњежних наноса у правцу потока, а затим се хватам шуме и узбрдице. На падини брда у селу Бргула Горња угледах родитељску кућу. Кров куће и све наоколо је под сњежном бјелином. Жућо својим гласом јави укућанима да неко долази. Од укућана угледах маму Марију и сестру Драгицу. Оставила је своју породицу у сусједном селу и мајци убија самоћу и помаже јој у свему. Поздравих се срдачно с мамом и сестром како то и доликује најрођенијим. Дарујем маму прехрамбеним артиклима, па наранџама и јабукама. Не гледајућу дарове забринуто ме упита:

– Је ли жив мој домаћин Милан?

– Жив је и осјећа се боље!

– Како знаш? – провјерава.

– Тата тако каже...

– Хвала Богу! – изговорише углас.

Мама обриса сузе. Старица је, али се добро држи. Затрепта очима боје неба.

– Милан је мој живот и слобода! Кажи му да се не секира за мене. О мени се брину кћерка Драгица и зет Богдан.

Нека га Бог благослови и да ми што прије дође жив и здрав.

Увјеравам маму да ће Божјом милошћу тако бити и да ћу га живог и здравог довести кући. Одлазим. Возим се аутобусом натраг у град. Из аутобуса пружам корак бијелим ћилимом у правцу болнице. На улазу службеном лицу показујем пропусницу и продужавам тати у болничку собу.

– Како је моја домаћица Марија? – огласи се нестрпљиво.

Испричах му све по реду. Он се још више разведри у души и срцу. Радостан и срећан развуче осмијех као хармонику. Упознали су се у петнаестој, а вјенчали у шеснаестој години. Исте су године рођени и завољели се искрено и трајно.

3. I 1985.

Татини синови и кћери, разбацани по свијету као острва у мору, сазнадоше брзином звука о татиној страшној и изненадној болести. Договорили смо се да му не долазимо у посјету истовремено, већ смо се распоредили тако да сваки дан има посјету. Споразумјели смо се да сусрети буду радосни и срећни, исказујући љубав, како ми је рекао главни љекар. Треба да допустимо тати да прича и пита, а да му одговарамо кратко.

Данас је у вријеме посјете у два по подне тату посјетио његов првенац син Андрија са својом животном сапутницом Драгицом. На служби је у Јањи код Бијељине. У свечаној је униформи саобраћајног милиционара, са шапком на глави. Татина прва радост и снага, понос и дика! Обоје љубе тату у образе, срећни и радосни до неба.

– Болесник се не љуби – благо их тата укори.

– Да. Али ми у теби не видимо болесника, већ здравог тату!

– Како се данас осјећаш, тата? – упитах га.

– Хвала Богу! Данас боље него јуче...

По оној народној: "Треба засвирати и за нас задјети", посјетиоци већ одлазе. На растанку грле се и љубе како то и чине најмилији. Тати ни на крај памети болест, јер љубав дјеце издиже га изнад збиље.

Пред татине очи стадоше и прве комшије у селу, Саво и жена му Зорка. Тату обрадоваше својом изненадном посјетом.

Није им се надао. То је онај комшија Саво Јовић који је оног критичног јутра с воловима на саонама тату одвезао до цесте, до кола хитне помоћи. Тата, дакле, жање што је посијао. Наиме, Саво је њему спасио живот, а овај Сави још давно у глуво доба ноћи спасио волове који су рикали на сав глас под теретом срушене штале.

4. I 1985.

Сву ноћ су олуја и концерт хладног јануара разговарали с прозорима стана моје породице. Успаванка над успаванкама која нас је уљуљкивала у медени сан дубок као море.

У сну угледах тату осмијехнутог као зора. Дошао из болничког кревета у пиџами бијељој од снијега. Као анђео! У уху ми родитељски глас:

– Дошао сам да видим како си ти и твоји и да видим шта радиш и чиме се занимаш, сине Божо!...

То ме разбуди рано. Сам себи постављам питање: Зашто је мој тата по оваквој цичи зими дошао у љетној пиџами? Трагам за правим одговором, али га не налазим. Једино ми је јасно да је то за мене нека порука коју ми упућује драги Бог.

Обукох зимску одјећу и обућу и кренух тати у посјету. Да видим како је, шта ради и шта треба да ја и моја породица учинимо за њега. На капији ме заустави чувар болнице и ја му показах специјалну пропусницу. Продужавам болничким бијелим ћилимом у пратњи хладних таласа вјетра. Соба испуњена болесницима, сном и дисањем пуним плућима. Мој тата у углу болесничке собе до прозора спава меденим сном. Прихватих му благо руку као да се рукујемо. Осјетих топлину татиног тијела. Обрадова ме његово несметано дисање и румêн у лицу. Нећу да га будим. Јер, то је мој тата! Сан је љепота живљења. Знак опоравка. Свратих у собу дежурног љекара. Запитах га за здравље свог тате и он ме озари радошћу.

– Ваш тата Милан подвргнут је детаљним претрагама, снимањима, испитивањима и анализама, почевши од крви, урина, преко срца и плућа, укључујући и снимање главе...

Установили смо да је његово критично здравствено стање посљедица пуцања чира на дванаестопалачном цријеву. Су-

бјективно се из дана у дан осјетно боље осјећа и ван је животне опасности...

– Хвала Богу и Вама, докторе... – кажем пламтећи од среће.

– Ваша посјета тати у раним јутарњим сатима надмашује уобичајену синовљаеву љубав! – кликну хуманиста љубазно и срдачно.

Умјесто да свратим својима, продужавам на посао. Скоро сат раније већ сам на свом радноме мјесту. Убрзо пред моје очи стаде непосредни руководилац. Није то први пут да ме затече како започињем рад много раније, па и у касним поподневним сатима. Са задовољством и поносом отвори своју душу. Љубазно, срдачно и пријатељски.

– Како Вам је тата?

– Хвала Богу, успјешно се опоравља...

– Послове и радне задатке обављате квалитетно, одговорно и правовремено. То је одлика истинског, инвентивног ствараоца – инжењера машинства. У колективу комуницирате са осебујним и коректним међуљудским односима... Наш заједнички рад на релацији надређени – подређени такође служи за примјер...

Татино успјешно лијечење и ова похвала мог непосредног руководиоца, шефа Техничке припреме производње "Енергоинвестове" фабрике "Трудбеник", усрећује ме и издиже изнад стварности те с више оптимизма гледам у будућност. Шефу откривам тајну успјеха.

– Радећи не помишљам на похвале и награде, већ како да савршеније и на вријеме обавим послове и радне задатке. За успјех су заслужни Божја благодат и мој тата.

– Како?

– Божански обожен, тата ми је савјетовао: "На послу не буди лијен, већ огњен у духу. Служиш Гоподу! Радио другоме или себи, увијек ради честито, за петицу! С љубављу и одушевљењем. Нека те хвали други, а не твоја уста. Не одреци добра оним којима можеш помоћи. Ко хода с мудрима, постаје мудар, а ко се дружи с безумницима, постаје гори од њих. Ко има пријатеља, ваља да поступа пријатељски. Јер, искрени пријатељ је вјернији од брата. Очи су Господње на свакоме мјесту, те гледају и зло и добро..."

Шеф оде, а ја остадох на свом радноме мјесту. У послу преко главе...

Послије 18 сати посјетих тату у болесничкој постељи. Завршава с вечером. Кочоперно и са задовољством започе разговор:

– У визити ми доктор Живко Живановић рече да сам крепкији и здравији. Према његовим ријечима ускоро бих могао и кући. Сутра да се то деси, немам се у шта преобући, сине.

– Бог ће се побринути. Зато се не брини, тата.

Осмијехну се срећно.

– Данас су ми у посјети били кћерка Драгица, зет Богдан и њихов син Предраг, мој унук, са женом и дјецом. Праунук Бојан весело и несташно ми рече: "Тебе, прадједе, ништа не боли. Једино мали прст ноге." Праунук бодри и храбри свог прадједа... Драгица и Богдан брину се о нашој Марији. Они су њен живот...

Пружих тати руку и зажељех му безбрижан сан, још успјешнији опоравак, као и скори излазак из болнице.

5. I 1985.

Духовно, психички и физички у болесничкој соби тата се издиже изнад збиље. Једнолично битисање постаје му досадно. И он као птица из гнијезда извија се у пространства плава. Навиру многа сјећања из раног и позног дјетињства, па разуздане младости, зрелости и снаге живота. Издваја нешто што се догодило на народном збору на Требави гори.

Рве се с рвачем Обрадом из Чивчија који је на такмичењу рвача у Москви проглашен за побједника. Рве се по жељи присутних збораша.

Народ их окружио великим кругом, узнемирен као пчеле у кошници пред кишу и олују.

– Миланова је побједа!

– Обрад је непобједив!

– С Миланом је Бог!...

Посјетих тату у његовој болничкој соби за вријеме вечере. Видим да има добар апетит, а и храна је укусна.

– Што би ми сад годио компот од сувих шљива, сине Божо!

– Твоја снаха Даница скувала ти је управо тај компот, тата – извадих из торбе топлу стаклену посуду те му је предадох заједно с кашиком. Он се зачуди и обрадова као дијете. Наглашава да је храна лијек, снага и енергија. Озарено трепну:

– Данас ме је посјетио син Ђорђа са женом – снахом Лукијаном. Од моја четири сина њему је припала част да живи на дједовини! Обоје су вриједни као пчеле. Унуци Чедо и Зоран раде у државним предузећима, као занатлије металске струке.

Ђорђа је благодарен. Обожен је. Истражује шта је Богу мило. Као и ја постао је пчелар. Узоран је пољопривредник, воћар, виноградар, ковач, грађевинар... Угодан је Богу и људима. Хвала Богу!

Сва његова дјеца – синови и кћери имају своје благослове, надахнућа, умијећа и многе дарове. Татино и мамино богатство и омиљена тема. Његов сам врстан саговорник: слушалац. То га мотивише. И ми се не можемо напричати нити наслушати...

Благослови ме и крепух својима. Обећах да ћу му и сутра доћи у посјету. Зажељех му меден сан.

6. I 1985.

Размишљам божански и генетски о родитељима: тати Милану и мами Марији. У смислу двију нових Божјих заповијести: "И љуби Господа Бога својега свим срцем својијем и свом душом својом и свијем умом својијем и свом снагом својом." Ово је прва заповијест. Друга је слична: "Љуби ближњега својега као самога себе" (Јеванђеље по Марку, 12, 30–31).

Сам себи постављам питање: Како љубити – вољети Бога?! Ко ми је ближњи? Божјом благодети и промислом укратко одговарам: Вољети Бога значи вољети круне Његовог стваралаштва – ближњега. Ближњи је свако људско биће коме је потребна помоћ!

Конкретније, тати и мами је пукао тежак дан. Можда најтежи у њиховим осамдесетим годинама. Он лежи у болесничкој постељи, а она непокретна због одузетости лијеве ноге. Пала је на туђе руке, а изнад свега тога први пут заједно не дочекују Бадњи дан као дан припреме за сутрашњи Божић... Њихова кућа остала

је ове године без бадњака који се у раним јутарњим сатима обара у храстовој шуми и наслања на кућу као симбол постојања и надања.

Покушавам да тати ублажим тугу. Да га издигнем изнад збиље. Купих и предадох у његове руке памучне чарапе и зимске топле чизме, изнутра обложене вуном. Испроба их раним јутром и рече да су као скројене за његове ноге.

У трен постаде одушевљен, радостан и срећан због обуће којој се није надао. Ставих под његов болеснички кревет, а он наслућује да га припремам за излазак из болнице. Озарено трепну:

– Сутра на Божић донеси куван пиринач с пилетином за доручак!

– Биће по твојој жељи, тата.

Чини ми се да сам његову тугу преточио у радост. Одлазим право у фабрику на посао као на орловим крилима. А с посла по подне поново га посјетих у болесничкој постељи. Затекох сестру Зору која живи у Сарајеву. Дошла да обиђе маму на селу, да с њом прослави Божић, те исказује љубав и пажњу према тати. Најмлађа је од његових четирију кћери.

Одлазимо. Прво се ја с татом поздравих с тугом у срцу. Пружам кораке ходником болнице, изађох на сњежни покривач, у звиждук јануарских вјетрова. Чекам сестру Зору. Она ми прилази бришући сузе с лица.

– Шта је? – питам.

– Замисли, како сам се сажалила кад ми рече: "На Божић, Зоро, спомените и мене!..."

7. I 1985.

– Христос се роди! – поздравих гласно и радосно тату и његове другаре у болесничким креветима.

– Ваистину се роди! – трепну тата веселим и сјајним очима. Истим отпоздравом огласише се и остали болесници.

Јуче наручено јело, укусно и топло, предадох тати у раним сатима божићњег јутра. И док се срећно частио, тата проговори преко залогаја:

На фотографији тата Милан у војсци краља Александра у Мостару 1928.

– Сваке године о Божићу био сам код куће, а сада...

– Ниси био кад си служио у војсци краља Александра.

– Јест, али тада је био мој отац Василија и он је прослављао Божић...

Оставих тату у свечаном расположењу и славље, те на вријеме уђох на капију фабрике у којој Христово рођење прослављам радно заједно са близу хиљаду радника у плавим мантилима и радним комбинезонима.

Распјевала се "башта машина": бруји, цвили, ломи, дроби...

Пројектујем технолошки процес најновијег производа који се тек осваја. Зове се ваздушни топ! Имаће широку примјену. Кад, рецимо, у силосу заглави истицање зрна кукуруза или друге житарице, ваздушни топ силном енергијом учиниће да зрна поново потеку. Огњен у духу, прослављам свог Творца и Спаситеља.

У моје мисли усели се, ко ће други него мој тата! Оживје и његова прича о догађају којег је доживио у Мостару на данашњи дан далеке 1928. године.

"Топ за топом вуче шест пари коња. На њима војници. Ја сједим на топу. То је заслуга мог оца Василије. Кад ме је војна комисија примала у војску, неопажено је ушао и затраживши ријеч узвикнуо: 'Ово је мој син Милан! Молим вас да га примите у род војске гдје неће пјешачити, већ да се вожe. Или нек јаше на коњу! Ослабиће од пјешачења и оболети! Тада неће

бити од користи ни вама ни мени!...' Комисија се загрцну од смијеха.

Један од њих рече да ће му испунити жељу. Примише ме у тешку артиљерију!

– Стој!

Колона стаде. Командири батерија се издвојише. Командант издаде наређење:

'Први и други дивизион далекометним топовима у предјелу кањона и коте 379 уништиће непријатељска утврђења!'

Нишанџија сам првог топа првог дивизиона. На плочи 60 заузимам мјесни угао 210. Већ је топ калибра 150 мм спреман за паљбу. Јекнуо је громогласно. Извиђачи саопштише да је граната погодила мету. По истим нишанским елементима остале нишанџије и посаде припремише разорну паљбу. Затим команда: 'Пали'!"

У мислима ми метафора свечаног светог слављења Божића! Радосни, весели и пресрећни. Уздигнути до самог Неба. Усправљени као борови и јелике око синије пуне меда и млијека. Тата и мама са четири сина и четири кћери. Тата објављује најрадоснију вијест. На небу и планети Земљи:

Чуј небеске војске глас,
Златних труба диван склад,
Слушај пјесму радосну
Коју небо пјева сад:
"Слава Богу, слава сва
Сред висине небеске,
А на Земљи нек је мир:
Господ Исус роди се..."

– Христос се роди! – кликну тата.

– Ваистину се роди! – узвратисмо углас.

Расцвјетава се породично славље љубави. Грле се и љубе тата и мама, браћа са браћом, сестре са сестрама, затим свако са сваким, па и са татом и мамом. Потом забрујаше татине свете ријечи:

"Сјај, Боже, свјетлошћу Милану и Марији! Сјај, Боже, свјетлошћу синовима: Андрији, Ђорђи, Божи и Димши!

Сјај, Боже, свјетлошћу кћерима: Драгици, Вукици, Милки и Зори! Сјај, Боже, свјетлошћу говедима, кокошима, овцама, пчелама, птицама у гори и вјетру на арману!..."

Тата и мама сједоше око велике синије на зобеној слами прекривеној поњавом. То учинисмо и ми, њихова дјеца. Затим се прво тата окуси свега оног што је на синији, те узесмо и ми прве божићне залогаје...

8. I 1985.

"На Божић, Зоро, спомените и мене!..."

Ова божанска порука коју је тата упутио на Бадњи дан путем своје најмлађе кћери порука је у првом реду његовом животном другу Марији, а затим синовима и кћерима. Мама је татину поруку протумачила као позив на молитву. На Божић, на дан рођења Господа, Створитеља, Откупитеља и Спаситеља – Исуса Христа! На пресвет и најрадоснији дан. На тај Дан славе Бог Отац небески чује сваку изговорену ријеч у молитви и милостиво је услишава...

И Толстој се својевремено у невољама молио Богу Свемогућем из љубави, срцем и душом. Овај велики руски писац сматра да молитва невољника не спушта Божанство невољнику, већ људско биће диже до Неба!

Молитва је доживљај усхићења, дивљења и заједништва са небеском заједницом. Дисање и говор душе. Изливање срца у разговору пријатеља с пријатељем. Мама је понизно уздахнула. У име божанства!

"Боже мој, Боже! Хвала ти што си мене и Милана ујединио у својој љубави. Даровао си нас највећим богатством: синовима и кћерима! Слушао си и услишавао молитве наше, избављајући нас из невоља. О Боже, милости и чуда! Молим Те, Ти који знаш за сваку тајну душе и читаш Миланово срце, учини да жив и здрав дође својој кући! Ни птица на грани не цвркуће сама. Као голуб и голубица да наставимо и даље заједно. Ако није Твоја воља да мог Милана подигнеш из болесничке постеље, молим Те

да својом милошћу и присуством тјешиш и ублажаваш његове муке и патње... Амин!

Сестра Зора, као и остала браћа и сестре, молили су се Богу за татино оздрављење готово истом маминoм молитвом. Свом душом и срцем, свом снагом и љубављу којом нас је Небо надахнуло преко наших родитеља.

Купих дуге гаће и кошуљу, те комплет одијело. Предадох у руке тати. Дочекао ме је сједећи у болничком кревету кочопернији, сјајних очију и весела лица.

– Како си, тата?

– На сам Божић осјетио сам у духу и тијелу необичну енергију и снагу. Хвала Богу, Марији и дјеци који су се на Божић и мене сјетили.

Испроба одијело и са одушевљењем прозбори:

– Штима. Хвала ти, сине Божо!

– Желиш ли још нешто? – упитах обоженог тату.

– Још само зимски капут! – одговори раздрагано.

– Даће Бог!...

9. I 1985.

Стигох тати у посјету по сњежној олуји. Хладан вјетар голица по чулима и прстима. Хладноћа се увлачи под нокте. Штипа до сржи! Тата ме радосно и срећно помилова погледом.

– Главни доктор на визити, онај што ме примио у болницу на лијечење, охрабри ме и обрадова:

– Милане, најбољи си од стараца у својој соби. Сутра у десет сати идеш својој кући!

– Хвала Богу! Хвала и Теби, сине докторе! И Твојим сарадницима, љекарима и медицинским сестрама... Кћерима!

Хвала Богу, рекох и ја, те пружих тати руку и честитах му оздрављење предајући му зимски капут, штап и шал.

Испроба све то и кликну радосно и срећно:

– Штима. Хвала, сине Божо!

Као на орловим крилима одлазим озарен ријетком радошћу и срећом, али и свјестан својих даљих обавеза.

10. I 1985.

Болесницима болничке собе број 25 подијељен је доручак. Знају да њихов другар Милан данас одлази кући. Испразнио је тањир варива, смазао кришке бијелог хљеба и искапио шољу млијека. Непрестано је у мислима на животног друга и кућу, у коју ће стићи послије једанаест дана проведених у блоници на лијечењу. И кад се тата поче облачити и обувати, сви погледи били су упрти у њега. Помало су чак и завидни, јер њихов другар Милан је осамдесетогодишњак а одлази излијечен, а они, иако много млађи, остају. Ни тата није могао да сакрије несвакидашње расположење, сјај у очима, радост и енергију. Живот!...

Обујмише га очи.

– Лијепо изгледаш у новој одјећи и обући. Шубара ти пристаје... Прави си господин, Милане! – чу се глас из собе.

– Имаш ли још тако добре дјеце као што је тај син, Милане? – упита један од болесника.

Тата се осмијехну сретно.

– Моја ми је мајка Макивија казала: "Сине Милане, сва су твоја дјеца од пречистог злата. А Божо!... тај би обукао своје родитеље ду́гом и сунцем да може. Хвала Богу!"

Поздрави се са другарима у болесничким постељама, размјењујући најљепше жеље. Свима им махну руком и они му срдачно узвратише.

У татиној отпусници пише: *Б.О. – Опорављен. За седам дана на контролу.*

– Заиста је Богу све могуће! Кола хитне помоћи довезоше га у болницу и љекари нису могли гарантовати да ће преживјети, а данас жив и здрав одлази кући својим ногама! О хвала Ти, Боже!... – оте ми се усхићен шапат.

Тата се поштапа дрвеним штапом. Тапка ходником болнице. Застајкује. Нешто му недостаје. Медицинска сестра његове собе пружи му руку. Поздрављајући се с њом озарено јој нагласи:

– Кћери моја, помози ми да видим и поздравим се са "сином" доктором собе 25 и "сином" главним доктором Одјељења!

Сестра покуца на врата љекарске собе и уђе. Излази ван, а за њом пружају кораке татини "синови". У бјелини лабудова. У све-

чаној атмосфери. Синови доктори једва препознаше пацијента "тату". Високог као бор. Обучен у ново тамноплаво одијело, дуги зимски капут, бијелу кошуљу са шалом око врата. Зашубарен, зачизмљен, зарукавичен, са штапом. Он скиде шубару с главе, поздравља се с љекарима, захваљује им на свему и благосиља их.

– У руци можеш једино носити штап... На кућном си лијечењу. Не обављај код куће никаквог посла, "тата" Милане! – савјетује "син" прим. др Живко Живановић, главни љекар Одјељења.

– Не једи свињско месо ни у ком облику, ни било шта љуто... с топлим чајем од камилице конзумирај дневно до двије кашике меда! Свако добро, тата Милане! – пожели му доктор Цвијетић.

Растадоше се како то и доликује најрођенијима. И овај љекар прими од свог тате посебну хвалу и благослов.

Небо се заодјело копреном облака. Засипа бијелом кишом. Вјетровито је и хладно. У болничком кругу тата улази у кола позади, а ја поред возача Љубе Милутиновића, мог радног колеге из фабрике. Смјестисмо се као у птичјем гнијезду.

Тати представих радног колегу који ми је као брат.

– Идеш прво у мој стан мојој породици, тата.

– Хвала ти, сине Божо, моја Марија не може чекати ни минуте. Забринута је због мене. Пожељели смо се! Све вријеме лијечења у болници мислио сам и сањао Марију!... Вози ме кући, сине Љубо!

Ћилимом бијелог јануара забруја мотор. Врте се точкови наснијеженом стазом без краја. Мој колега, возач, вјечито осмијехнут поведе разговор.

– Крепак си и животан, тата?

– Хвала Богу!... Мени је осамдесета, сине Љубо! – везе енергично и магнетично, па наставља: – Рођен сам у вријеме владавине Аустроугарске, за владавине Фрање Јосифа! Кад су се узели, мој отац Василија имао је тридесет, а мајка Макивија двадесет три године. Њихову слику носим у сјећању и мислима. Друге слике немају...

Отац је средњег раста, плећат, округла и румена лица, попут сунчеве лопте, смеђе косе, снажан и здрав.

Није био ни пјевач, ни играч, али је волио и пјесму и игру. Миран и благе божанске нарави. Богомољац! Није псовао Бога нити свеце. Кад је најљући, опсује "кољено ђаволско". Домаћин и чувадар. Угледан пољопривредник. Поштован од Бога и људи...

Мајка је очевог раста, тјелесно развијена. Образи дуги, мало оспичави, очи у боји неба. Богомољка. Врсна домаћица и куварица. Послије обилног јела које она припреми свако чељаде лиже прсте. На кућним и пољским пословима вриједна као пчела. Огњена у духу и енергична. Смјешкала се мом оцу што, како каже, ради споро, а отац њој што пребрзо троши снагу и енергију, имајући у виду да има дана у години. Брисачи на вјетробранима кола бришу сњежне пахуље. Ја и Љубо наћулили уши и слушамо татину занимљиву причу. Очито је у причању даровит.

– У осмој години уписали су ме у основну школу. Отац је имао муке док ме је уписао у први разред. Учитељ Карло плашио се да му нећу потрти дјецу, јер сам много, много већи и развијенији од осталих.

– Води га кући и жени га! – одбијао је учитељ упис у школу.

– Мој син Милан је исто годиште као твоји остали ученици, и није он крив што их је прерастао... Омогући му да не буде слијеп код очију. Милан неће први напасти, а ако они нападну, сматраће да се ради о игри. Гледај у мој образ, гарантујем, господине управниче!... – наваљивао је отац Василија и уз Божју помоћ успио.

Првог јутра у првом разреду основне школе у селу Осјечани угледали смо на зиду први пут цара Фрању Јосифа. Учитељ нам говори о цару и истиче да је он борац за народна права, ослободилац и цар дични...

Учо изговара ријечи химне, а ми за њим понављамо са дна плућа:

Боже, храни,
Боже, спаси
Цара Фрању
И наш род!

Цар је одјевен у царску одјећу, са ордењем на грудима. Преозбиљног погледа, дуга лица с насњеженим брчинама и брадом. За мене и моје другове дјеловао је као страшан странац... Промијенио сам шест царева, краљева и владара! – прича тата, свједок историје.

Умирише се точкови кола на брду. Изађосмо на разигране пахуљице. Сјеверац фијуче и дивља. Нигдје магле. Тата се загледа у сусједно брдо на западу оковано бјелином. На падини угледа своју снијегом покривену кућу из које се извија дим у небеса. То га обрадова до неба. Шапуће у себи молитву. Моли Божју помоћ...

– Морамо сићи низбрдо, пријећи преко потока, те кренути узбрдо до куће... – појашњава тата.

Журним кораком идем напријед, а за мном Љубо. Снијег је дубок. Има и сњежних сметова који личе на бијеле куле. Заобилазимо их и пртинимо цјелцем до потока, а затим се узбрдо пењемо до тате пртинећи што више да он пружи корак без напрезања. Љубо носи татину ташну, а ја торбу хране за тату и маму. Он корача у средини, напријед ја, а позади Љубо. Стигосмо до потока, који је окован ледом и засут дебелим сњежним покривачем.Пртинимо Љубо и ја преко потока, па узбрдо до татине куће. Пас се огласи кидишући с ланца. Остависмо ствари под стреху куће и кренусмо низ падину до тате правећи му даље проходну стазу.

Татине нове чизме се не клижу и с повременим одмарањем доведосмо га до куће. Пас нам се умиљава и радује се што поново дочека свога господара. Успиње се на задње ноге, али се господара не дотиче, ваљда из поштовања.

Сестра Вукица дочека нас пред кућом на бијелом ћилиму. Оставила је своју породицу у Сарајеву на двије седмице да би дворила и његовала своје родитеље.

– Марија, душо, јеси ли ми жива?! – кликће тата мами озарен радошћу и срећом. Грли је и љуби.

– Жива сам, хвала Богу!... Е мој лијепи домаћине, животе мој и моја слободо!... – везе мама сједећи на постељи.

– Нисам мислио да ћу се жив вратити из болнице. Стигао сам колима сина Љубе до источног првог брда. А ногама својим до куће. По Божјој вољи!...

Породичној радости и срећи нема краја. Брат Љубо и ја поздрависмо се с нашим најмилијим и пружисмо корак дивном сребрнастом пртином. Ушли смо у кола, те ћилимом блиставе бјелине прије мрака стигли у свој град.

12. I 1985.

Пас вучјак дремуцка на цичи хладоног јануара под кровом кућице, а затим је изненађен рукнуо. Срећом, везан је синциром и ја остадох читав! На вањским кућним вратима угледах Вукицу с кажипрстом на уснама. Затим тихо проговори:

– Тата спава.

Поздравих је братски и примјећујем сјај у њеним очима и осмијех на лицу:

– Тати је сваким даном све боље, а и мама је радосна и срећна.

Уђох у топлу родитељску кућу. Поздрављајући се с мамом оте ми се поглед на татин лежај. Спава дубоким сном, лицем окренут небу. Благо тестерише. Стомак се подиже и спушта, као плима и осека. Шапућемо због татиног сна. Питам шта треба да купим од намирница. Тражи им се тетрапакована вареника, кокошја супа, те жива пастрмка или шаран... Тату Милана уковах у пјесму. И маму Марију.

Кад мој тата спава,
Испружи се
Колико је дуг.
Рашири руке
Угаслог дана,
До звијезда
Које најављују
Зору.
Опусти мишиће
И тетиве.
На мјесечини
Мисли оживе!

* * *

Зоре
Из сна будила.
Коњаника дана
На рукама проносила.
Руке
Њивама поклањала.
Тијело знојем
Натапала,
Сутоне потапала.
Очи од неба украла.
Грло птице посудила.
Једноставна као цвијет
И шарена дуга,
Моја мама!

13. I 1985.

У фабрику сам кренуо раније с пуном торбом. Треба данас да заокружим пројектовање технолошког процеса израде ваздушног топа. На капији ме заустави портир.

– Шта Вам је у тој торби?!

– Прехрамбени артикли и воће. С посла идем право на аутобуску и првим аутобусом за родно село...

– Торбу оставите код мене у портирници. Такав је закон, инџилиру!...

С повјерењем предадох портиру своју торбу те ћилимом јануара до радног мјеста. Вријеме ми прође као дланом о длан.

На брду с јужне стране родитељске куће изађох с торбом из аутобуса. Убрзах корак низбрдо, пређох преко потока, па грабим узбрдо.

Вјетар дува у трубу, а студен пецка под ноктима. Облаци ме засипају пахуљем. Кућни чувар спава. Бешумно уђох у родитељаку кућу. Тата, мама и сестра Вукица се изненадише. Радосни и срећни. Пријатну собу грије фуруна. Повадих из торбе полубијеле хљебове, паковања кокошјих супа, печену пастрмку, тетрапаковања варенике, пилећи паризер, те банане, наранџе...

Не знам да ли су се више обрадовали мом доласку или даровима. Помијешала се радост и срећа. Пламте одушевљењем. Обгрлих погледом родитеље. Затрептах.

– Има ли болесника? – питам.

– Нема, хвала Богу! – одговорише углас. Очито је тако.

– Ако ми можете издвојити нешто занимљиво чега се сјећате из вашег дјетињства, радо бих чуо јер се враћам возом у свој Добој!

Тата се осмијехну, даровит магнетичним причањем.

– У турском вакту ја и отац Василија волујском запрегом довезли смо пуна кола сијена бегу Аги. Од свега му дајемо трећину, па и од сијена. Изађе из конака. Товар смо довукли до сијена које већ садијевају. Бег Ага отпухну.

– Аферим, честити слуго... С киме ћеш истоварити?

– Повео сам синчића Милана!

– Пази да ти дијете не погине. Побацај с кола горе око стожине. Згомилај... – рече бег и нестаде испред наших очију.

Уз високо садјевено сијено отац прислони љестве и рече ми да се попнем. Затим ми је вилама и рогуљама с кола бацао навиљке, а ја сам вилама гомилао око стожине, те уз Божју помоћ садио и с пет метара висине сишао на земљу.

У беговим торовима и шталама много домаћа крупна стока. Као на марвеном сајму. Громка јека, блејање, рика, рзање... То је благо турског земана и мог раног дјетињства... – с пркосним жаром прича тата.

– Из Пејчића сам племена. Јединица. Стекли су ме родитељи Мара и Цвијан. Памтим дједа Алексу и баку Ђуку... – везе моја мама живописно и одушевљено. Као да се данас догађа. Наставља са сјетом: – Била сам својим милим и син и кћерка. Нисам дијелила послове на мушке и женске. А било их је преко главе. Није лако бити јединица, газдинска кћи и син. Рано и позно дјетињство провела сам радећи даноноћно. Чим кажу иди, ја одмах крећем на посао, који ми је личио на игру. Звали су ме и пчелицом. Вољели су ме до неба. Поучавали ме и о Богу!

Мајка Мара, витка и стасита као јелика. Весељанка. Благе нарави и кестењастих очију. Вриједних руку. Везиља и ткаља. Ткала је поњаве и без од лана и памука. Ткала је и везла дугачке пешкире. Од камбрика, танког и бијелог беза. Дугачке пешкире везла је од црвене, плаве и зелене свиле.

И отац ми је био вриједан. Поред земљорадње, воћарства и сточарства фијакером је превозио свијет у вароши и на вашаре. Капале су кирије. У недостатку вршалица по селима је с коњима вршио пшеницу, зоб и јечам. Једини у селу имао је решето на ручни погон којим је редио овршене житарице – навиру мами бујице сјећања.

Поздрављам се с најмилијима и одлазим с обећањем да ћу ускоро опет доћи.

Пробијам се кроз хладну музику јануара и разиграно бијело пахуље у правцу подаљег жељезничког стајалишта.

16. I 1985.

Нерадни је дан. Супруга Даница и ја одмарамо се од државног посла поред веселе дјеце у страсти санкања. За вријеме доручка преко залогаја предложи ми да данас посјетим своје родитеље у селу.

– Код њих је сестра Вукица... – кажем.

– Тата и мама воле да виде и сина! Јер, син је син! Сестра не може замијенити брата, нити брат сестру. Син и кћерка су незамјењиви. Иди возом. Купи им рибе и воћа...

Послушах свог животног друга. Радостан сам и срећан што она покреће иницијативу. Из љубави и пажње коју гаји као према својим родитељима.

У један сат по подне уђох у родитељску кућу у тренутку кад су се частили. Ручак! Зову ме да им се придружим и ја послушно узех укусне залогаје. Не питам миле за здравље. Очито су здрави и снажни. Могу коњима репове ишчупати. Хвала Богу!

– Ниси требао да трошиш паре за превоз. Знаш да се ја бринем о тати и мами... – говори ми сестра Вукица.

– Ја се слажем с Вукицом... – изусти тата и наставља: – Већ за три дана дођи да ме одведеш на љекарску контролу. Дођи изјутра око седам. Ако ти не одобре одсуствовање с посла, отићи ћу до Марића брда пјешке а онда аутобусом до љекара. Уз Божју помоћ!

– Рачунај на мене, тата! Унапријед ћу одрадити тај дан и одсуствоваћу с посла... Волим музику коју разумију писмени и неписмени. Да ли си икад засвирао на било којем музичком инструменту? – питам тату.

Навријеше му сјећања као љетни пљусак и он се осмијехну.

– Као честитом и поузданом чобанину, отац ми је прво купио тамбурицу са четири танане жице. Данима сам свирао пред овцама и говедима. Послије ми је отац на вашару купио шаргију! Забруја шаргија, а прсти затреперише по жицама. Стока избечила очи и наћулила уши. Није чула љепшу музику у свом свијету. Окупљају се чобанчићи и на врелом сунцу хватају се у коло. Касније ми отац купи прелијепу виолину!

Тај нови инструмент одушеви ме до неба.

Зацвили виолина као сива кукавица. Ливадом се разлијежу плачљиви звуци. Сузе невидљиве капају под прстима који титрају по жицама, а гудало од струне клизи по њима као најњежније миловање. Овце пасући питому траву заблејаше од чуда.

Али кад ми отац предаде у руке нову хармонику, постадох најсрећнији на свијету. Пољубио сам га у оба образа:

– Нек вјечно живи твоја душа, Василија!

Одлазим пресрећан што сам из татиног срца измамио закључано благо прохујалог му дјетињства.

18. I 1985.

У седам сати већ је јутро прогледало, а брат Љубо заустави ауто на сњежном брду источно од татине куће. Облачно је и хладно. Само понека пахуљица пролепрша. Одлучни смо да оба кренемо татиној кући и да га доведемо до кола. Гле чуда! Тата иза сњежног грма провирује. Уз Божју помоћ поштапајући се стигао је прије нас. Озарени радошћу поздрависмо се синовски и родитељски.

– Идемо у кола. Сједи до мене, тата! Брат Божо ће позади... – каже возач.

Отвори тати врата, затим мени. Пахуље лелуја ношено на крилима вјетра. Ланци на гуменим точковима метално зазвецкаше, а Љубо дода гас у правцу болнице. Не питамо тату као се осјећа, јер видимо да је оздравио... Тата се осмијехну. Започиње сагу коју је изњедрио живот:

– Радио сам двадесет година у шуми као тесар. Дању и ноћу, по мјесечини, у свим годишњим добима. Ми тесари сами смо себи кували грах и пекли проју. Сјећа се и наставља: – Најтеже нам је било зими. Спавамо укопани у падини горској. Испред нас хукте наше тесарске ватре, које нас грију и чувају. Лежимо на слами покривени поњавама. Од зимске цркавице пуцају срца букве и храста. Вода нам се ноћу у посудама заледи.

Једне ноћи по нашим ватрама почеше грувати кладе...

– Ко је на ватру бацао те кладе? – упадосмо у татино сјећање. Углас.

– Медвједи! Свима нам је било јасно зашто смо укопани. Преко дана медвједи пролазе поред нас. Ми њих не дирамо, а не дирају ни они нас.

Чим букне прољеће, ми смо као у рају. Осјећамо љепоту природе и божанске љубави. Свјежину и мирис прољећа. Оркестар птица нам је најљепша успаванка. Уживамо у бљеску мјесечине и сунца. Хранимо се пречистим ваздухом, свјетлошћу и изворском водом. Има ли ишта љепше на планети Земљи? Осјећамо се као опчињени, срећни и радосни. Препорођени!

Међу нас брадваше, сјекираше и тестераше слети понекад ријетка птица. Израсла око метар, с раширеним крилима и до два метра. Перје кестењасто, а кљун јој јак и повијен. Птица снажних и дугих крила слободно корача, ослушкује и радознало разгледа у раним јутарњим сатима.

– Каква је то птичурина, људи?! – пита неко од дрвосјеча.

Ћутање. У трен незвани гост вину се у прољећне висине. Ја се сјетих науке о птицама из школске клупе. Озарено кликнух:

– То је орао сури, људи моји! Он рано лети. По ћуди, снази и храбрости цар је крилатог свијета. Настављам: – Одличан је ловац и крадљивац. Канџе су му снажне и оштрије од двосјеклог мача. Лети у висину преко три километра. Његов лет из облака према води бржи је од вјетра, свјетлости и звука. Риба и не трепне а већ се нађе у орловом кљуну. Наваљује на сваку животињу, живу или мртву: јагњад, козлиће, срне, па и на дјецу. У Азији, рецимо, дресирају орлове да лове вукове и лисице! Створитељ га је даровао животом и преко стотину година! Обитује на недоступним кршевитим предјелима...

Кола се зауставише у кругу болнице. Сунце шкртом свјетлошћу извирује иза облака. Изађосмо из кола. Тата елегантно и свечано одјевен у зимску одјећу и обућу пружа кораке бијелим јануарским ћилимом. Покуца на врата собе "сина", главног љекара, те уђе као свом најрођенијем.

– Дошао сам Вам на контролу, сине докторе!...

– Добро ми дошли, тата Милане!... – пружи му руку и рече да сједне.

Овај завуче руку у торбу, извади сатицу меда и величанствено кликну:

– Ово је за Вас, докторе. Пчелар сам. Бог ми је дао тај дар. Имам 25 кошница... И Вама је Бог дао дар да постанете главни мој доктор. Уз Вашу помоћ Бог ме је вратио међу живе, јер сам потпуно оздравио... – развезао тата да на сваки начин приволи љекара да прими ту медену милошту, ту ситницу, дар у знак пажње и захвалности.

Знао је тата да ће бити муке док љекар прими милошту. Зато се ослонио на Божју помоћ – молитвом кад је кренуо од куће. Главни љекар се отимао образлажући да је и сам Бог против примања поклона, али најзад попусти:

– Овог пута примам само зато што је милошта од Вас, тата Милане!...

У божанској, срдачној и хармоничној атмосфери разговарали су као најрођенији. Извршише контролне прегледе виталних орагана и њихову функцију, измјерише крвни притисак и температуру, снимише ритам срца... У контролном листу пише: *Б.О. – Излијечен.* Пацијент је у дубокој старости и ради превенције не смије да обавља тешке послове нити да се излаже љетњем сунцу у времену од девет до шеснаест сати. Контрола према потреби и жељи пацијента.

Сат откуцава десет. Тата се са одушевљењем срдачно поздрави са "синовима" и "кћерима" у бијелим мантилима. Из срца им дарова изливе хвале и благослов. Срце му игра као репић у јагњета.

Фијуче вјетар без пахуља, а хладноћа неумољиво стеже. Уђосмо у кола радосни и срећни због татиног оздрављења! Возач, брат Љубо, поведе разговор.

– Желим да те одвезем у улицу у којој станује твој син с породицом, брат Божо! То је и његова жеља. Шта кажеш, тата?

– Вози ме на аутобуску станицу! Идем првим аутобусом својој кући... Оба сте у државном послу. И Божина жена, а моја снајка. Њихова дјеца, а моји унуци су у школи. Госта треба дворити и с њим сједјети...

Кола кренуше тепихом бијелим и зауставише се пред самопослугом. Обгрлих погледом тату и затрептах:

– Шта желиш да за те и твоје укућане купим, тата?

– Мани се трошка, сине! Много си потрошио за мене. Брига, пажња и љубав према мени и Марији надмашује бригу, пажњу и љубав синовљевску.

– Хвала Богу!... То је дјелић свега што су тата и мама учинили за своју дјецу, па и за мене. Иако вам на овај начин враћам дуг, никад вам се не могу одужити... Кад си толико добар, кажи шта да купим, тата!

– Купи пастрмке и шаране, живе. Купи пиринча, сувих шљива, цигарета, свјежег воћа...

Купљене артикле стависмо у гепек. Уђох у кола позади. Тата скиде с главе шубару, па зимски капут и предаде ми те сједе до возача. Око нас је све свечано и бијело. Блештавом осунчаном стазом забрујаше кола у правцу татине куће.

Тишина. Мисли сијевају као муње. Љубо и ја вртимо се око жеље да нам тата испреде занимљиву сагу. Тата, као да је знао за нашу жељу, претури мисли у дјетињство. Живописно.

– Први разред основне школе похађао сам далеке 1914. Било је то страшно узбуркано вријеме. Сијевнула је искра звана атентат на престолонасљедника Фрацна Фердинанда, који је изведен на величанственом дочеку у Сарајеву приређен у његову част. Иза тога је Аустроугарска објавила рат Србији. Црна Гора прикључи се Србији и објави рат Аустроугарској. Русија се сврста на страну Србије. Њемачка објави рат Русији. Тако се расплaмсао Први свјетски рат! На простору 28 држава планете Земље... – одмотава тата клупко историје као да се данас догађа. Вријеме хита као планински поток.

Слушамо напетих чула. Увучени у тишину као пуж у своју кућицу. Тата се присјећа и трепуће:

– С оне стране Дрине ехо рике хаубица и топова јуначке војске Србије потмуло, као из дубине земље, допире до наших чула. Подрхтава земља и прозори наше учионице. Знали смо да армија Србије побједоносним биткама на Церу и Колубари слама офанзиву Аустроугарске... Агресор је најурен са територије Србије. А клетва је остала:

Аустријо,
Језеро нам била,
Ти си многи
Народ поморила!...

Једног дана наш учитељ Карло с тугом у срцу и души скиде са зида учионице велику слику цара Фрање Јосифа, наглашавајући: "Живјели смо часно за владавине нашег дичног цара Фрање Јосифа!..." На исто мјесто учо је окачио још већу – слику краља Александра Карађорђевића! Проциједио је готово јецајући: "Свевишњи влада историјом човјечанства. Он поставља и смјењује цареве и краљеве – присјећа се тата с одушевљењем.

Излисмо величанствене емоције и одасмо прве почасти душа и срца симболу слободе и ослобођења – краљу Александру, који је дошао као из народне бајке... Краљу Краљевине Југославије.

Умирише се точкови кола на брду с којег пуцају наши погледи у првцу татине куће прекривене бијелим покривачем. С торбама у рукама Љубо и ја испратисмо тату низбрдицом до потока, па узбрдо до куће... Све је оковано бљештавилом. Сијевају мачеви хладноће.

25. I 1985.

Под кров родитеља поново се усели весеље, пјесма, радост и срећа. Тата је након доласка из болнице излијечен запјевао с мамом:

Са истока бијела зора руди!...

Грла славуја слила су се у једно. Затим је Вукица запјевала с мамом:

Ој, моја ружо румена!...

Данас испраћамо Вукицу у Сарајево њеним милим. Поново су отпјевале поменуту пјесму. Гаранција опстанка и живљења. За собом је Вукица оствила увесељене родитеље које је двије недјеље његовала и послуживала дању и ноћу. Блистају чистоћом прозорска стакла, патос, зидови, таван. Рубље опрано, одјећа испеглана, обућа очишћена, намазана и углацана...

Тата и мама се отимају од туге због растанка и одласка честите кћери. Застале су сузе на вратима срца. Све ме то наводи на помисао да морам бити свјестан своје дужности и обавеза према родитељима. На срећу, у сусједним селима су брат Ђорђа и сестра Драгица, који ће и даље увелико помагати нашим родитељима.

27. I 1985.

Данас одсуствујем од посла у фабрици. Шихту сам унапријед одрадио. Одлучио сам да се у јутарњим сатима неопажен од кућног чувара привучем са сјеверне стране уском прозору родитељске куће те ослушнем шта разговарају и о чему маштају. С Божјим благословом! Казаљке означише седам сати.

– Добро јутро, љубави! – блажен мушки глас с оне стране прозора.

– Добро јутро, мили! – одговара женски глас.

– Ноћас сам спавао као топ и ништа нисам сањао. Шта си ти, душо, сањала?

– Ништа! – сненим гласом одговара му животна сапутница.

– Кад сам те просио оне далеке ноћи, твој отац запео свим силама и не дозвољава да те испросим. Скресах му у брк: "Ако ти, Цвијане, не даш да своју дјевојку Марију ноћас испросим, ја ћу је украсти! Не успијем ли украсти, скочићу у ријеку!"... Сјећаш ли се ти, душо, својих ријечи које си са сузама у очима казала оцу?

– Ако мој момак Милан скочи за мене у ријеку, у ту брзу и дубоку воду, на томе мјесту, тата, скочићу и ја за њим!... – каже, сјећајући се као да се јуче догодило.

– Наша је љубав божанска. Љубав која је у стању да себе жртвује за другога... Шта желиш да нам јутрос припремим за доручак, душо?

– Кокошју супу, говеђи гулаш, полубијели хљеб и шољу варенике, мили!

Покуцах на вањска врата куће. С оне стране подиже се кључаница и ја уђох с јутарњим поздравом. Тата и мама се зачудише. Не вјерују да ме виде. Отрчах с кантом по изворску воду. Уђох им у собу с лавором, те им полијевам да се умију.

Скувах и припремих јело које је мама тражила од онога што сам из града донио... Вријеме тече као планинска ријека.

Враћам се у свој град. Најмилији ме срдачно испратише, радосни и срећни.

29. I 1985.

Стазом нсњеженом и затрпаном наносима бијелим хитам планинском и брдском стрмином, прелазим преко залеђеног потока, те грабим узбрдицом. Таман уђох под кров родитељске куће – врисну мећава! Права! Казаљке показују да је 16 часова. Поздравих најмилије и пружих им руку.

– Хвала Богу да си избјегао невријеме, сине Божо! – огласи се тата наднесен над дневником о пчелама којег води од како се бави пчеларством.

Кћерка им Драгица приводи крају неке послове у кући. Мама озарена радошћу и срећом сједећи ме обгрли погледом. Затрепта и започе своју сагу.

– Хвала Богу, жањем што сам посијала. Затим наставља: – Родио си се на Лазарицу. Свекар и свекрва рекоше да си сам себи дао име – Лазар! Ја се побуних. Срећом, Милан ме подржа и ти доби име Божо! У другој години живота разболио си се и боловао близу двије године. Сушио си се као грана. Ишла сам у село гатари. Растопљено олово сасула је у воду и из загонетних фигура прочитала је да у стомаку имаш живину. Неко од укућана рече да те не треба носити љекару, јер ћеш свеједно умријети. Рекла сам: "Ако моје дијете умре, запалићу стогове сијена и сламе!..." Милан је радио далеко као тесар у шуми. Онда те твој дјед узео у наручје и кренули смо у град у којем смо нашли љекара, који те је прегледао и прописао прави лијек. Град је од нашег села удаљен тридесетак километара. Хвала Богу оздравио си, сине Божо! Љубав и доброту посијала сам и сад жањем Божје плодове.

– Хвала Богу, теби и дједу, мама! Враћам ти свој дуг, али су то све маленкости у односу на оно што си учинила својој дјеци, па и мени... – изражавам јој захвалност. Од срца.

Опори мирис дима татине цигарете ми засмета. Прилазим му пажљиво да га не увриједим.

– Страх ме тог плавичастог дима. Може ли дим цигарете да излеже нешто добро, тата?

– Не бој се. Не пушим ради себе, већ због пчела! Дим је моја одбрана од њих, сине Божо...

Приближих се прозору собе и обухватих погледом кошнице пчела у пчелињаку. Близу тридесет њих ушушкано је сњежним наносом. Са свих страна. У кошницама мирују и хране се медом из саћа које им је пчелар оставио за зиму и почетак прољећа.

– Како видим, пчеле су узимљене, тата.

Оте му се осмијех. Осмијехнух се и ја. Разумјели смо се. Његов организам навикао је на ујед пчела. Хвалио се да га у току дана рада око пчела у пчелињаку уједе тридесетак радилица! Без посљедица. А један мој радни колега чим је завирио у пчелињак, из зуке пчелиње шчепала га је пчела и ујела. Због отока отишао је љекару и лијечио се седам дана!

– Уз Божју помоћ све сам снажнији у тијелу и духу. Једино ме боцка и поболијева десна страна врата, од прије два–три дана. Јагодицама прстију опипавам израстање месног ткива. Прекосутра јутарњим аутобусом ето мене у твој Добој. Пошто си ти у државном послу, могу ја сам отићи у болницу да ми погледају ово на врату и да виде о чему се ради... – говори ми тата.

– Договорено... Буди без бриге, тата!

– Ја ћу преузети бригу о мами... – каже Драгица.

Мећава је већ прохујала. Пружам кораке пртином у правцу жељезничког стајалишта.

30. I 1985.

На мој захтјев данас сам примио одобрење своје фабрике да могу пет дана одсуствовати с посла како бих одвео тату на специјалистички преглед у градској болници. Дани одсуствовања рачунају се у годишњи одмор.

31. I 1985.

Тата је из села јутарњим аутобусом на вријеме стигао на добојску аутобуску станицу. Лијепо му стоји топао зимски капут, незакопчан, те шал око врата, кратки капут, испеглане панталоне,

бијела кошуља, шубара на глави и топле зимске чизме. Хитрог је корака, огњен у духу. Темпераментан. Ведрог лица и бистрог погледа. Одушевљен и животан.

Није очекивао да ћу по цичи вјетровитог и хладног јануара изаћи пред њега на аутобуску станицу. Плану од радости и чуда:

– Ниси данас на послу, сине Божо?

– Дали су ми пет дана од годишњег одмора...

– Аферим!

– Желиш ли да те такси одвезе до болнице, тата?

– Не. Још ја могу својим ногама – увјерљив је тата.

Крупне пахуље лелујају се на вјетру. Корачамо брже. На портирници болнице тата каже да иде на контролу главном љекару. Портир рече да је данас одсутан, највјероватније због службеног пута. Пустио нас је на Интерно одјељење болнице.

Тата се забринуо. Међутим, и у несрећи има среће! Прими нас шеф Интерног А одјељења примаријус др Симо Антонић. Рече ми да изађем.

– Ваш тата има симптоме болести који нису за потцјењивање. Остаје код нас ради испитивања – саопштава доктор озбиљно.

Смјестише га у собу број 12. Обуче њихову плаву пиџаму. Одахну испружен у постељи чистој као снијег. Његови другари – болесници собе загледају се у тату. Међу њима је најстарији. Размишља о збиљи.

– Значи, нисам тек тако дошао у болницу, сине.

– У прави час, тата – кажем с поносом, срећан што сам у божанској служби. На најважнијем послу у мом животу.

– Сада је десет сати. У тринаест ће нам донијети ручак. Донеси ми кувани пиринач с пилетином и сок од боровнице, сине Божо.

Испунио сам тати жељу. Не само за ручак већ и за вечеру. Уз тату сам душом и срцем. Разговарамо о свему и свачему. О свему ме пита и ја му кратко одговарам.

– Сутра ми немој долазити у посјету. Отиђи мајци Марији, јер она је забринута. Не зна шта ми се догађа.

Кажи јој да се добро осјећам и да је поздрављам. Доћи ћу кући чим заврше с претрагама – каже тата.

1. II 1985.

Заустави се аутобус на Марића брду. Житељи села ведрих лица изађоше и пружају кораке у правцу својих кућа. Сјеверац дува у трубе. Јутарња хладноћа угриза нос, уши и прсте. Хитам на сјеверно брдо знаном пртином. Низински до залеђеног потока, па узбрдо. Кућни чувар јави укућанима да неко долази.

Покуцах на врата и она се отворише.

– Мама и ја доручкујемо. Дошао си у прави час! – рече сестра Драгица.

Поздравих их јутарњим поздравом и оне отпоздравише. Мама се растужи што сам дошао без тате. Удари у плач. Туга јој прекиде доручак.

– Је ли жив мој мили?

– Жив је. Каже да се добро осјећа и поздравља те. Доћи ће кући чим утврде узроке бољке на врату...

Присјећа се мама нечег из дјетињства и младости. Све се збива око мог тате – осмијехнух се.

– Лудују за Миланом Анђа, Драгиња, Ружа... За момком од петнаест година. Видосава ми је дошла кући на разговор.

– Шта мислиш, Марија, о Милану? Кад би се сутра женио, коју би запросио? Би ли се могло десити...?

– Јединак се загледа у јединице. Од цура с којима се шалака једино смо му Драгиња и ја замутиле памет...

– Ја сам његова прва комшиница, и не може бити како ти кажеш. Не може па да си звијезда над звијездама...

Она оде од мене, а није казала ни збогом. Оде као да јој гори под ногама... – збори мама.

Доручковао сам. Доручак је обилан и укусан, да прсте полижеш. Затим сам на цјепалу нацијепао буковине, унио дрва и сложио поред пећи. Са извора сам донио канту воде...

Већ одлазим. Слушам ријечи маме Марије и сестре Драгице:

– Поздрави ми мог милог! Кажи му да се много бринем о њему. Једва чекам да се врати. Молим се за њега Богу. Јер, нема никог на небу и планети Земљи осим Свемогућег који га може спасити – тјеши се мама.

– Поздрави ми тату и кажи да се не брине за нашу маму. Ја сам поред ње дању и ноћу... Тркнем и својима у село – дјеци и Богдану, па опет уз маму – кликће Драгица.

2. II 1985.

Иза танких растрганих облака прикрада се сунце. Југо слама окове фебруара. У болничку собу тати сам ушао послије јутарње визите. Одушевљено је трепнуо. Раширио зјенице и чула. Причам му по реду како сам посјетио мајку Марију.

Пренио сам њене поздраве и поздраве Драгице која се брине о њој. Мама је добро са здрављем, има добар апетит и добро спава. Понављам му њене ријечи: "... Једва чекам да мили дође кући. Молим се за њега Богу. Јер, нема никог на небу и планети Земљи осим Свемогућег, који га може спасити..."

– Хвала Богу! – примијети тата и при том се сјети: – Кад смо имали по петнаест и по година, ја и Марија нисмо могли од свијета да сакријемо своју љубав. Видећи да озбиљно ашикујемо, почеше кудити моју љубав, Марију. Ни пас с маслом не може полизати оно што говоре. Све што су казали била је чиста лаж. Наравно, кудили су и мене Марији. И она се освједочила да се ради о лажима. И све што су нас више кудили и лагали, ми смо једно другом бивали милији и дражи... Молим се и ја за Марију, за нашу дјецу и дјецу њихове дјеце...

– Хвала Богу! – оте ми се божанска хвала, те га приупитах: – Докад ће трајати ово твоје боравлење у болници, тата? Кад ћеш кући?

– Цјелокупно особље у бијелим мантилима Одјељења и ове собе веома је пажљиво према мени. Претраживали су, пипали и снимали. Чак су ме првог дана извагали! Поновили су то и јутрос прије визите. На осам сати узимао сам антибиотик... На визити ми рече доктор Антонић да ће ме умјесто кући већ сутра путем Службе хитне помоћи отпремити на даље клиничко лијечење у Сарајево! Како видим, они су одлучили да ме лијече и излијече, а то је мени веома битно, сине Божо!

Ручак. Свјежу топлу и обилну храну донесоше болесни-

цима. Тата прими своје сљедовање. Из торбе му извадих питу гужвару, сок борвнице и компот од сувих шљива.

– Хвала Богу и мојој снахи Даници што зна шта волим...

Одлазим својима уз обећање да ћу тату посјетити сутра ујутру у осам сати.

3. II 1985.

Ушао сам у љекарску собу доктора Антонића и он ми рече да сједнем. Озбиљан и забринут послије кратког ћутања саопшти ми:

– Ваш тата има здраве виталне органе. Крв и крвни притисак су му добри. Међутим, губи у тјелесној тежини, губи апетит. Појачавју се болови и увећава се израслина... Плашим се да је ријеч о карциному!

– Какав карцином, драги докторе? – збуњено му упадох у ријеч.

– Болест не бира – рече, и наставља: – Зле ћелије се брзо размножавају и на тај начин врше притисак на крвне судове, живце, одводне канале. Шире се по органима и уништавају јетру, плућа, мозак, кости...

На срећу, Ваш тата је на вријеме дошао у болницу и ми смо правовремено поставили дијагнозу. На реду је хитна хируршка интервенција с примјеном рендгенског и другог зрачења... Ево Вам упутница за Клинику Сарајево у којој је већ обезбијеђено мјесто за лијечење Вашег тате. Возиће га кола хитне помоћи с поласком данас у дванаест сати – прецизира др Антонић.

– Хвала Вам до неба, докторе! Заузели сте се за мога тату као да Вам је једини пацијент у одјељењу – рекох му искрено и брижно.

Драги Бог га је даровао даром медицинске науке, хуманошћу и љекарском етиком. Божански врши своју професионалну дужност...

Фебруар се још помало кочопери хладноћом. Али оглашава се југо. На помолу су дани који миришу на прољеће.

Са упутницом у рукама јутрос преузех тату из болничке собе и доведох у свој стан у граду. Освјежи се купањем у кади и затрепери ведрином у души. Лијек за живце и крвоток. Тата очито живну.

Жали што је моја домаћица на послу, а унуци у школи, а тако их жели видјети. Спава му се, али се предаде мислима вреднијим од сна. Понизно погну главу и започе разговор са Свемогућим:

– Боже мој, Боже! Хвала ти што си ме даровао и сином Божом и његовом породицом преко којих изливаш своју љубав према своме слузи – грешнику... Ти си милостив према свима који те призивају. Сачувај душу моју коју чуваш осамдесет година, јер ја се у Тебе уздам... Славићу Тебе, Господе Боже мој, свијем срцем својим и поштоваћу име Твоје довијека. Нека буде воља Твоја... Амин! Ову посљедњу ријеч изговорили смо углас. Оптимистички и с надом загледа се у моје лице.

– Хвала Богу и божанском провиђењу. У државна педузећа запослио је моју дјецу: најмлађег сина Димшу и најмлађу кћерку Зору, која станује у кући породице брата Димше у Сарајеву. Ту је у својој кући кћерка Вукица с породицом. Њен муж – зет Слободан, такође ради у државном предузећу и он ме поштује и воли као син... И у несрећи има среће! Радостан сам и срећан што идем у сарајевску Клинику на лијечење. Уз мене ће бити Бог, моја дјеца – Сарајлије. Ја са Богом и сва дјеца са мном! Марија и дјеца молиће се за мене и ја за њих. И ти се, сине Божо, моли Свевишњем за свога тату, који се такође за тебе моли. И ти си постао тата и моли се како знаш и умијеш. У сваком тренутку имај Бога у виду и Он ће управљати твојим стазама.

Захваљујем тати на поучавању у вјери. Читам и његове мисли. Покушавам да наведем на нешто важно, као воденичар воду на свој млин.

– Кад год си одлазио од куће, или долазио кући, прво си свраћао у свој пчелињак да обиђеш пчеле. Чини ми се да на првоме мјесту волиш Бога и пчеле, а твоји најмилији су ти на другоме мјесту, тата.

Развуче осмијех као хармонику и затрепта пресрећно:

– Да. Управо тако... Прелистај пчеларски дневник и уради умјесто мене што се чини за сваку кошницу пчела у фебруару и марту, сине Божо. Уз Божју помоћ – нагласи.

– Не брини, тата – кажем и сервирах му ручак којег је моја домаћица припремила јутрос рано, прије одласка на посао. Ради

се о његовим омиљеним и укусним јелима, те се с уживањем угошћава.

Тата се угнијезди у насњеженом лежају кола хитне помоћи. Ближе возача и мене поред њега. А небом се разилазе облаци док сунце сија шкртом топлином. Ни дашка вјетра.

Казаљке се загрлиле на броју дванаест. Точкови се окренуше око својих оса. Вјетар бубња вјетробраном и око врата. Кола миле сивом, бескрајном знаном нам стазом у правцу Сарајева.

Возач се оглашава с погледом на тату. Умиљато, као да је с њим у крвном сродству. исказује љубав и пажњу.

– О чему размишљате, чика Милане? На очима и изразу лица видим да сте добар човјек. А добар човјек је и добар вјерник!... – говори у тону који се издиже изнад благе буке мотора.

– Први пут те видим. Не знам ти ни име ни презиме, добри мој пријатељу... – са задовољством се осмјехује тата.

– Већ петнаестак година возим ова кола хитне помоћи Дома здравља у Добоју. Ја сам Тихомир–Тићо Околић. Надимак "Тићо" о мени говори све...

– Е сад ја настављам свој говор – отвори тата своју душу и срце, те наставља: – Осамдесетогодишњак сам. Наситио сам се живота, хвала Богу... Још живим у нади и вјери. Божји сам слуга. Свештеник ме је годину дана спомињао и благосиљао пред олтаром светог храма. Владика Василије Качавенда наградио ме златним крстом!

Бог је са мном, а ја са Богом! Свом мишљу, снагом и срцем. Даровао је мене и Марију са четири сина и четири кћери. Одмалена сам их поучавао у вјери... И није чудо што их је Свемогући благословио. Раде у државним предузећима, имају своје породице...

– Можете ли издвојити посебне благослове које сте од Господа примили, чика Милане? – пита возач Тићо.

Раширисмо зјенице и наћулисмо уши.

– Како да не. Највећи благослов и дар којим је Створитељ благословио и даровао своја савршена створења, људска бића, је живот! Штити га заповијешћу: "Не убиј!" Ко убије, учинио је зло, а "зло је гријех, а гријех је побуна против Божјег ауторитета". За гријех је плата смрт, а дар Божји је вјечни живот!

Возач кола хитне помоћи и ја напето слушамо тату, с погледима у даљину. Први пут чујем татине узбудљиве саге. Тићо не помишља да га прекида питањем, желећи да његов чика Милан изњедри што више животних емоција.

– Свемогући Отац небески извео ме је из многих животних опасности и тако даривао изнова животима. Издвајам служење војске у Мостару, 1927, у доба краља Александра. Трепуће тата и наставља: – Артиљерац сам тешке артиљерије. Као нишанџија топа калибра 150 мм бринуо сам се и о диву Пламенку, који је вукао топ са још пет коња. Послуживао сам га у штали. Изненада ме је мазнуо копитом у крста. Пао сам као мртав. Освијестио сам се у болничком кревету. Љекар ми рче да су мој отац Василија и мајка Макивија пристали да ме оперише, те да ме уз Божју помоћ врати међу живе. Операција је успјела по Божјој милости и продужен ми је живот.

У Другом свјетском тифус ме обори на болесничку постељу. О љекару сам само сањао. Ломила ме висока температура, која ме је распаметила. Свештеник је изад моје главе читао Јеванђеље и благосиљао. Божанска рука ми подари још један живот.

Августа 1941. прикључих се устаницима у одбрани отаџбине. С ове обале ријеке из рова преко грудобрана држим непријатеља на нишану. Мајка ми управо донесе храну и воду. У народној ношњи, личи на цвијет. Повукох је у ров. Из сусједног рова упозоравају ме: "Спустите главе, с оне стране ријеке непријатељ гађа у твоју главу, Милане!" У трен врисну пуцањ, а оловно тане фијукну изнад моје главе. По Божјој вољи продужи ми се живот.

У по бијела дана непријатељска патрола указа се пред мојом кућом. Видим, црно ми се пише. Дошла по мене да ме води у Јасеновац! Довео је Рашо Рашчић, предсједник општине Врањак. Њему радим у пчелињаку и уздижем га у пчелара. Прво сам му из трнки премјестио пчеле у кошнице... За свој рад не наплаћујем ни паре. Питам се зашто ми је довео патролу.

– Које си школе завршио?

– Четири основне.

– Од кога си добио земљу на којој си саградио кућу?

– Од солунских добровољаца.

– Колико имаш дјеце?

– Осморо – четири сина и четири кћери (дјеца босонога и голотрба оптрчавају око куће).

– Иди у кућу! Након вијећања донијећемо одлуку и позваћемо те...

Наћулио сам уши у кући док они вијећају. Патрола тврди да сам опасан по њихову Независну Државу Хрватску! Рашо негира и скреће њихову пажњу на голу и босу дјецу на брду, о којој се домаћин и домаћица брину и за њих живе... те да од њих Независној Држави Хрватској не пријети никаква опасност. Затим патрола једноглсно истиче да је послата да ме спроведе у Јасеновац... Рашо затим каже: "Гарантујем... ако вам није довољна моја гаранција, водите мене умјесто поштеног домаћина!"

Очито је Свемогући нашао начин како да ме и овог пута избави од одласка у неповрат.

Сад ме возите овим колима у сарајевску Клинику на лијечење. Хвала Вам! Али не знам да ли ће ме излијечити и да ли ћу се вратити жив својој кући.

– Излијечиће Вас, чика Милане! Живи и здрави доћи ћете својој Марији. Многе сам довезао у ову клинику и сви су излијечени. Међу њима има и оних који не знају за Бога. А с Вама је Свевишњи, а Ви с њим. Ова кола нису кола таме, већ свјетлости! У њима се рађају и опстају животи! Двије љепотице су се породиле на путу до породилишта. Родиле су се мушкарчине којима сам дао имена. Онај што се родио у сјају звијезда – Звјездан, а други у праску зоре – Зоран!...

Зацрвењеше се кровови кућа у долини и на околним брдима. Као макови. Бјеласају се зидови великих кућа. Личе на лабудове. Пред једном од њих зауставише се кола. На зиду плавим словима анонимни дјечји пјесник своје генерације написао је поетску поруку:

"Нека нас памте
Улице и крај.
Никад нећемо
Отићи у рај!..."

Сарајево. Аутоматски се отвори капија и кола хитне помоћи нађоше се у кругу Клинике. На свечаном дочеку прољећно сунце

и брат Димшо. Пријемна служба љубазно и срдачно прими тату са упутницом. Тата се угнијезди у бјелину болничког кревета. Два сата по подне. Тату понудише ручком и он са одушевљењем узе кашику, виљушку и нож. Свемогућем Богу и "Сарајлији", брату Димши, предадох тату. Поздрављајући се с татом на растанку, још једном ми се родитељски захвали на бризи и пажњи и позва да дођем у посјету кад могнем. Зажељех му успјешно лијечење и брзо оздрављење.

Тићо и ја колима милимо ка своме граду Добоју. Од овог града до Сарајева сагом је доминирао тата. У повратку доминира Тићо. Чини му се да ћутњом подржавам и стимулишем. У ствари, увукао сам с у своју тугу... Гледам тату у мислима и слушам како ме поучава у вјери и напомиње да треба да се у вјери држим мушки. Изговорих у себи ријеч *Алилуја*! Рецитујем химну Богу Оцу:

Тебе, Боже, хвалимо!
Дивна су сва Твоја дела,
Моћ је Твоја чудесна.
Диви Ти се Земља цела!
Сјајне звезде кличу Ти:
Владај, Боже свемоћни!

Тебе хвали народ Твој:
Сваки језик, свако племе!
Ти све видиш и све знаш,
Свуда си у исто време!
Ти си с нама ноћ и дан,
Славан, свет и бесмртан!

Ти си Бог, наш Спаситељ,
Нема другог осим Тебе!
Име Твоје спасава.
С Христом си нам дао себе!
Твоме Сину кличемо,
Твоју љубав славимо! [1]

---

[1] Хришћанске химне, "Препород", Београд, 1980.

4. II 1985.

Пет дана одсуствовања с радног мјеста донијело ми је невољу. Буквално сам затрпан гомилом цртежа – конструкција разних уређаја и алата, према којима се тражи да хитно пројектујем технолошке процесе израде. Утврдих приоритет пројектовања.

На првоме мјесту је најсложенија и најкомпликованија конструкција. Конструктор није из моје фабрике, већ из бањалучког "Јелшинграда". На цртежима у рубрици "Конструисао" нема потписа. У рубрикама "Цртао" и "Овјерио" такође нема потписа. А сјећам се, професор машинства подвукао је нама студентима да је "таква конструкција неисправна!" Свевишњи ме је даровао даром инвентивности, те ову конструкцију ипак не одбацујем.

5. II 1985.

Прво је с посла из Јавног правобранилаштва у стан стигла супруга Даница, мој животни друг, затим синчина школарац и ја у прави час – на ручак. Сви смо с апетитима који нису за потцјењивање. Ја преко залогаја изговарам ријечи хвале Даници за укусно јело. Ако се узме у обзир да је данас била на послу, заслужује и много више од похвале. Убрах један нежан осмијех. Синчина упозорава:

– Кад се једе, не прича се...

Породична хармонија и атмосфера. Вријеме опуштања, предаха и разговора који израња из срца и душе као варнице из живог угљевља. Чаврљамо о свему и свачему. Ријечи су то емоција, радости и среће.

У мислима ми мама Марија. Она ме погледа као озебао сунца. Шта да јој одговорим на питање: "Како је мој мили, живот и слобода?" Ако кажем да је одвезен у Клинику у Сарајево, закукаће на сав глас. Личиће на експолозију. "Можда да јој кажем да је болница одлучила да тату пошаље на лијечење у сарајевску Клинику или да га отпусти кући. Учиниће по жељи татиног животног сапутника. Ако жели да га отпусте кући из болнице, отпустиће га. Уколико је за то да се даље лијечи и излијечи, колима хитне помоћи превешће тату у Клинику Сарајево..."

Укључих у размишљање и своју домаћицу.

Стало ми је до њеног мишљења... Кликнула је:

– Наши родитељи учили су нас да говоримо истину. Помоли се Богу за разум и мудрост. Он зна како је најбоље. Божја сила Светог Духа продуховиће те. Казаћеш како јест. Свемогући ће се прославити, а мами и нама биће на добро и благослов!

6. II 1985.

Јутрос сам сат и по раније дошао на посао у фабрику. Због нагомиланог посла на мом радноме мјесту долазићу послије ручка, по подне, све док не ухватим корак са дневним пословима и радним задацима.

Пред крај радног времена задуваше вјетрови са свих страна. Вијавица. Сњежно пахуље лелуја и с неба нас засипа. Фебруар стеже својим леденим канџама.

Војска радника излази из фабрике кроз капију. Журе својима. Ја пружам корак у правцу аутобуске станице. У аутобусу се угнијездих у сједиште. Покренуше се точкови у правцу Брђана.

Иза четири по подне глас кућног чувара закидиса с ланца, као да сам странац. Уђох у родитељску кућу. Обрадоваше се мама и Драгица. Очекују да зашкрипе врата па да и тата уђе. И ја очекујем мамина и Драгичина питања. Уз Божју помоћ одговорићу што краће.

– Је ли жив и здрав мој мили? – пита мама.

– Је ли жив и здрав мој тата? – нестрпљива је сестра Драгица.

– Жив је! Поздравио вас је.

– Хвала Богу! – кликнуше углас. Шире зјенице и чула.

– Лијепо га доктор запита да ли жели да иде својој кући или да се даље лијечи и излијечи. Одговорио је: "Ви знате шта је за мене најбоље. Нека буде како Ви кажете, докторе" – говорим им озбиљно и с нескривеном надом.

– Добро је одговорио!... – потврдише мама и сестра.

– Шта би даље? – радознале су.

– Прекјуче су тату превезли колима хитне помоћи у Клинику Сарајево на још квалитетније и успјешније лијечење. Ја сам с њим био у колима.

У Клиници у Сарајеву срдачно су тату примили. Чим се смјестио у болеснички кревет, понудили су га ручком и он је

примио укусно јело, ручао с апетитом. Доброг је расположења. Јер, пред Клиником га је дочекао најмлађи син Димшо. Обилазиће га и најмлађа кћерка Зора, која станује код Димше и ради у "Енергоинвесту". Наравно, обилазиће тату и његова кћерка Вукица са породицом. Тата вас поздравља и истиче да ће жив и здрав доћи својој кући, својој души Марији и дјеци. Татина је порука да се не бринемо о њему већ о себи како можемо и знамо... – везем ја како јест. Наставих затим истим тоном: – Замолио сам тату да се не брине много о својој љепотици, животној сапутници, души Марији, нашој мами, јер је то обавеза моја као сина и моје породице, те сина Ђорђе и његове породице, па кћери Драгице и Милке с породицама...

Мама је и тужна и весела у срцу и души. Заискрише јој мисли и затрепта ведро и оптимистички.

– Без невоље нема богомоље! Милог невоља, то јест болест због које је одвезен у сарајевску Клинику на лијечење нама је позив да се свим срцем, свом душом, свом снагом и свим умом молимо милом Богу да расвијетли умове љекарима да пропишу одговарајуће и дјелотворне лијекове. Да милог ојача у тијелу и духу. Да светим невидљивим рукама бдије над мојим милим. Да нам жив и здрав дође из Сарајева... – збори мама и позва Драгицу и мене да погнемо главе.

– Оче наш небески!... Молимо Те у име Твог Бога Сина... Амин! Мама изговори ријечи молитве за свог милог домаћина и главу куће, а нас двоје заједно с њом изговорисмо посљедњу ријеч – Амин!

7. II 1985.

У јутарњим сатима на мом радноме мјесту угледах курира фабрике. Донио ми рјешење техничког директора о мом именовању за члана Комисије за утврђивање узрока лома бруса на великој берусилици за брушење кољенастих вратила великих компресора и агрегата.

Прочитах текст рјешења и потврдих пријем потписом. Видим да комисију чине три члана: шеф производње, предсједник, те управник погона и ја, технолог алата, чланови.

Шеф и управник су искусни висококвалификовани метални радници. Егзактни.

Поред обимног посла на радноме мјесту за мене је ово још једно оптерећење. Уједно сам се осјетио почашћеним што су ме именовали за члана ове стручне комисије. То је прилика да искажем инжењерску инвентивност.

8. II 1985.

Стручна комисија је на лицу мјеста видјела пукотину бруса окомито од унутрашњег промјера према периферији вањског промјера. Брус је био прислоњен уза зид фабричког погона. Разгледала је и велику брусилицу са које је скинут оштећени велики брус, бијел као снијег, те стављен нови. Врти се око своје осе. Брусач у плавом комбинезону бруси кољенасто вратило компресора. Чињенично стање констатовано је записником. У њему пише да је аустријска фабрика брусева испоручила неисправан брус, те да је дужна да испоручи нов јер се ради о скупом артиклу.

Прва два судионика стручне комисије ставише своје потписе на записник. Свој потпис не стављам. Умјесто њега дописујем: "Уз записник ћу приложити своје издвојено мишљење и став!" Потписници записника се зачудише што не ставих свој потпис.

– Ви у нашој фабрици радите и примате плату, инжењеру!

– Да. У праву сте. Али техничког директора интересују узроци који су довели до оштећења бруса. То је комплексно и сложено питање које захтијева студиознији прилаз. На основу темељите анализе могуће је доћи до приједлога мјера које треба подузети да се таква грешка не понови...

9. II 1985.

Предсједнику комисије Жарку М. предао сам издвојено мишљење на пет куцаних страница. Ту су скице бруса и неопходни прорачуни динамичних удара и сила који су допринијели оштећењу. Приложио је уз записник.

Крај је радног времена. Жарко М. на мом радноме мјесту стаде преда ме и одушевљено започе разговор.

– Ваше стручно мишљење и став о узроцима лома бруса је уједно и закључак комисије. Дакле, узроци лома су ствар наше фабрике, а не фабрике бруса. Технички директор је прихватио. Мени је дао задатак да напишем писмо аустријској фабрици брусева не бисмо ли, ипак, добили бесплатно нови брус. Молим Вас, инжењеру, да Ви напишете то писмо и оно ће бити боље од мог.

Јер, Ви сте даровит у писању... – куми и моли.

– Није то моје дјело, већ Свемогућег! – кажем узгред предсједнику комисије.

Написах то писмо. Одушевих шефа производње, предсједника комисије Жарка М. и техничког директора А. Арсланагића. Преводилац преведе на њемачки и посласмо телефаксом. Убрзо стиже одговор. Мени доставише превод с њемачког.

"Поштовани, у одговору на Ваше цијењено писмо од 9. II ове године увјеравамо Вас да је наш производ лабораторијски испитан, те стандардне квалитете Вама испоручен... Будући да сте дугогодишњи купац наших производа, шаљемо Вам бесплатно..."

– Хвала Богу!... – изговорих у себи.

10. II 1985.

Плави радни мантили хрле фабричким кругом стазама очишћеним од снијега. Миле у правцу ресторана који личи на делту ријеке. Сјеверац завлачи сњежне прсте у косу и одјећу. Облаци се шепуре небом. Лелуја понека пахуља.

Од 8 до 10,30 сати смјењују се смјене другара радника у ресторану. Бесплатно доручкују за столовима с бијелим стољњацима. Часте се по жељи пуним тањирима кромпира, макарона, граха, риже, те печењем пилећим, прасећим, телећим, и на крају питом и колачима...

Од 9,30 престаде пауза моје смјене. Започињем рад на редовним пословима и радним задацима. На шефовом столу зазвони телефон. Он подиже слушалицу, ослушну и позва ме да се јавим.

– Сарајево, Димшо Суботић. Добар дан, буразеру!... – јавља ми се мој најмлађи брат с оне стране жице.

– Добар дан, Сарајлијо!... Чиме ме можеш обрадовати?!...

– Тата је у Клиници добро. Мушки је поднио претраге и испитивања... Клиничко особље према њему се опходи као према најрођенијем. Посебно проф. др Весна, челник одјела. Тату је упознала као пчелара. Он јој меди о пчелама као о својој дјеци, и више од тога. Професорка је његове пчелеословила са "баје". Тата се о њима брине подједнако као и о нашој мами Марији – свом животном сапутнику.

Од миља је зове душом, оком и златом. Пчеле и маму, маму и пчеле сања. То му је једина преокупација и голема брига. Ја, Вукица и Зора посјећујемо га и бринемо о њему. И молимо се Богу за оздрављење... Напиши тати писмо и пошаљи на Клинику. Уз Божју помоћ покушај да га утјешиш, осоколиш и охрабриш у духу...

– Хвала ти на јављању. Поздрави тату и све остале. Написаћу писмо... – изустих и спустих слушалицу.

13. II 1985.

Данас ми је нерадни дан у фабрици, а радни у родитељском дому у селу Бргула Горња. Боравим овдје уз маму Марију. Замјењујем сестру Драгицу. Ред је да овај дан проведе са својом породицом до одласка сунца на починак, кад се возом враћам својој породици у град.

Прво сам мами саопштио да је тата добро и да га у Клиници пазе и лијече, те да је из дана у дан све боље...

– Како знаш? – упаде ми у ријеч.

– Јавио ми телефоном Сарајлија, твој најмлађи син Димшо! Много се тата брине о теби, сања те и моли се Богу... Поздравља те и нада се да ће убрзо жив и здрав доћи теби и својој кући.

Мама уздахну за татом. Отима се од туге, али јој ипак суза склизну низ лице. Очито, још увијек се божански воле, као да су повезани пупчаном врпцом. Не могу једно без другог, као људско биће без ваздуха, воде и свјетлости.

Послије доручка у пчелињаку сам са кровића кошница пажљиво поскидао нанос снијега, док се пчеле у кошницама разбуђују из зимског сна. Не помишљају на походе медоносним

цвјетовима. Сунце се смјешка иза облака, али још увијек сјеверац размахује хладним мачевима.

Донесох свјеже воде са извора, нацијепах дрва и унесох, па сложих поред пећи, те сервирах ручак. Укусно јело којег је Драгица припремила. Вариво, грах, вареника, пита и колачи. Мама је доброг апетита. Срећом, нема органских обољења. А то што не може да се ослони на једну ногу подношљиво је.

– Тата каже да те сања. А кога ти сањаш, мама? – поведох разговор.

– Ноћас сам, мој Божо, сањала свог милог домаћина и слободу, твог тату Милана – с одушевљењем почиње мама, те наставља:

– Везла сам марамице и пазила овце које разговарају с травом на пространој ливади. Сама у зениту сунца. Подуго се нисмо виђели. Сад је дошао да види шта радим и чиме се занимам. Умјесто мог имена ослови ме именом Спаса. Моли ме да из његових руку узмем и располовим јабуку, затим да половину поједем, а половину дам Марији! Пружи ми и ја је узех. Видим да нас двије другарице не разликује, а подједнако нас воли. Заљубљен до ушију. Избечих очи. Он загугута као голупче: "На глави вам једнако сија сунце. У очима небеса. Лице краљице цвјетова. Једна боја гласа. Исти стас и ход. Као двије звјездице. Како да разликујем љепоту од љепоте?..." -- говори усхићено апостолски узвишен. Не бих рекла да сањам. Хвала Богу! За радосне и пресрећне тренутке у дјелићу секунде. Мистерија ашиковања. Носи дуге гаће од бијелог равног беза. Кошуљу од бијелог изведеног беза, пуштена до пола бедара, а на крстима ситно порозана. Широк пâс је шарена тканица саткана од финих вуница у четири нита, разних боја: црвена, жута, плава и бордо. Ферман му прекрасно стоји, од чохе, гајтана и зеја. Спустио се два прста испод пâса. Преко лијевог рамена пребачена уска тканица, а крајеви пришивени за торбицу, која се клати на десној страни, на самом куку. Торбица је од свакојаких вуница, а преклоп јој је од најљепшег материјала, поткићен красним вуницама. У торбици неке ситнице и двије јабуке: једна за мене и Спасу, а друга за њега. Свечаним данима иде у бокс-ципелама и цилиндар-шеширом. Образи су му румени, пуни па округли. Витак и висок. Обрве

црне и бујне а очи кестењасте и враголасте. Момак са петнаест и по година... – говори мама усхићено, као да се данас збива.

Стиже Драгица из сусједног села, од своје породице. Каже да су њени добро. Мами сам се захвалио што ми је испричала свој диван сан. Обећах да ћу за викенд поново доћи. Нагласих да ћу тати написати писмо. Мама с радошћу кликну да јој поздравим милог и кажем да је, хвала Богу, жива и здрава. И Драгица моли да јој поздравим тату...

Одлазим својој породици у град, срећан и задовољан.

15. II 1985.

Листам дневник од 10. II 1985. Читам телефонску поруку брата Димше из Сарајева: "Напиши тати писмо и пошаљи на Клинику. Уз Божју помоћ покушај да га утјешиш, осоколиш и охрабриш у духу..."

Обећао сам лако и без двоумљења, а сада размишљам о његовој поруци и ефекту који треба да постигне моје писмо. Видим да је размишљање најтежи посао. А како и не би био кад на тај начин долазимо до идеја. Ко има идеју, има и рјешење. Дјело, то јест писмо. Имам у виду и то да је тата обожен и одан црквењак. Мио Небу и људима. За примјер истичем ово.

Тата је постао члан Сељачке радне задруге далеке 1949. у родном селу. Секретар Среског комитета Комунистичке партије Југославије члановима задруге говори о религији. У самом почетку апострофира:

"Моје излагање једино се неће свидјети Милану Суботићу.

Због тога се само Милану извињавам и молим да на крају мог излагања каже своје мишљење..."

Погледи присутних усмјерени су на предавача и на тату. И он је природно слушао. У себи је призивао Свемогућег да пресветом благодети помогне да своје мишљење изнесе кратко за памћење и да буде по Божјој вољи... И, ево, тата се усправи као бор, мушки се држећи у вјери.

"... Циљате да затворите цркве, али у томе нећете успјети, јер су власништво Божанства!" Умјесто предавача тату наградише громогласним аплаузом.

Свети апостол Јаков савјетује:

"Ако ли коме од вас недостаје премудрости, нека иште у Бога који даје свакоме без разлике и не кори никога, и даће му се. Али нека иште с вјером, не сумњајући ништа, јер који се сумња, он је као морски валови које вјетрови подижу и размећу"...[2]

Тата Милан и мама Марија, фотографисали се поводом педесетогодишњице дијељења добра и зла.

Оглашава се друго лице Божанства – Бог Син:

"И шта год заиштете у Оца у име моје, Он ће вам учинити да се прослави Отац у Сину"...[3]

Понизно и са страхопоштовањем спустих се на кољена, те погнух главу:

– Боже мој, Боже, милости и чуда!... Нека буде воља Твоја. Амин!"

Излих душу и срце с дивљењем, те затражих да ме надахне божанском љубављу, разумом и премудрошћу. Огњено у духу. Дотичем Божју руку, а не сребро и злато у Свемогућој руци. Осјетих повољан тренутак и ја кренух с писањем писма.

"Драги и мили наш тата Милане,

Тебе и нашу маму Марију Свевишњи је ујединио у својој љубави и благословио. Како другачије објаснити ваше ашиковање које се одвијало по Божјој вољи? Са дјевојкама, газдинским кћерима, ашиковали су искључиво момци, синови газда. Као момак, син сиромашних родитеља, био си изузетак. Ашиковали

---

[2] Саборна посланица, 1, 5–6.

[3] Јеванђеље по Јовану, 14, 13.

сте тајно. У вама је пламтјела божанска љубав. Искрена! Љубав која је спремна да цијелу себе поклони за другога!

Уручио си јој заруку под велом мјесечине поред дубоког бунара. Али у прошњи те снађе голема невоља...

– Ако ти, Цвијане, не даш да своју дјевојку а твоју кћерку Марију ноћас испросим, ја ћу је од тебе украсти!

Не успијем ли у томе, скочићу у ријеку...

Дјевојка, са сузама на вратима срца, излива своје емоције:

– Ако мој момак Милан скочи за мене у ријеку, у ту брзу и дубоку воду, на томе мјесту, тата, скочићу и ја за њим! Нека нас вјенча ријека у воденом гробу!

Била је то одлучна битка на све или ништа. Безусловна. Душом и срцем, за душу и срце! Била је то невоља непремостива преко понора. Али, Свемогућем је све могуће. Дао вам је божанска срца и душе. Шта ће они да говоре, није зависило од вас, већ од Бога љубави, милости, доброте и славе...

Божанство се о теби, тата, као и о мами брине као да сте једини у космосу и на планети Земљи. Осамдесет година! И даље...

"Дана година наших свега има до седамдесет година, а у јачега до осамдесет година: и сам је цвијет њихов мука и невоља; јер теку брзо"...[4]

Вас двоје сте у категорији јачих и најјачих. Према Библији, Свевишњи избавља невољнике из шест невоља. Ни у седмој неће им окренути леђа. Тебе, тата, и нашу маму Марију избавио је из много, много више невоља. Благо вама и нама.

Даровани сте са синовима: Андријом, Ђорђом, Божом и Димшом, те кћерима: Драгицом, Вукицом, Милком и Зором. Њиховом дјецом и дјецом њихове дјеце – унуцима и праунуцима. У томе је ваше највеће богатство. Твоје и мамино племе је неугасиво и вјечно. Оно што је сунце за нашу планету Земљу, то си ти, тата, и наша мама за толики нараштај и човјечанство!

Данас је други дан како сам био код маме на селу. Твоје душе и ока. Шаљем ти фотографију на којој сте ти и мама у прелијепој народној ношњи.

---

[4] Псалам, 90, 10.

Начињена је раније поводом педесетогодишњице вашег заједничког живљења и несебичног дијељења зла и добра. Она говори више него десет хиљада ријечи. Мама је добро. Има добар апетит. Моли се за тебе и тугује...

Прелистао сам твој пчеларски дневник и видио шта треба у фебруару урадити у пчелињаку. Окитио га је снијег. Са кровића кошница поскидао сам дебеле наслаге снијега. Пчеле су још у зимском сну. Отвори су на летима кошница пчела ширине пчеле редилице, због хладноће. Кад се пчеле разбуде из сна, отворе на летима ширићу колико пчелама радилицама буде требало ради чишћења и потраге за медоносним цвјетовима у загрљају прољећа.

Божански сте своју дјецу – синове и кћери – одгојили одричући се свега, па и од грла, уста и сна. Посијали сте племенито сјеме. И није никакво чудо што данас жањете богату жетву.

Захваљујемо небеском Оцу што вас имамо. За тебе, тата, као и за нашу маму, зна Бог! А ви за Бога! А то што ни најмлађи ваш син Димшо не остаде с родитељима у кући Божје је провиђење. То је срећа у несрећи.

Завршио је основну и отиснуо се у бијели свијет. Запослио се у грађевинском предузећу "Враница" у Сарајеву. Уз рад је учио и догурао до пословође грађевинске струке. С Божјим благословом проведе на раду у Ираку, Либији и Русији. Радећи даноноћно зарадио је толико новаца да је у сред Сарајева подигао кров над главом, велелепну кућу на спрат. А онда га је Небо даровало животном сапутницом – љепотицом Надом, с којом је стекао синове и кћери.

У раном дјетињству обори га на постељу упала плућа. Узео си га у наручје и однио из села у град, љекару, пјешачећи преко педесет километара.

Данас ти он синовски враћа свој дуг. Тако и најмлађа твоја кћерка Зора, те нешто старија кћерка Вукица с породицом и кућом у Сарајеву. Зора је запослена у Енергоинвестовом предузећу, а станује код брата Димше у његовој кући. На путу је да добије животног друга по Божјој вољи, који ће је вољети и поштовати како то и доликује људским бићима и крунама Божјег стваралаштва...

Ове Сарајлије су ти данас срећа у несрећи. Брину се о теби

је 1974. примио прву награду Савеза књижевника Југославије, а ја Удружења књижевника Босне и Херцеговине. Радове смо послали на конкурс. Добио је прву савезну награду за приповијетку "Црни повез", а ја републичку за приповијетку "Танке жице на рукама". Стручни жири сачињавали су: Алија Исаковић, Душко Трифуновић и Иван Кордић. Имена књижевника у врху књижевног свијета.

Књижевно-умјетничка крв ујединила ме са Салихом да смо се побратимили. Не постају људи браћа само у невољи, него и у добру и слави. Подијелили смо своје прве радости и оне су постале двоструко веће. Загрлили смо се и овог пута.

– Треба да купим лијек за маму – кажем и показах потрошени узорак.

– Радно вријеме у апотекама је завршено. Али уз помоћ Алаха отвориће се једна од њих! – узврати усхићено.

Ћилим бијели испружио се дугом улицом. Заустависмо се пред вишеспратницом. Апотека! Читам: "Беладона". Уђосмо и купих за маму два лијека. У свом бићу радостан и срећан. У себи се захвалих драгом Богу који ведри и облачи.

– У овој згради на првом спрату је мој стан. Хајд' да видиш своју снаху и братића, брате Божо!... – кликће Салих.

– Не иде ми се празних руку, брате!

– Куд ће нам љепша и боља милошта од мусафира који први пут долази...

Попустих и уђох радостан и срећан и поздравих се с укућанима. Свима пружих руку и они ми, рукујући се с незваним мусафиром, изговарају своја имена. Домаћица се зове Јасмина. Њена дјеца: Сабахудин и Сабахудинка. Та имена преводим и изговарам усхићеније: Цвијета, Зоран и Зорица... Веома срдачно су ме примили, угостили и испратили.

У поноћ сам ушао у воз. Точкови појуришe бескрајним челичним трачницама. У купеу је топло. Путујем у правцу свога града. Кондуктер прегледа возну карту. Неки сапутници захркаше и ја им се медено придружих. Спавам као топ. У неко доба ноћи примијетих да воз стоји. Чинило ми се да је стао на станици и да ће кренути чим изађу и уђу путници.

Утонуо сам поново у сан дубок као море.

Кроз сан слушам два оштра гласа:

– Замисли дрскости јединог путника у вагону, а сви путници давно изашли...

– Камуфлажа и шпијунажа!... Зови милицију!... Опасан је по жељезницу!

Разговор ме још више уљуља у дубоком сну. Онда ме шчепаше мушки. Мирише на физички обрачун.

– Пустите ме, путујем у Добој!... – плануx са спуштеним завјесама на очима.

– У Добоју сте! Два сата је локомотива маневрисала колосијецима. Нашли сте се у мјесту гдје цивил не смије ни привирити... – сију муње и громове.

Изјурише ме из вагона и показаше правац кретања. Посрнух да паднем од сна. Чух глас:

– Водите га преко колосијека. Видите да спава! Погинуће на толиким шинама...

Завукоше руке испод мојих, с лијеве и десне стране. Климнух главом од сна. Никако да прогледам и видим бљештави сјај рефлектора са високих челичних стубова. Готово у сну пружам кораке преко првог, другог, трећег и не знам којег колосијека. Отворише ми се очи на посљедњем. Пред великом зградом на којој ћирилицом и латиницом пише: *Добој*. Видим и ту двојицу у униформама и ознакама милиционара. Сјетих се свега. Мислим, куда сам и зашто отишао... Осмијехнух се радосно и срећно, те изустих:

– Хвала вам!...

Јутро је. Покуцах на врата мами и предадох јој лијекове. Драгица јој одмах измасира стопало. Минуше несносни болови. Медено заспа. И ја утонух у сан, дубок као океан.

Разбудили смо се пред ручак. Мама весела срца благосиља ме за лијек и пита како сам прошао у путу. Ја сам јој кратко одговорио: "Добро". Да сам јој испричао истину, заплакала би од ужаса. И она ми озарено узврати:

– Хвала Богу!...

Понових у себи ове ријечи славећи Свевишњег што ми је помогао да с лијеком дођем мами жив. И зато што ми је удахнуо љубав за ближње. Жртва за њих није никаква жртва...

24. II 1985.

Управо ја и моји вечерасмо и припремамо се за одлазак на починак, а у стану зазвони телефон. Подигох слушалицу и препознах глас брата Димше "Сарајлије". Поздрави вечерњим поздравом. Узвратих на исти начин и он отвори срце и душу:

– Хвала Богу, наш тата је добро. Сад се вратих из посјете у болесничкој постељи. Успјешно му је извршена хируршка интервенција, коју је јуначки поднио. Прије ње молио сам се Свемогућем да бдије над рукама и умом хирурга... Задивио си тату писмом и фотографијом, које је примио у прави час! То га је издигло изнад збиље и утјешило. По жељи његових другара у болесничким креветима читао им је писмо и осјетили су се усхићено, као да си њима писао. На крају су запитали тату:

"Имаш ли ти још тако добрих синова, Милане?"...

Тата ми са одушевљењем нагласи да се оженио! Показа ми фотографију љепоте старице и ја препознах нашу дивну маму! Тата се загледа у своју љепотицу и изнова се заљубљује! У критичним тренуцима бољег лијека нема!

По жељи тате Милана, љекара проф. др Весна лијево, фотографисала се с пацијентом у болесничкој соби Клинике у Сарајеву и медицинска сестра десно те син Димшо "Сарајлија"

Прије његове операције једне касне вечери застао сам пред улазним вратима собе. Ослушнуо сам и препознао татин глас. Не улазим да не бих прекинуо татину причу коју везе својим болесним другарима.

"Волим пчеле. Интересује ме њихов живот. Сатима сједим у пчелињаку и посматрам вриједне радилице, а њихово зујање ме оплемењује. Водим пчеларски дневник у који уписујем број сваке кошнице. Водим строго рачуна о свакој матици – од дана ступања на посао па до њене смјене... Сад су зазимљене. Крајем марта и почетком априла треба да их одзимим. Уздам се у Бога да ћу дотле жив и здрав доћи својој кући..."

– Хвала Богу! – кликнух брату. У међувремену везе се прекинуше те му не рекох да је и мама добро и да се брату за све захвалим. Хтио сам да му кажем да ми се чини да је наш тата болесничку собу Клинике у Сарајеву преточио у школу пчеларства.

26. II 1985.

Сјеверац се размеће музиком и игром пахуљица на брду вијенца горе Требаве. Небом се шепуре бијели, сиви и црни облаци. Засипају снијегом и леденом кишом.

Мама и Драгица управо доручкују, а ја уђох на врата. Плануше им раздрагана срца. Позваше ме да им се придружим. Пред њихове очи повадих из торбе дарове: сокове од боровнице, јабуке, те банане, шећер, пилеће месо и пастрмку.

Узех и ја кашику, виљушку и нож. Доручкујемо укусно јело: вареницу, кувана јаја, сир и питу гужвару. Осјетим да чекају да проговорим о тати. Нисам желио да причам преко залогаја, већ хоћу да за ту прилику одвојим посебно вријеме. Из љубави, пажње и поштовања према тати.

Мами прво тутнух фотографију у руке какву сам послао и тати. Ту је започео разговор са осмијесима и радошћу. Мама се загледа у фотографију на којој су тата љепотан и она. Прву ријеч коју је изговорла била је суза која јој се отела из ока. Други знак љубави је њен пољубац милог на фотографији.

– Мој је живот и слобода – мили – љепши од мене!... – везе мама и тражи да о тати, о њеном милом, кажем све што сам сазнао.

Причам све редом, али операцију не спомињем, јер би је то узнемирило до суза и кукања на сав глас. Истичем да има добар апетит, ко га све посјећа у болесничкој соби, и да се сваки дан боље осјећа, те како се према тати љубазно и срдачно опходе, од његових другара у болесничким креветима до медицинских сестара и љекара собе и одјељења. То тату мотивише да им прича о пчелама и они га радо слушају...

Хвала Богу! – каже мама. Затим погледах у Драгицу и изустих озбиљно:

– Мој план је да те данас замијеним, да одеш у сусједно село својима...

– Моји нису далеко. Скоро сваки дан тркнем и до њих. Нема неких послова у ове зимске дане. Није ни теби лако, брате. У радном си односу. Потребнији си својима...

Мама се накашља и нечег се присјети. Мисли јој се врте око нашег тате.

– Једне далеке зимске ноћи ваш тата а мој Милан враћао се с пута. Снијег дубок. Сметови скоро два метра. Идући у правцу куће ногама је дотакао нешто необично. Копао је до дна голим рукама. Ископао је на мјесечини комшију, имењака Милана Антића. Мртав пијан. Жиле куцавице само су показивале знаке живота. Милан га је донио до наше куће и унио у спаваћу собу. Угнијездио га је на зобеној слами прекривеној поњавом. Покрили смо га такође поњавом. До јутра се одледио, отријезнио и пробудио.

– Одакле ја у вашој кући?! – питао је чудећи се. А онда се сјетио...

– Хвала Богу! – кликнусмо углас. Прослависмо Свевишњег што је нашег тату надахнуо и љубављу за ближње...

Поздравих се с мамом и Драгицом. Рекох да ћу, ако Бог да, 9. или 10. марта бијелим ћилимом отићи у Сарајево, тати у посјету...

4. III 1985.

Стигох својима по подне возом из Бање Луке, гдје сам по налогу моје фабрике службено посјетио предузеће "Јелшинград". Написах извјештај о обављеном послу. Вечерасмо и у 21 сат окренух бројеве телефона. Тражим везу с најмлађим братом

Сарајлијом. Јави ми се братским гласом истичући да је управо стигао из Клинике у којој је посјетио тату.

– Чиме ме можеш обрадовати? – питам, наћуливши уши да чујем сваку ријеч.

– Послије операције рана му је зацијељела. Почели су у Клиници са зрачењем. Тата се узда у Божју милост и благослов. У изљечење! Сам чин зрачења није баш пријатан. Јер, колико љекари, оно је и штетно. Заиста, тати једино драги Бог може помоћи да се врати кући жив и здрав!...

Шта да му кажем о мами на селу? – пита.

– Реци му да је мама добро, али да тугује за њим. Много га поздравља и жели да што прије оздрави и дође својој кући. Сви га поздрављамо, затим тебе, све твоје и наше Сарајлије... – везем брату Димши вез поздрава и жеља.

6. III 1985.

Вртим се укруг на релацији град Добој – село Бргула Горња, и обратно.

Ево ме и данас код маме Марије у родитељској кући. Иза облака пробија се сунце.

Југо дува и све је топлије. Са стрехе поотпадале леденице. Отапа се снијег с крова одакле отичу прозирни млазеви.

Драгица готови ручак. Ја сједим поред маме и ишчитавам татин пчеларски дневник. Видим да у ово вријеме треба проширити излаз пчела на летима кошница. Проширих те излазе у промјеру четири радилице. Пчеле излазе на ваздух и сунце. То их крријепи и разбуђује. Мама сједећи одмотава клупче сјећања из минулих дана.

– Након доласка Милану а вашем тати, у кући пуној чељади постадох вољена и поштована. Знала сам своје послове, које сам обављала с љубављу и радошћу. Дође комшија Баћо и с тугом говори како му се уцрвао во и да је одлучио да га закоље јер му нема лијека...

– Не кољи вола! Мене је Отац небески даровао способношћу лијечења крупне домаће стоке од такве болести. Долази у обзир и ситна стока... – кажем комшији.

Баћо исколачи очи од чуда. Плану с радошћу:

– Ако ми спасиш вола, који је снага куће, имам двије краве "швајцарке", бирај себи једну од њих, комшинице Марија!

– Вјерујеш ли да има Бог, и да Он то преко мене може учинити?...

– Учио сам у школи да има Бог, али га никад нисам видио, нити му се молио. Учини ли ми то, вјероваћу да постоји... Нека те благослови Свемогући! Вјерујем!... – трепуће одлучно комшија Баћо. Рашири зјенице и чула. Ја се божанствено огласих:

– Кад сунце оде на починак, на сцену ступа мој Божји дар. До новог рађања сунчевог, кад нас позлати својим јутарњим сјајем, твој Медоња биће здрав!

Оде Баћо озарен радошћу. Сутрадан дође по јутарњем сунцу и стаде пред моје очи. Ван себе од радости и среће. Не може да се начуди. Окрилатио анђеоским крилима. Хита горе до васионе и мили космосом чудесно. Врати се с висина и кликће срцем:

– Од заласка сунчевог до изласка провео сам вријеме поред Медоње. Својим присуством соколио сам га и храбрио да поднесе муке и патње. Чим је сунце зашло на починак, на отворене ране Медоње излазили су црви и црвићи. Лагано. Послије су излазили једни преко других. Наглавачке. Онда се Медоња из лежећег положаја придигао на ноге те рикнуо за храном и водом... Има Бога! Он нам је толико потребан! Нека је благословен Бог уз чију си помоћ продужила живот моме Медоњи, комшинице Марија! Сад хајд' са мном у шталу и бирај себи краву! Заслужила си. Ако ти се не допадају краве, из стада оваца бирај колико желиш оваца и јагањаца – везе Баћо пресрећно вијорећи између Неба и планете Земље.

– Не примам од тебе ни краве, ни оваца, ни јагањаца. Забадава сам добила дар Божји! Он ми је највећа плата и богатство!...

Немирна духа оде комшија својој кући, понављајући у себи ново чудо: "Неће да прими ни краве, ни оваца, ни јагањаца! Неће да прими!..."

Размишљам о тој Божјој слави, као и о мами. Закључих да Свемогући не чини чуда преко великих људи, већ преко немоћних

– малих, под условом да се предају у пресвете руке. Свом душом, свом снагом, свим срцем и умом свог бића.

Мама и тата за нас дјецу значе нешто свето, обожено, неприкосновено; значе ауторитет према којем се опходимо са страхопоштовањем. Освједочили смо се толико пута да од наших родитеља нема већих пријатеља на планети Земљи! Они су наш живот, будућност и наша слобода!...

Поздрвих се с мамом и сестром Драгицом, синовски и братски. Одлазим с обећањем да ћу учинити све да што прије поново дођем.

12. III 1985.

Југо и сунце отопили снијег и сметове по брдима и вијенцима планина. Још се бјеласа по равницама, долинама и брежуљцима. Поток набујао, каљав. Излио се из корита и плави. Матица потока носи цјепанице буковине, камење, лишће и сасушено грање. Поток се прси као планинска ријека. Срећом, кораке пружам у правцу родитељске куће са запада. Разуздани поток сам лијепо прешао преко моста којим јуре моторна возила...

Маму и Драгицу затекао сам на молитви. Моле Свевишњег за милост и татино оздрављење. Амин! Ову посљедњу ријеч изговорили смо са одушевљењем. Мама, испуњена радошћу и надом, обгрли ме мајчиним погледом.

– Сањала сам ноћас да је мој живот и слобода, мој мили дошао кући! Сунце у свом раскошном сјају шепури се у зениту љета. Из кошнице у пчелињаку измилили ројеви пчела. Висе о гранама стабала шљива и јабука. Мој мили припрема празне кошнице да би у њих смјестио ројеве. Зове ме да му помогнем...

– Лијеп ти је тај сан, мама! – кажемо Драгица и ја. Узгред их обавијестих:

– Сутра идем у Сарајево да посјетим тату у Клиници... Питаће ме: "Како је моја душа Марија, моје око?" Шта да му кажем?

– Е хвала ти на пажњи и љубави коју исказујеш према своме тати, сине Божо! Кажи му да сам добро и да је дању и ноћу уза ме кћерка Драгица. Наврати и зет Богдан и њихова дјеца. Пренеси

му да га сањам и једва чекам да се жив и здрав врати. Реци му да се ја и Драгица три пута данс молимо Богу за његово оздрављење. Напомени му да сам га много пожељела и много, много га поздрављам!

Поново сам завирио у татин пчеларски дневник, а затим у пчелињаку обавио прописане радње за ово доба године. Радећи ово умјесто тате, знам да ће му бити драго као да њему чиним нешто најљепше у животу. Бог и пчеле су му на првоме мјесту, а ми остали смо му у другом плану...

Пружих руку мами и Драгици. Одлазим с поносом неким, јер ми се чини да сам потпуно спреман да отпутујем тати у посјету

13. III 1985.

У пет сати уђосмо у вагон брзог воза. Точкови се покренуше у правцу Сарајева. У купеу никог од путника осим нас. С лицима и погледима у правцу кретања воза. До прозора сједим ја, до мене моја животна сапутница Даница, а до ње наш синчина Горан. Њега ословљавамо са "Седам синова", а он своје родитеље са "Седам мама и седам тата". Ученик је средње медицинске. Одликаш!

Воз мили бескрајним челичним трачницама, а наше мисли хрле у правцу тате. Сарајлије не знају да долазимо. Ни тата. Биће то за све нас величанствен догађај који ћемо памтити.

Иза нас је полазна жељезничка станица Добој, те Маглај, Завидовићи, па Зеница, Немила, Подлугови... Васкрсе Сарајево у долинама и по вијенцима оконих планина, а сребрнаста магла преплавила уснуле долине. Облачно је и прохладно. Мој би дјед Василије Велики примијетио: "Излећи ће се лијеп дан..."

Угледасмо тату у болесничкој постељи собе у Клиници сарајевској. Осмијехнути и весели. Пламтимо од радости и среће. Сједи у раскошној бјелини. Уз то му се уклопила и свијетла удобна пиџама.

Татино је лице болесничко, али ведро и поносно. Очи исто тако. Оне блиставим погледом чине тату пресрећним. А како и не би кад су ту око њега синови: Андрија, Ратко, Ђорђе, Божо и Димшо са својим љепотицама а његовим снахама: Драгицом,

Лукијаном, Зином, Даницом и Надом. Ту су пред његовим очима и двије кћерке "Сарајке": Вукица и Зора, па кћерка Милка, која је стигла из Зенице. Поред кћери су и зетови: Слободан, Марко и Марко Краљевић. Међу посјетиоцима су и унуци: Свјетлана, Младен, Ненад, Горан, Душко...

Свевишњи је очито надахнуо љубављу тату, његову дјецу, снахе, зетове и унуке. Он нас све води невидљивим рукама и оплемењује наше умове. Борави у срцима и душама. Преко нас је данас учинио чудо. Наочиглед татиних другара у болесничким постељама. Јер, Богу и тати припада сва љубав, пажња, част и слава!

– Од свег срца захваљујем својим синовима, кћерима, зетовима и унуцима који сте ми данас дошли у посјету из удаљених крајева... – излива своје срце и душу и наставља: – Добро се осјећам. Иде ми набоље. Љекарска пажња и њега су ми прави лијек. Љубазност медицинских сестара исто тако. Сваки дан ме посјећују моје "Сарајлије", син Димшо и кћерке Вукица и Зора са својим животним сапутницима и дјецом... Памтићу све ово док живим. Памтићу посебно посјету драге ми Љубице Лазић, потпредсједнице Скупштине Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине. Поздравите ми моје око и душу – моју Марију! Ако Бог да, доћи ћу јој жив и здрав!...

Од нас нико тати није постављао питање. Као по договору, тата је питао, а ми смо кратко одговарали. Тако сам ја на питање "Како је моја душа Марија?" кратко одговорио да је добро. Испоручио сам мамине поздраве и жеље...

Растадосмо се од тате с надом и оптимизмом. Весела срца и с осмијесима на лицима. При одласку пружили смо му руку, без цјелива, јер он тврди да се болесник не цјелива...

Напустисмо Сарајево онако како смо и допутовали: аутомобилима, аутобусом и возом. С надом и жељама...

14. III 1985.

У мојим мислима и мислима мојих милих титра слика јучерашње посјете тати у сарајевској Клиници. Сређујемо дивне утиске и несвакидашње импресије. Главне личности сусрета су

Свемогући и наш тата. Зачуђујуће ми дјелује његова изјава: "... Памтићу посебно посјету потпредсједника Скупштине Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине, драге ми Љубице Лазић!..."

Постављам себи два питања: прво, какве су татине заслуге да га у болесничкој постељи посјети тако висока политичка личност наше државе; и друго, ко је ту личност информисао о татиној болести?

У раном дјетињству освједочен сам догађајима Другог свјетског рата. У кући пуној дјеце као кошница пчела о нама се мама брине. Тата за своју породицу прибавља храну, одјећу, обућу, новац... Свакодневно о свему мами подноси извјештај.

– Купих неке ситнице за кућу у трговини код цркве и чух свирку хармонике и пјесму.

Кренух путем да видим о чему се ради... Народноослободилачка војска заједно с народом игра коло и пјева. Женска душа у војничкој униформи вјешто се поиграва типкама хармонике, коју скупља и развлачи. Цвили на сав глас. У предаху игре, музике и пјесме неко из мога народа предложи хармоникашици да ја мало засвирам. Ја, Марија, од хармоникашице преузех хармонику и она запишта...

– Шта ћеш ако те сутра домаћи издајници позову на одговорност па те оптуже и затворе, Милане?

– Не плашим се. Са мном је Бог и мој народ, Марија!

У глуво доба љетне ноћи тата отвори врата, те у кућу уђе војник без ознаке на капи. Наоружан. Тата закључи да се ради о куриру Народноослободилачке војске. Нареди тати да га пречицом безбједно одведе на Пијетлово брдо... Оде тата и врати се кући тек пред зору.

Изнад куће високо брдо у сред дана запосјела бригада Народноослободилачке војске. Командант и комесар бригаде у својој пратњи бану пред татине очи у дворишту куће. Испод оближњег огранка брда је шума и поток. С оне стране брдовите шуметине допире јасан глас. Неко зове тату да сиђе до своје шуме и потока, да га нешто пита. Тата испред незваних придошлица крену у том правцу. По наређењу команданта, с оне стране живе ограде тату непримјетно прати командантов пратилац.

На оној страни потока у шуметини блејање оваца и коза, рзање коња, рика говеда, лајање паса, какотање кокошију и врисак дјеце. Из тог јада неко пита тату:

– Рекли су нам да долазе партизани који чине зла и пљачкају. Избјегли смо из села у ову шуму. Убрзо ће и ноћ! Шта да радимо, пријатељу Милане?

Тата уздахну чист планински ваздух у пространа плућа, те им одговори из свег гласа. Громовито:

– Партизани не чине зла, нити пљачкају! Партизани су Народноослободилачка војска. Ево их на мом брду, код моје куће! Ни крушку, ни јабуку, ни шљиву не откидају с грана воћњака... Пријатељу Обраде, реци том избјеглом, уплашеном и напаћеном народу да сам ја, Милан Суботић, казао да напусте шуму и врате се својим кућама!

– Хоћу, хоћу, одмах ћу им пренијети твоју поруку, брате Милане! – кликће с радошћу Обрад Миљановић.

– О хвала Ти, Боже! – осмјехује се тата славећи Оца небеског, грабећи узбрдицом до куће.

Невидљиви војник, чувши Обрадово питање и Миланов одговор, потрчао је команданту и поднио извјештај...

Пред команданта стаде и мој тата. Командант га с одушевљењем потапша по рамену:

– Добар си, искрен и поштен, Милане! Чуо сам за тебе. Свираш на хармоници народу и нашој војсци кад дође у ове крајеве. Ноћу и дању спроводиш наше курире и патроле... спашаваш наше рањенике... Италија је капитулирала. На реду је безусловна капитулација Јапана и Њемачке. Већ смо побједници! С нашом побједом долази слобода! Народ ће на изборима изабрати народну власт. Ти ћеш бити први одборник свог села! – рече и уписа у блок татино име и презиме, кућну нумеру, име села, општине и среза...

Тата под грожђем постави два стола с клупама у хладовини, те замоли команданта и комесара да заједно с пратиоцима сједну и ручају. Са задовољством и радошћу сједоше и ручаше оно што је било припремљено за десеторо кућних чељади...

Залепрша тробојка побједе. Слобода! А за слободу се гинуло и пјевало умирући...

Нешто касније одржаше се први демократски избори за народну власт. На изборима су гласали и мама и тата. Изабра село свог првог одборника. Након неколико дана из војне команде тати стиже одлука којом се он, Милан Суботић, именује за првог одборника села Бргула Горња.

Све те татине заслуге биле су, дакле, разлог да га у болесничкој постељи посјети високи функционер Скупштине Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине. А на питање ко је потпредсједницу Скупштине информисао једино може да одговори Свемогући!

17. III 1985.

Сјеверац се размахао својом неочекиваном хладноћом. Облаци измузају прољетну кишу, помијешану с лепршавим пахуљицама. Ево ме у селу код маме Марије у родитељској кући. Мама и Дргаица с великим нестрпљењем очекују новости о тати. Ја им причам све по реду како сам с породицом посјетио тату у Клиници. Биле су веома сретне и раздрагане.

22. III 1985.

У фабрици на радноме мјесту имам посла преко главе. Сви су хитни и неодложни. Надређени налази рјешење да ангажује још једног извршиоца, јер моје продужено радно вријеме не даје очекиване резултате.

Радни другари из моје смјене одлазе у ресторан на доручак. У просторији гдје радим огласи се телефон. Подигох слушалицу и чух драг ми глас, који тражи управо мене. Веза је савршена.

– Димшо из Сарајева... Буразеру Божо!

– Кренуо сам на доручак. Чиме ме можеш обрадовати?

– На визити су тати саопштили да сутра иде кући! То га радује, јер се осјећа добро. Он жели да неко вријеме остане код мене и моје породице...

– Хвала ти за радосну вијест, брате Димшо! Тату, тебе и твоје поздрављам. Пренијећу мами ову радосну вијест! – кликнух и продужих на доручак.

23. III 1985.

У 15 сати напустио сам фабричку капију и готово трчећи стигао на аутобуску станицу те ушао у први аутобус у правцу родног села. Пришао сам родитељској кући притајено, тако да ме није примијетио кућни чувар. То је допринијело маминoм и Драгичином изненађењу. Мама је радосно планула. Из душе и срца оте јој се питање:

– Је ли жив мој мили?

– Изашао је из Клинике. Ено га у кући свог сина Димше и његове породице. Боравиће ту неколико дана, а затим ће га син својим колима довести овамо кући...

– Хвала Богу!... – кажу углас мама и Драгица.

Прољетни вјетрови се укрштају и још увијек провлаче хладноћу. У душу и срце маме Марије и сестре Драгице усељава се оптимизам и нада за још срећнији и љепши живот...

Навече сам се возом вратио својима у Добој.

27. III 1985.

Јутарње сунце раскошно сија. Пламти прољеће. Благ југо завлачи своје топле прсте у све поре разбуђене природе. Данас замјењујем тату у пчелињаку. Радим према упутствима татиног пчеларског дневника. Раширио сам лета на кошницама. У пчелињаку већ зује радилице. Лепршају и круже изнад кошница. Припремају се за предстојеће цвјетове с којих ће покупити полен и препунити саће медом.

Добро је што сам прије ширења лета за масовнији излазак пчела из кошница прво одзимио пчелиња друштва, те сваком додао по један оквир саћа заливен медом, јер су залихе хране готово нестале током љуте зиме.

Матице су налегле легла нових пчела. Излећи ће се нова крилата војска. Она ће са удаљености до три километра са цвјетова преузети слатке капи и напунити саће у кошницама. Да се изразим татиним ријечима: "Биће меда као воде!"

Размишљам како да уз Божју помоћ према татином пчеларском дневнику извршим врло значајну фазу рада. У сваком случају, тата из Сарајева може без бриге да дође.

31. III 1985.

Имао сам неодољив предосјећај да ће се данас догодити нешто величанствено у родитељској кући на селу. Због тога сам добио слободан дан и одсуствовање с посла у фабрици.

Рекао сам себи да морам бити на изворишту догађаја. У сам излазак сунца стао сам пред маму и Драгицу у породичној кући. Уручио сам им дарове и истовремено примијетио да дијелимо исте емоције. И наше мисли су једне. Мисли које су управљене једино према тати!

Прољетно јутро претаче се у дан. Изнад куће чудо!

Заустави се плави аутомобил. "Сарајлије"! Возач, брат Димшо, отвори врата и из кола изађе наш драги тата. За њим сестре Вукица и Зора, те зет Слободан, Вукичин муж.

Тата, озарен радошћу, упери поглед у небеса и на све четири стране свијета. Увјери се да је ту свој на своме. Кућни чувар са синџиром око врата исправио се у небо и лајањем поздравља долазак свога господара. Пијетао кукуриче а кокоши какоће као кад носе јаја. У расцвалим крошњама воћака хор птица пјева мелодичну прољетну пјесму.

Поштапајући се лагано, а и то је чудо, пред очи свог милог стаде мама, а затим пристигосмо Драгица и ја. Са Сарајлијама се изгрлисмо и изљубисмо с радошћу, као на првом сусрету у животу.

Весела срца тата улази у своју кућу након више од два мјесеца у пратњи маме, њихова два сина, зета и три кћери. У соби га дочека Свети Георгије! Затим тата побожно погну главу и ми поред њега. Започе разговор са својим Створитељем и Спаситељем:

– Благословен Бог наш! Оче, који си на небесима, Боже милости и чуда!... – захваљује Свемогућем што га је даровао синовима и кћерима, снахама и зетовима што је у њих удахнуо божанску љубав према родитељима. Захваљује Спаситељу што је затекао живу и здраву своју животну сапутницу и душу Марију, што је и он дошао жив и опорављен. Наставља: – По својој вољи, Господе, додај мом вијеку још који дан живота. Бољи ми је један дан живљења на Твојој рајској планети Земљи него миленијум у гробу. Желим да још прослављам Твоје име својим животом.

"Хоће ли Те прах славити или казивати истину Твоју?" [5] Ти знаш да сам ишао пред Тобом и служио ти вјерно свим срцем, свом душом, свом снагом и бићем. Чинио сам све што је Теби угодно. Молим Те у име Твог Сина... Амин! Ову посљедњу ријеч изговорисмо и ми огњено у духу.

Доручак. Посједасмо за столом у хладовини раскошних цвјетова зерделије. На столу свега – од меда до млијека. Права слава! Ћутањем покушавамо да тату мотивишемо да нам отвори срце и душу.

Да нас понешто пита... У тај час оте ми се питање:

– Како се осјећаш након доласка у своју кућу, тата? – огласих се преко залогаја. Он узвраћа на исти начин:

– Чист ми је зрак и дишем боље. Али, ништа ми не иде набоље. Гуши ме кашаљ. Немам апетита. Једем, али насилу. Трошим чај од трава и од коре црвеног лука. Имам више лијекова, све против кашља...

Из сусједног села пред нама се појави брат Ђорђе. Донио тати килограм кора црвеног лука за његов чај. Тати и мами је пуно срце што су ту поред њих данас три сина, три кћери и зет Слободан. Недостаје им син Андрија из Бијељине и кћерка Милка из Зенице. Заиста је лијепо што су им дјеца божанствено у слози и љубави. Расути као острва по морима, а ипак живе заједно и дишу једном душом. И једним срцем.

Стиже и први комшија Васиљ Миљановић. Понудише му мјесто да сједне. Не пије кафу. Донесоше му сок од боровнице. Развеза клупче својих мука и патњи које је поднио на лијечењу у болници. Огласи се и тата. Прича тихо и смирено.

– Комшије смо. Кад год је требало један другом смо притицали у помоћ у невољама, и дању и ноћу. Драго ми је и хвала ти што си дошао... Ја сам много ослабио. Ту учини једну станку и настави: – Мени је живјети још хефту...

Васиљ се претвара као да није чуо те татине страшне ријечи. Своју пажњу усмјерава у правцу предстојећих пољопривредних послова: орању, сијању, копању...

---

[5] Псалам, 30, 9.

Одлазимо. Свако себи.

Димшо се поздрави с татом, затим Зора па зет Слободан. Зора је једва задржала сузе кад јој тата рече:

– Ти си ме свакодневно посјећивала у болесничкој постељи у Клиници, а запослена си у државном предузећу. Испунила си све своје обавезе према мени. Сад ми немој долазити кући у Горњој Бргули јер ти је предалеко. Дођи кад чујеш да сам заспао божанским сном!...

Одоше својима Ђорђе и Драгица. С татом и мамом остаје кћерка Вукица. И ја се поздравих са свима који остају у кући. Тата се нечег присјети.

– Заборавио сам казати Димши, Зори и Слободану који су већ отишли у Сарајево да успут сврате код Милана Миљановића у Брђанима и да му пренесу да ћу му дати да узоре моју њиву у којој сам прошле године сијао жито и нека посије зоб. Земља је добра. Родиће зоб. Милану се свиђа та њива и он ће прихватити моју понуду. Паметније је да се земља користи и да добијемо дио зоби и сламе.

Обећах тати да ћу ја свратити том поштеном домаћину и пренијети му поруку.

Тата се срећно осмијехну, јер се ради о томе да човјек на вријеме посије. Успут храбрим тату:

– Ти и мама сте исто годиште. Газите осамдесету. Прославићемо ваш осамдесетогодишњи јубилеј!

– Шта има ново у твом предузећу и како ти је на послу? – прекиде он моју причу.

Одговорих му укратко. Затим се договорисмо да након одобрења Шумарије насијечем по пет кубика букове и храстове грађе.

Тата ме забринуто упозори:

– Касниш. Мрак ће, сине Божо!

3. IV 1985.

Поподневно сунце просипа прољећне боје. Пејзаж раја личи на сан и поклања опојне мирисе рајске долине. Такви су дарови Неба!

Прилазим дворишној капији. Пас се уобичајено јави. Из куће изађе зет Слободан са широким осмијехом.

– Ред је пред госта изаћи!... Јесу ли ти јавили да сам данас код пунца и пунице. Знаш, Вука је с њима сама и треба да јој помогнем око њених родитеља Милана и Марије.

– Јавили су ми... Како је мом тати? – питам.

– Добро је. Пунац Милан се боље осјећа!

– Је ли то твоја или татина изјава?

– Пунац Милан тако каже. Очито то и примјећујемо ја и Вукица.

– Хвала Богу! Заслужио си муштулук, зете Слободане!

– Знаш шта ми пунац каже?

– Не знам.

– Вратио си ме из мртвих, зете Слободане!

– Све је Богу могуће ... – кажем.

Уђох у кућу. Мама сједи на столици, а кћерка јој Вукица чешља косу. Поздравих се с њима. Затим уђох у собу тати. Лежи на кревету високо подигнуте главе. Боље рећи сједи повијених ногу ослоњен на јастуке. У пиџами с плавим пругама.

Погледа ме весело. Насмијеши се. Заузе потом сједећи положај без ослањања на јастуке. Ноге опусти и испружи.

Поздрависмо се и пољубисмо у образе. Тата се огласи. Радосно и срећно.

– Добио сам праву боју лица! Нема више бљедила. Кашаљ ми је умањио. Спавам ноћу одлично, понекад и дању. Много се боље осјећам. Уздам се у Божју милост. Остаћу жив!... Заслугом Спаситеља, Господа Исуса Христа!

– О теби се брине Господ као да си му једини на планети Земљи, тата!

Извукао си се. Срећан си ти и наша мама. И ми с вама.

– Наживио сам се и добра и зла. Не плашим се ја предубоког сна. Људско биће обликовано је из праха. Свемогући и из распалог стања васкрсава... Не желим да своје миле жалостим... Ниси требао долазити. Јавили су ти телефоном кад је Слободан колима кренуо из Сарајева. Биће с нама до уторка, 8. IV ове

године. Џаба си дошао. Узалуд трошиш новац за аутобус и воз, сине Божо! – укорава родитељски.

– Тата, нисам дошао џаба. Сутра ћу се договорити с Ристом Дујковићем и шумаром око сјече одобреног дрвета из наше шуме.

– То ваља. Аферим, сине Божо! – трепуће и наставља одушевљено: – Слободан, наш зет, у колима је из Сарајева од своје куће довезао пет кокошки! У путу су неке чак снијеле јаја. Кокоши су бијеле као лабудови. Праве носилице. Сваки дан снесу по јаје. Кад Слободан крене по изворску воду, пођу и оне за њим. Чекају га док напуни канте с водом. Онда Слободан пружи корак у правцу куће с кантама воде, а за њим и његове кокоши. Божје чудо!

– Да. Кад се божански понаша пернати свијет, колико божанственије треба да се понашају једни према другима људска бића, круне Створитељевог стварања – размишљам гласно.

Интересује ме како је свог пунца а мог тату Милана "вратио из мртвих" освједочени душом и срцем зет Слободан. Озарено затрепта:

– Ево овако. Милан је из сарајевске Клинике дошао на викенд у кућу свога сина Димше и његове породице. Ту су се нашли на окупу већина његових синова, кћери, снаха и унука. Анализирали смо насталу ситуацију и након дуже расправе договорили се да преселимо пуницу Марију из Горње Бргуле у Сарајево! У Димшину или у моју кућу. А кад пунац Милан изађе из Клинике, нек се придружи својој души Марији.

Фебруар се разметао мећавом, стезао хладноћом и ледио Сарајевом. Милану није падао сан на очи од брига. Све гора од горе. Прва је, чини се, непремостива.

Треба по цичи зими превозним средствима из планинског села Горња Бргула преселити жену Марију њежног здравља у Сарајево. Па кућне ствари, пољопривредне алатке, каце, бурад, кошнице пчела, пчеларску опрему... Ко ће обилазити закључану кућу и уџеру? Куда са вјерним кућним чуваром? У Сарајеву нема мјеста. Све му то личи на раскућивање и бесмисао. Као да је ратно стање. Куда ће у толики град дјеци на издржавање?

Друга брига је ко ће се старати о њему и Марији у Сарајеву. Синови, кћери, снахе и зетови углавном су запослени у државним предузећима и институцијама. То је за све њих и физички и материјални терет...

Окретао се и превртао од брига и несна. Разапет као Откупитељ и Спаситељ на крсту, Господ Исус Христос! Бриге и несаница су се оцртавале на челу и лицу. О бригама је Милан ћутао, јер је дао свој глас за договор.

Са викенда је отишао у Клинику и легао у свој болеснички кревет. Настављено је лијечење. Бриге су га притискале и мучиле због безизлазне ситуације.

О ранијем договору поново смо расправљали и кориговали га на мој приједлог. Посјећујући Милана у Клиници храбрио сам га да издржи вријеме лијечења и нагласио: Кад изађеш из болнице, ја и Вукица ићи ћемо с тобом у Брмулу Горњу. Бићемо с тобом у кући док потпуно не оздравиш. Мој пунац Милан плану од радости. С невјерицом. Осмијехнух се и образложих: Моја је ријеч чврста и одлучна. Знаш, идем ти ја у пријевремену пензију, пунче Милане.

– То је за мене, зете Слободане! Пуно ми је срце радости. Чини ми се да ћу оздравити кад почнем поново живјети у својој кући. Дисати планински чист ваздух. Слушати јутарњи пој птица у крошњама воћњака и у шуми. Лајање свог цуке уз пијење изворске воде која тече према сунцу. Мени је потребно да добијем још толико снаге да могу донијети пет литара воде са свог извора, да замијесим хљеб себи и Марији... Тада ћу се моћи прихватити да наставим живјети сам с Маријом, без ичије помоћи – везе болесник усхићено.

И збиља, пунац Милан напусти Клинику и дође у своју кућу. Стигох и ја за њим колима. Она су ради њега. Ја и Вукица не жалимо труда око родитеља. Његујемо их као дјецу, као најрођеније. Он веома цијени то што сам обећање преточио у стварност, у дјело. С највећом радошћу кликнуо ми је:

– Вратио си ме из мртвих, зете Слободане! Нека ти је вјечно жива твоја душа и твоја породица!

И зет Слободан отвори душу и срце. Наставља: – Увече су се кокоши на сједалу раскокотале. Личило је на дреку и смак

свијета. Онда сам проникао у тајну пернатог свијета. Прво је Миланова бијела кокош закречала, па лугава, смеђа и тако редом. Моје кокоши Сарајке први пут су с њима у кокошињцу и несвјесно прихватиле мелодију домаћина и радовале се до неба... Миланове су кокоши толико угојене да једва ходају.

– Хвала Богу! Уз Божји благослов теби је припала част да учиниш величанствено божанско дјело угодно Небу, тати и мами. На тај начин потврдио си, зете Слободане, ону народну: 'Зет се поштује и воли као син' – кликнух из душе и срца.

7. IV 1985.

Данас су родитеље посјетили синови: Димшо из Сарајева, а ја из свога града. Уз њих су ту Вукица и Слободан откако је тата дошао у своју кућу. Обоје говоре углас:

–Тата је из дана у дан све боље...

– Мучи ме несвјестица, кашаљ и пролив, али се може дисати и живјети – каже тата и додаје: – Узимам редовно лијекове: таблете, сируп, капсуле и чајеве. Једем три пута дневно.

Прегледали смо залихе лијекова и утврдили који су на измаку те их треба купити. Одољена, мајчине душице, кантариона и камилице има довољно. Најљековитије комбинујемо за кување чаја против кашља и пролива.

Разговарали смо и о пословима које треба обавити. Тата је ауторитет и он има главну ријеч.

– Само слушајте шта ја кажем и радите по мојој заповијести и нећете погријешити – каже и додаје: – Јавите Ђорђи да у сриједу иза Васкрса дође орати. У петак сијемо кромпир и лук.

Ко може нек дође... У наредни уторак долази шумар да дозначи сјечу букове и храстове грађе. Тог дана Божо и Слободан ће помоћи шумару...

9. IV 1985.

Уз Божју помоћ и милост данас одсуствујем с посла у фабрици. У служби сам тате и маме. Прољеће украшено златним сунчевим зракама. У кућном дворишту сједе тата и Слободан. Разговарају о мени и, ево, ја стигох као наручен.

Видим, тата се опоравља од болештина због којих је лежао у сарајевској Клиници. Само што се поздравих с домаћинима, у двориште уђе Драган Радић. Зове ме да понесем сјекиру и да одмах кренем у шуму. Значи, дошао је и шумар Мехмед Хаџић.

У шуми смо. Пупови увелико бубре на сунцу. Шумар руком показује стабла букве и храста. Затесујем их при дну и на висини метра. На затесаним мјестима Драган по једном удари шумарским чекићем са ознаком "издатни", а шумар уписује у блок генералије о стаблу. За кратко вријеме дозначено је двадесетак букових и храстових стабала.

Поднесох тати извјештај о обављеном послу у шуми. Напоменух да сам добио димензије за сјечење: дужина трупца два и по, три и по и четири метра. На крајевима најтањи дио трупца минимално 25 центиметара промјера.

– Уговори обарање стабала – каже тата и наставља: – Обараће Милан Миљановић. Имамо за моторку резерве уља и горива по један литар. Треба купити још.

Чујеш, да ти кажем шта сам ноћас сањао.

– Слушам те, тата.

– Отишао ја у Сарајево сину Андрији. У стану га није било. Тражим од његове жене – снахе Драгице да ми постави нешто да једем. Несвијести ми се од глади. Рече ми да нема ништа припремљено. Ни хљеба. Љутнух се ја и кажем: Сад да дођеш у моју кућу -- за тебе би било што желиш јести, а ти за мене у својој кући немаш!... Снаха Драгица оборене главе шути. Наравно, непријатно јој је. Пробудих се. Свиће.

– Сан је прелијеп, само не знам шта значи.

– То је дар Божји. Тумачим снове од малих ногу, сине Божо!

– Хвала Дародавцу. Кажи шта твој сан значи.

– Овај сан за мене је добар. Сањати Драгицу значи нешто човјека мора обрадовати. Ето, ја сам већ обрадован што је шумар дошао у нашу шуму и почекићао стабла за обарање и продају... – везе тата радосно.

Слободан се спрема на неколико дана у Сарајево, ја у свој град Добој. Вукица ме упрати насамо и тихо се огласи:

– Јуче дошле прве комшије: Саво Јовић са женом Зорком. Посјетили нашег тату. Било му је необично драго. Радовао се као дијете. Радовала се и мама. Саво је у дубокој старости. Једва се поштапао. Дошао да види свог комшију Милана. Зорка се кочопери. Млађа је од Саве. Кад је са Савом пошла својој кући, узбуди ме до суза. Шаптала ми је: "Милан ми је у повјерењу казао да ће у недјељу на Васкрс, 14. априла, лијепо доручковати, напити се изворске воде, те лећи ће и – умријети. Он ово није могао саопштити дјеци, али је тајну казао мени, првој комшиници. Истину говорим. Ако лажем, дабогда не дошла жива својој дјеци..." – плете Зорка.

Забринуто трепнух:

– Вјерујеш ли јој, Вукице?

– Не. Никако! Тата не изговара ријеч "смрт". За њега смрт не постоји. Он сматра да постоји само привремени сан, послије којег људско биће васкрсава заслугом Господа Исуса Христа... Прије десетак година мама нам се страшно разбољела. Сестра Зора, тада запослена у Аустрији, дошла јој у посјету. При повратку у Аустрију наишла је поред Зоркине куће. Уплакана. Зорка је запита:

– Јеси ли на растанку пољубила своју мајку Марију?

– Јесам – одговорила је жаловито.

– Иди врати се, пољуби је још једном. Сљедећи пут нећеш је затећи живу. Биће мртва! Животами! Видјела сам како гледа, као и моја покојна мајка што је гледала. Пред смрт. Мајка Савка...

Сјетих се тада свега. Причала ми је сестра Зора... Тата је у праву кад вјерује да је смрт сан. Он размишља библијски.

Наука је толико узнапредовала, да су научници тврдили да ће пронаћи чак и лијек против смрти! Ево до данас, нажалост, тог лијека нема! Овоземаљског. Тај лијек у власти је небеске науке. Јер, кључеви привременог сна и живота у рукама су Откупитеља и Спаситеља, Господа Исуса Христа!

– Шта можемо, сестро Вукице! Има свакаквих људи, комшија и комшинки. Зорка се радује туђој несрећи, а, ето, хвала Богу, несрећа нас заобилази. Њена лаж праћака се као риба у мрежи, без воде...

11. IV 1985.

Од свих радних колега запослених у Енергоинвестовој фабрици "Трудбеник" у Добоју издвајам инжењера машинства Ратка Стојиљковића. Рођен је у Смедереву, преко Дрине. Једне смо професије. Имамо више додирних тачака које су нас још више зближиле, те смо постали велики пријатељи. И више од тога. То нас је довело до братимљења. Тако је он мени пети, а ја њему четврти брат! Не на папиру, већ на дјелима.

Најмлађи мој брат Димшо одлазио је на рад у Либију. Кренуо је возом из Сарајева у Београд. Пред нашим очима воз се зауставио на жељезничкој станици у Добоју. Видјели смо га на прозору вагона. Испратили смо га и пожељели му срећан пут...

Кад се татино здравље почело нарушавати, Ратко је тату превозио колима из села у Добој и натраг, што је тати олакшало приликом љекарских прегледа, лијечења и контроле у градској болници.

На иницијативу петог брата Ратка посјетили смо тату у болесничкој постељи на лијечењу у сарајевској Клиници, на Одјељењу за ухо, грло и нос. Тата је с радошћу кликнуо:

– Данас су ме посјетили синови: Андрија, Ђорђе, Божо, Димшо и пети син Ратко – девето дијете! Мало је таквих синова. Ја сам срећан и радостан...

Пас кидише с ланца. Тата и мама с капама на главама и бијелим мантилима над отвореном кошницом у пчелињаку разговарају са пчелама. Блуди тишина и само мили пчелиње зујање у лету за меденим капима. Враћају се и тихо се увлаче у кошнице и саће обогаћују медом.

Сестра Вукица послује по кући. Кад нас угледа, ужасну се од стида, а лице се зарумени. "Најрадије бих се убила!... Брат води госта, а каква ми је кућа...", говори у себи.

– Довео сам свог колегу Ратка – петог брата1 Он не гледа на кућу, већ на божанску природу, лијепу као сан. Дошао је да види другог тату и другу маму, и сестре и браћу!...

Пети брат задивљујуће упија све што је за око и ухо. Пчелињак пун кошница пчела. Стабла трешања израсла у

раскошну висину и ширину. Миришу у мирисном строју. У преливима боја шепуре се родне ашламе, бјелице, драганлије, карашламе, мостарке...

Пчелари завршише послове у пчелињаку и поскидаше заштитне капе које личе на паукову мрежу. Ја им представих свог петог брата. Он се синовски огласи:

– Хвала Богу што први пут долазим у кућу свог другог тате Милана и друге маме Марије! Желим да видим и све четири сестре и сву четворицу браће! – везе пети брат. Тату и маму пољуби у руку, те предаде милоште: наранџе, лимун, урме, сокове, пржену кафу и шећер.

– Бог ме је даровао најљепшим даровима и богатством на свијету: са четири кћери и четири сина! А, ево, данас ми се роди и пети син – Ратко! Девето дијете.... – усхићено и срећно кити Ратков други тата. Разговарали су и у четири ока.

– Је ли мој Божо стручњак као и ти?

– Јест! Радимо у истој фабрици.

– Помозите један другоме колико можете и у чему можете. Мога Божу на радноме мјесту нападну к'о чавке и вране... Брани га, сине Ратко, колико можеш!

– Беранићемо се како најбоље знамо и умемо, тата! Смета им што нас двојица примамо награде... Људи су завидни. Више уживају у невољама других. Све ће ти опростити, осим успеха...

Растадосмо се с поносом и тугом. До новог сусрета и радости. Сунце хита на починак, а врући вјетар мрси косе и милује лице. Сјај залазећег сунца злати, грли и љуби врхове Требаве у ватри запада. Природа намирисана прољећем.

У ауто стављамо милоште: сатице меда с мирисом пчела, ливада и трава, биља и цвијећа, погачу врућу као дан...

Ауто појури у правцу нашега града. За воланом је мој пети брат.

14. IV 1985.

Данас је нерадни дан у мојој фабрици. Сјетих се татиних ријечи на једном од ранијих сусрета. Препуне божанства, љубави, топлине, наде и жеља.

– За хришћанство на планети Земљи, као и за цијело човјечанство, величанствено је Христово васкрсење! Сваке године славим тај дан – Васкрс! Христово Јеванђеље! Ради се о радосној вијести: да ја и ти и цијело човјечанство можемо бити спасени Христовим страдањем на крсту, његовим васкрсењем и посредовањем за нас у Светилишту... Сви који вјерују да је Исус Христос разапет за њихове гријехе, имају живот вјечни и мир са Богом! Сине Божо, сваке године си долазио свом тати и мами на Васкрс! Увијек си био добар... Ред је да нам дођеш и ове године... – кликтао је.

Очито, тата се сам декларише да је ортодоксан и да није наклоњен комформизму. Унапријед ме је наградио осмијехом срца и душе. Узвратио сам божански.

– Ако Бог да, доћи ћу, тата!

И, ево, пред кућом у дворишту пас се овлаш јави. Из куће изађоше сестре Зора и Вукица. Осмијеси њихових лица казују све.

– Тата спава – изњедри се њен умилни глас, и додаје: – Ноћас је мало више кашљао у односу на претходну ноћ. Помишљала сам и на Зоркине ријечи, али од њих ништа. Тата нам је говорио о Господу Исусу Христу: о дјетињству, мисији, страдању и значају васкрсења... Васкрс смо свечано прославили химном Спаситељу Исусу Христу...

Одзвањало је у кући која је личила на свети храм.

"Христос за све умре, да они који живе не живе више себи, него Ономе који за њих умре и васкрсе."

(2. Коринћанима, 5, 15)

Ти си, Христе, цар и слуга –
Диван, веран, благ;
Као после кише дýга
Души мојој драг!

Припев:
Ти си, Христе, моја срећа,
Мојој души благ!
Као мирис летњег цвећа
Срцу мом си драг!

Ти си умро да ја живим
Веран, чист и прав;
Зато Теби ја се дивим,
Дајем Ти се сав!

Ти си Сунце које блиста
И мој жељен Град,
Звезда наде, увек иста,
На мом путу сад! [6]

Почастили смо се оним што смо имали. Тата је појео троје куваних црвено обојених јаја. Мама исто тако. Обоје се лијепо осјећају. Радосни су и срећни...

Тата се разбуди. Уђох у родитељску собу и кликнух достојанствено:

– Христос васкрсе!

– Ваистину васкрсе! – узвратише углас.

Тата и мама сједе на својим лежајима. Расположени и весела лица и срца. Сједох до маме...

Залаја пас. Прекидох започети разговор с родитељима. Примијетих да неко прилази кући, али не знам ко. Наши погледи стреме у правцу отворених врата собе. Чу се мушки глас. Улази Остоја Невенић! Комшија наш, брат комшинке Зорке Јовић. Спусти на хладну плату шпорета кантицу варенике као милошту.

Затим пружи руку комшији Милану, комшинки Марији и мени.

Смјешка се. Сједе на понуђено мјесто. Пита за здравље комшију и комшиницу. Развезао клупче своје радости. Пијан као

---

[6] Хришћанске химне, "Препород", Београд, 1980

чеп. А ред је да и овдје искапи чашицу препеченице шљивовице. Затрепта.

– Комшија Милане, дошао сам да се с тобом потуцам.

Завуче руку у лијеви џеп капута, извади обојено у плаво кокошије јаје. Принесе зубу и испробава јачину тучка.

Вукица даде тати црвено обојено јаје.

– Остоја, не туцај се, зажалићеш ако ти комшија Милан разбије и однесе твој тучак – кажем комшији Остоји.

– Нема шта да жалим. Ако разбије, нека га узме. Такво је туцање. Сваке године се туцам, при чему и губим и добијам.

Остоја држи јаје у десној руци окренуто нагоре, а тата кучи својим тучком. Татин осмијех плану као у дјетета. Из душе и срца. Јер, разбио је тучак комшије Остоје, мада није ни испробао јачину свог црвењака.

– Твој је тучак дрвени или челични. Извини, Милане...

– Није! – одлучно га демантова тата.

Остоја даде тати разбијени тучак те извади из џепа други.

– Ударај, комшија Милане, има Остоја јаја пуне џепове. Спремио сам се како ваља!

Присутни прате занимљиву игру, односно обичај нашег краја који се уприличи сваке године на Васкрс. Овим се више баве млади. Пођу групно преко села, посјете чобане, сачекају пролазнике на раскршћима. И осмијехну се кад сретну групу младића изазивајући их на двобој у туцању шареним јајима.

Остоја је млађи од комшије Милана, који се веома добро пазио с његовим оцем Обрадом и мајком Савком. Гробови су им зарасли у травуљину. Памти Остоја дугогодишњу међусобну искрену пажњу своје мајке Савке и комшинице Марије.

Тата туцну поново Остојин тучак и прасну у смијех. Остоја предаде тати и друго плаво јаје. Вади затим из џепа нови тучак, држи га у руци, а комшија Милан опет – кљуц! Оде и ово јаје у татине руке. Остоја гура поново руку у џеп и игра се наставља. Зна се ко губи а ко добива.

Тата се из свег срца осмјехује. Тај величанствени осмијех, чини нам се, дуго није царовао на татиним уснама. Личи на цвијет јоргована, помијешан с каранфилима и ружама. Његови дуги

осмијеси као таласи личили су на бисерне шкољке дјетињства. Запљусну таласи радости, досегну до наших срца и душа и ми се веселимо. Комшија Остоја раздраган шљивовицом отворио је своје срце. Није важно шта се каже, важно је шалити се и мамити сузе радоснице.

И ко зна докле би татин црвени тучак тјерао Остоју да гура руке у џепове да сестра Вукица крадом не даде комшији Остоји црвени тучак, као да је брат оног у татиним рукама.

Туц! Удари Остоја новим, црвеним тучком, и гле чуда! Разби татино непобједиво јаје. Осмијеси нам не силазе с лица, али губе своју драж. Игра је завршена! Међутим, у игри која се преноси с кољена на кољено побједника нема.

Постигнут је савршен угођај. Побрани су осмијеси, весеље и радост који ће да се памте... Комшија Остоја се за тренутак уозбиљи.

– Комшија Милане, позивам тебе и Марију да дођете мени и Боси у госте 24. априла. Знаш, удала ми се кћерка и зет ми први пут долази.

– Честитам ти, комшија Остоја! – пружи му тата руку и настави – Ја сам слаб за ходање, а и Марија...

– Вама је мени доћи, без изговора! Ја и Боса имамо велику жељу да дођете, и готово! – запео комшија и додаје: – Доћи ћу по вас запрежним колима. Ти си, комшија Милане, добар! Још само мало па можеш подруку с младићима. Опет ћеш ти, комшија, руке завлачити у њедра оне женске, па бурлати и миј ешати по њедрима...

Смијех наш кулминира до небеса. Јер Остоја је одлучан да својим најсмјешнијим вриском попут убојите ракете уништи болест татину, која није ни за сан. Тата се љутну. Благо га укори али и поучава.

– Пази, Остоја, треба знати кад и гдје се тако може шалити... А ти баш на Христово васкрсење!

– Немој, комшија Милане! Зашто се љутиш? А ниси се љутио кад си женску пипао и хватао за сисе... Не љути се, жив био! Страствено грми у смијеху.

Чини ми се да је вриснуо талас вулкана, који је надмашио све

шале, осмијехе и радости који одједном навру у животу људског бића. У ствари, није ни било озбиљне љутње нити замјерке... Сви нуткамо и нагонимо Остоју:

– Де, комшија Остоја, попиј ову чашицу љуте (која говори хиљаду језика), па ову, те још ову...

Очито Остоја умије да увесели и открије пут до среће и радости, који његовом комшији Милану треба да разбије болове што га вежу за кревет. Те шале су љековитије од татиних таблета, капсула, сирупа и чајева од трава.

Незвани гост се поздрави са домаћинима.

– Дођи нам, комшија Остоја, кад можеш! Хвала ти на посјети и милоштама – испрати га тата срцем и хвалом.

8. V 1985.

Мој тата Милан не лежи више у болесничком кревету и није у пиџами. На њему су хлаче, на ногама вунене чарапе и опанци, у пуловеру преко бијеле кошуље и плавој радној блузи. Шета двориштем са штапом. У пчелињаку посматра вриједне пчеле које је сунце измамило из кошнице. Зује. Једне одлазе на цвјетове, а друге већ уносе у саћа капи меда.

Упратио сам тату из скривеног угла. Прилазим му ближе и кад ме угледа, зачуди се:

– Зар у тебе, Божо, није данас радни дан? Зашто без потребе долазиш из Добоја?... Из Сарајева су ми дошли Андрија и Димшо. Два сина! А Слободан и Вукица су код мене и Марије. Испекли су ми кршњаче уочи славе Свети Ђорђе! Од незваних на славу дошао је Василија Кнежевић. Звани су искористили сунчан дан и отишли на њиве да на вријеме обаве ратарске послове... Молио сам се Богу да оздравим. По Спаситељевој вољи. Ако то није Божја воља – молио сам да ме одржава у мукама и патњама... Ти ниси могао доћи, сине Божо?!

– Радио сам у фабрици, тата.

– Чујеш, сада ме једино боли зуб! Већ двије ноћи не спавам. Једва скрпим сат спавања. Сад упалим сијалицу, сад препеченицом залијевам болни зуб. Кад пригусти, узимам таблету, али ништа. Ноћ као вјечност. У ноћној тишини слушам

како миш на тавану пребире кукурузе и мачка за њим скаче док га не ухвати. Кад сване, осјетим олакшање, али зуб боли...

– Да си ми казао за тај бол, одвезао бих те аутом у осјечанску амбуланту, пунче Милане! Ни сада није касно... – категоричан је зет Слободан.

– Довешћу стоматолога овдје да ти извади зуб, тата! Јер ниси довољно опорављен да можеш ићи ван куће – кажем одлучно.

– Јок! – запе тата Милан и продужи: – Идем ја својим ногама до амбуланте у Осјечанима... Извадиће ми зуб и ја се аутобусом враћам кући до брђанских њива... Не падају у тебе паре с неба. То је трошак, сине Божо!

– Божо је у праву, послушај сина! – подржи ме Слободан.

Отац попусти са осмијехом. Срећно. Развеза клупче синоћњег сна:

– Спавам у олтару цркве! Препознах свештеников глас:

– Милане, што си у мраку? Знаш ли одакле нам долази Свјетлост?

– Нисам у мраку. Из мрака видим Свјетлост, која долази с небеса! – одговорих свештенику и пробудих се у кревету поред своје Марије...

Чита тата наше мисли – да желимо знати и шта сан значи – те се с радошћу осмијехну:

– Бог је са мном, а ја са Богом!

9. V 1985.

Свемогући каже: "Ја сам чокот, а ви лозе: и који буде у мени и ја у њему он ће родити многи род: јер без мене не можете чинити ништа...[7]

А ја сам тати обећао да ћу му из свога града довести кући стоматолога. Пошто радим у фабрици, а нисам се претходно договорио с љекаром, успијем ли да одржим ријеч, биће право чудо!

С одушевљењем сам се спустио понизно на кољена, те побожно с вјером и надом од Свемогућег затражио помоћ... и

[7] Јеванђеље по Јовану, 15, 5.

захвалио унапријед, да се види како се у својој немоћи у вјери држим мушки.

И већ крајем јучерашњег дана чуо сам се телефоном са докторицом Зуметом, стоматологом, која је тати повадила дотрајале, а ставила нове зубе, а по татиној жељи оставила кутњак на лијевој страни доње вилице. Молим да о мом трошку одмах пође са мном у село да тати извади зуб који му живот загорчава. Слушам ријечи докторице Зумрете:

Пчелар тата Милан на редовном прегледу реда пчела у кошницама

– Молила сам вашег тату к'о Бога. Упозоравала га да је у годинама и да ће га кад–тад забољети. Мораће извадити зуб, а шта онда с протезама које ћу ставити. Међутим, није помогло.

– Немој! Остави ми тај зуб. Једини ми је. Добар ми је. Мој је, рођени... Бранио је и одбранио тај свој зуб који сам му оставила. Сад је упао у невољу... Потражите другог љекара, јер ја сам на породиљском боловању!

Захвалих се племенитој докторици. На крилима сам вјере и наде. Окрећем број телефона стоматолога Благоте Нишавића. Чух његов уљудан глас. Прествих се и молим да одмах са мном

крене у село и тати извади зуб због којег двије ноћи не спава, а тек је дошао са двомјесечног клиничког лијечења... Напомињем да сам обезбиједио кола и возача. Дктор одговори кратко:

– Зовите ме сутра у 15,25 сати ради договора и часа поласка... Ићи ћемо мојим колима.

– О хвала Ти, Боже! – планух од радости.

Након доласка с посла уђох у стан те у уговорено вријеме поново окрећем број телефона доктора Нишавића. Огласи се кратко:

– Јавите ми се за сат. Знате, чекам кћерку... О коме се зубу ради? – пита ме стоматолог.

– Задњи кутњак на лијевој страни доње вилице.

У колима је за воланом доктор Благота Нишавић, поред њега супруга докторица Бранка, а позади њихова кћеркица Александра–Саша и ја. Кренули смо по сунцу. За нама остаје град. Пролазимо сеоске куће, брда; на лијевој страни ваља се мутна ријека Босна. Пут нас води узбрдо, из окуке у окуку, а затим престаје. Напуштамо ауто.

Ишли смо кроз шуму, прелазили поток, а потом се указа родитељска кућа. Пружамо кораке шљивиком. Тата у пчелињаку прегледа кошнице. Окрену се. Сједосмо за сто под разлисталом крошњом зерделије.

– Тата, уз Божју помоћ довео сам ти два доктора...

Он се сретно осмијехну с примјетним поносом. Упознао се са гостима, а на столу је било послужење.

– Волио бих знати одакле сте – обрати се тата гостима.

– Ја сам рођен у Ивангpаду, у Црној Гори – рече доктор Благота и настави: – А моја супруга Бранка у Лијевче пољу, у Крајини...

Поново се радостан и срећан тата огласи обгрливши погледом докторицу Бранку и дјевојчицу Александру:

– Добро чувате мог доктора Благоту. Нисте га смјеле самог пустити на терен...

– Нисам смјела, Милане! Мој супруг Благота професионално је опредијељен да помогне човјеку у невољи. И ја сам за то, али сам размишљала и о терену на који иде, па с ким иде... – апострофира докторица.

Тата се у своје име, те у име своје љепотице Марије и дјеце поново усхићено обраћа присутним гостима:

– Хвала Богу, има људи. Хвала и вама од свега срца кад сте хтјели доћи. Преко вас Свемогући дарује ме милошћу. У свим религијама Он има божанских људских бића...

– Даћу Вам инјекцију, Милане. Бол нећете осјетити – храбри га стоматолог.

– Само га чупајте, докторе. И без инјекције, не спавам ноћу, мучи ме.

Зуб излети из доње вилице као птица из свог гнијезда. Безболно. Доктор рече тати да испљуне, али да не испира, те да два сата ништа не једе.

Тата одахну. У глави му се поче бистрити. Посмислих: тако мален, нагризен, а толико мука и патње. Гледали смо у тај зуб, који је доктор држао клијештима. Мртва кост, са мало крви при дну. Бол је нестала као вода у неповрат. Уозбиљи се доктор:

– Мало сам био љут, Милане. Зове ме човјек на терен да његовом тати вадим зуб, а тата ради у пчелињаку. Креће се, хода... Али кад сам видио клинички налаз, увјерио сам се да не бисте могли ни аутобусом отићи до сеоске амбуланте. Ви ћете ноћас спавати као дијете. То ми је највећа награда, то је оно задовољство када видиш да си човјека лишио бола...

Румени се копрена сутона. Гости се срдачно растају и поздрављају са домаћинима. У веома раздраганој и хармоничној атмосфери. Вукица замоли докторицу Бранку да скине штикле и обује њене опанке. С радошћу гошћа прихвати молбу. Штикле понесе у пластичној врећици до кола на брду гдје ће замијенити обућу.

Ноћ је већ просула звијезде небом, а град заблистао у свјетлости. Заустависмо се пред самопослугом.

– Докторе, захваљујем Вам, али сад ми реците колико Вам дугујем.

– Ништа!

Овакав одговор нисам очекивао. Изненади ме и збуни као земљотрес и експлозија. Јер, његова кола, гориво, вријеме, одмор, инјекција, знање, а оно најважније – вађење зуба – а човјек неће ништа.

– Како ништа, докторе?

– Па тако. Помогао сам човјеку у невољи, и то је све. Као човјек човјеку...

Заиста има ствари које се не могу ничим платити.

Једна кинеска изрека каже да дјелић мириса ружа које дајемо другима остаје на нашим рукама. Мирис доброте.

Схватих и оно очево "хвала Богу" и "има људи", а пред очима био ми је доктор, његова супруга и кћерка, осмијех на лицу тате кад је бол нестала. Осмијех који казује све, а значи живот.

10 – 25. V 1985.

Разболио сам се. Пламти висока температура. Апетита нема. Слабост и немоћ с несвјестицом. На боловању сам, а тако сам потребан око тате и маме у селу. У фабрици ме чекају хитни и неодложни послови...

На основу претрага и снимака мој љекар и други специјалисти предлажу једно – операцију жучи! Без одгађања – хитно! У себи се помолих Свемогућем, љекару над љекарима на Небу и планети Земљи, да не дозволи да ме оперишу, већ да ми ублаже болове, па ме ојачају у духу и тијелу, да наставим бригу не о себи, већ о тати и мами. Тата је у критичнијој ситуацији од мене. Татин и мамин живот важнији су до мога. Зато и ја од предлагача операције такође тражим једно – лијек без операције!

– Ситуација се компликује. Ради Вам се о глави! Ми Вама нудимо прави лијек, а Ви га одбијате... – упозоравају љекари.

Божјом милошћу и вољом живнуо сам. Јер болове ми је Спаситељ олакшао. Хвала Богу!

26. V 1985.

Ја и пети брат Ратко Стојиљковић пришли смо кући са сјеверне стране и притајили се за столом у хладовини зерделије. Пред наше очи стаде тата у радном одијелу. Обувен. Осмијехну се срећно. Поздрависмо се како то и доликује родитељу и синовима. Глас му све више личи на онај од прије лијечења на Клиници.

У соби мама сједи на столици. Приђоше браћи сестре Вукица и Зора. Нуде јелом и пићем. Свима је драго што смо Ратко и ја

дошли. Предадосмо домаћинима тепих за собу и пластично буре за мед. Тата се осмијехну.

– Добро сте урадили што сте донијели буре. Биће меда! Штета је што нисам ставио наставке кошницама – медишта. Ставио сам само пет. Меда има у кошницама. Не можеш капак одлијепити. Пчеле залијепиле воском и извеле саће ван оквира, те у њих налиле мед... Рад у пчелињаку одувијек је био напоран и тежак. Сат радим а два се одмарам. Сија Божја сијалица...

Оставих тату и сестре с Ратком за столом. Разговори теку с одушевљењем и дивљењем, с погледима упућеним једних другима.

Ја сам тркнуо с кантама на извор и донио воду, затим исцијепах дрва. Чух татин глас:

– Остави сјекиру, сједи и одмори се, сине Божо!... Да нешто испричам – каже срећно.

Отворисмо уши и раширисмо зјенице. Тата одмотава клупче сјећања из прохујале младости.

– Био једном збор на Дугој њиви. Дошао и ја. Народа као пљеве, са свих страна. Шарени се Дуга њива. Грме разни музички инструменти. Усред бијела дана земља се повија од поскакивања у колу. Ори се пјесма. У народу се проломи продоран глас као поноћно звоно:

"Народе, има ли ко да се смије са мном порвати?!... Има ли ико?!...

Препознао сам по гласу Обрада Ботића. Један му је брат свештеник, други министар... Нико се на одазива. Погледи се смјењују и одлазе. Јуначина као од брда одваљен. Народ ме доведе пред очи јуначине. Довикнуше му:

– Ево делије Милана Суботића! Он ти је парац у рвању, Обраде!

– Теби се са мном рвати! Народ предлаже, Милане!... – убјеђује ме снагатор.

– Не могу се ја с тобом рвати. Ти си јунак–рвач. Такмичио си се у рвању у Русији и освојио прво мјесто! Награђен си златом и сребром. Хвала ти на жељи. Нисам расположен за такву игру. Тражи ти себи другог рвача, Обраде! – кажем ја овом изазивачу.

– Милане, ти си јачи од њега! Оборићеш га испрве! – соколи ме народ.

Приђосмо један другом. Обрад шапуће:

– Чујеш, нећемо се обарати на земљу, ни разбијати – само да забавимо народ!

– Важи, Обраде.

– Боже мој, Боже! Саздао си ме по свом обличју и опасао снагом. Окитио младошћу! Благослови нас обојицу и нека се наша игра не окрене на зло. Помози ми да се не обрукам и да Те прославим... – молим се у себи Створитељу и Спаситељу.

– И ухватисмо се пријатељски и смирено за каише од волујске коже – говори тата и истиче: – Уигравамо се у широком кругу испред којег се народ повлачи. Уиграни започињемо право рвање. Један другог подижемо у небо, носимо кроз ваздух, па савијамо према доље час на једну, час на другу страну. У жељи да један другог оборимо. Дочекујемо се на ноге. Као да смо окрилатили. У дотицајима земље предахнемо у трен ока, те увучемо у плућа што више ваздуха и снаге.

Окупљени збораши се узнемирише. До нас допиру њихове емоције и узвици:

– Обрад је бољи!

– Милан је надмоћнији!

– С Миланом је Бог!

– Дајем два коња!

– Ја два коња и два вола!

– Ево два коња, два вола и стадо оваца!...

Видим, уз мене је мој народ. Даје ми крила и снагу. Сјетих се договора и шапнух Обраду:

– Да прекинемо? Показали смо се народу и забавили га...

Он истрже нож из корица, који бљесну на сунцу и зари у земљу. Кликну:

– Теби се сада рвати са мном или те нема, Милане!

– Није ни ред да издајем свој народ који се клади и у моју побједу улаже богатство – узвратих Обраду.

Ухватих чвршће Обрадов каиш, а он мој. Раширисмо још снажније своја крила. Мој противник сиса снагу из петних жила.

Низ лица нам лије зној. Народ се ускомешао и пропиње се у небеса. Гледа чудо. Кликће:

– Обрадова је побједа!

– С Миланом је Бог!...

И ко зна докле бисмо се тако жестоко рвали и ко би смртно пао на земљу да ми не пуче каиш...

Алилуја!

Ратко и ја попесмо се на трешње и сладимо се ашламама, бјелицама, драганлијама, карашламама...

1 – 9. VI 1985.

Поново сам на боловању. Терапија слична претходној. Нажалост, све се понавља.

10. VI 1985.

Димшино грађевинско предузеће "Враница" Сарајево отворило је радилиште у Травнику. Он је у улози пословође. У 21 сат јави ми се телефоном и информише:

– Татино и мамино зравствено стање је као и раније. Једу три пута у току дана. Тата је нешто слабији у односу на прошлу седмицу. Отежано се служи рукама које подрхтавају. Тражио је да му донесем сок од боровнице и донио сам му два литра.

– Јесте ли окопали жито? – питам.

– Зора, ја, Вукица и Слободан окопали смо у прошли петак и суботу. У недјељу је падала киша. Уморан сам... Изврцали смо десетак килограма меда. Идуће суботе и недјеље треба наставити с врцањем меда.

– Шта још има ново, брате Димшо?

– Слободан је добио рјешење о пензионисању. Он и Вукица већ су три мјесеца код наших родитеља. Ред је да се мало одморе. Умјесто њих долази сестра Милка из Зенице, али поред ње још неко треба да двори наше родитеље.

– Ако Бог да, сљедећи викенд сам код тате и маме. Користићу затим и неколико дана годишњег одмора. Хвала ти на информацијама уз најљепше жеље – кажем а своју болест не спомињем, да не скрећем пажњу на себе.

– До виђења, брате Божо!
– До виђења, брате Димшо!

17. VI 1985.

Плави се небески свод. Јуни раскошно просипа златне боје сунчевих зрака. Стигох родитељима у село кад отпочиње најслађи посао – врцање меда!

Тата из кошница вади саће оквира препуних меда. Слободан их преузима и доноси у кућу до врцаљке. Вукица и Зора специјалним ножем скидају танке прекривке саћа од воска, а ја убацујем по четири оквира пуна меда у врцаљку, па ручно окрећем великом брзином. Усљед центрифугалне силе из врцаљке отиче мед млазевима попут планинског поточића и претаче се у буре. Има ли ишта љепше и мирисније на овом свијету?!

1 – 28. VII 1985.

Данас сам у своме граду посјетио татиног љекара стоматолога Благоту Нишевића и његову породицу у њиховом стану. У знак пажње и поштовања уручио сам им татине и мамине дарове и пренио поздраве.

– Трешње су дивне. Мед исто тако. Види се да је прави. Чоколаде су изврсне – говори усхићено докторица Бранка, супруга стоматолога Благоте.

На растанку ме испратише као свог најрођенијег ријечима:

– Поздравите Милана, Марију и њихове најближе.

Информисао сам родитеље о овој посјети, те пренио искрене поздраве и жеље породице Нишавић. Тата је одговорио осмијехом.

– Хвала Богу! Имам послушну дјецу...

Пожуривао је с кошењем траве те купљењем и садијевањем сијена. На крају се пресрећно осмијехнуо.

– Сијена су садјевена, округла као јаје... Аферим!

Вођењем домаћинства одолијева бољкама. Разговара с нама о свему. Тркне у прошлост и врати се садашњости, па гледа у будућност. Износи своје размишљање. Савјетује.

– Ти, сине Божо, на вријеме тражи инвалидску пензију. Имаш проширене вене на ногама. Бићеш у повољнијем положају...

– Душо Марија! Одлазим у добојску болницу. Ако се вратим жив, биће срећа. Не вратим ли се, у том случају треба да једно другом за све халалимо... – изусти смирено, божански, али жаловито.

– Мили мој Милане! Помоли се Богу! Нема другог имена којим се можемо спасти. И ја и дјеца молићемо се за тебе... – тјеши га мама сузних очију.

– Да. Тако је, душо! – потврди тата и пови главу: "Оче, који си на небесима, Боже милости и чуда! Тебе молим за милост... Нека буде воља Твоја... Амин!."

Ову посљедњу ријеч изговорисмо сви углас.

Уђосмо у Димшина кола. Тата је позади са штапом. Димшо за воланом, ја до возача. Загрми мотор и точкови се покренуше испред родитељске куће. Лагано милимо брдским путем. Кад се указа асфалт, возач додаде гас. Татино се срце развесели од радости и среће. Отвори душу и срце.

– Заиста се о мени брине Свемогући! Послао ми је тебе, сине Димшо, чак из Сарајева. Ваљао си ми живота за вријеме док сам лежао тамо на Клиници. Сад ме возиш у добојску болницу. То за мене значи живот. Поред мене су два сина. Сва су ми дјеца божанствена и све их једнако благосиљам. Овај је пут за мене освјежење, охрабрење. Јер, промјена мјеста боравка такође је лијек. Болница ће ми дати још боље лијекове. Ако оздравим, има Милан још грла. Пјеваћемо...

– Како се осјећаш, тата? – огласи се Димшо.

– Добро...

– Хоћеш ли топлог чаја? – питам успут.

– Хоћу, сине Божо.

Потегну из флаше два–три гутљаја и рече да му годи.

Кола се зауставише пред Одјељењем за интерне болести градске болнице. Уђосмо у чекаоницу и чекамо позив да тата уђе у амбуланту на преглед. Сат откуцава десет ујутро.

Интерниста Миленко Суботић са слушалицама прими тату и поче с прегледом. На лијеву руку прикључи апарат за мјерење крвног притиска. Очита резултат: 110/80. Појашњава:

– Горња вриједност требала би бити већа, а доња је у реду...

Снимише рад татиног срца. Примаријус Суботић нареди да тату смјесте у болесничка колица те да га одвезу на рендгенско снимање десне руке и плућа. Колица тиска најмлађи татин син Димшо. Са снимцима поново стадосмо пред доктора Суботића. Поведе с татом разговор.

– Милане, би ли ти остао мало у болници? Знаш, требамо извршити још неке претраге. Специјалисти не раде данас. Сутра је недјеља. У понедјељак ће радити...

– Има ли за мене кревет?

– Нема на мом одјељењу. Смјестићу те на Одјељењу за болести уха, грла и носа. Биће ти као да си у овом одјељењу.

– Од свег срца хвала Ти, мој докторе! Заложио си се и људски бринеш о мени. Бориш се да оздравим... – с радошћу кликће тата.

У пратњи примаријуса Суботића у колицима тату довезосмо доктору Обраду Филиповићу, шефу Одјељења за болести уха, грла и носа. Затрепта очима забринуто.

– Знате, питам се како ћемо с њим непокретним...

– Није непокретан! Сам иде у WC... – рече интерниста Суботић, а ја и брат потврдисмо.

Смјестише тату у собу број 63. Угнијезди се у блиставој постељи, бјељој од снијега. Кревет до прозора. Опет је у својој омиљеној пиџами с плавим звијездама. Изнад његове главе окачише боцу за инфузију. Кренуше капи у вену десне руке. Капи које живот значе!

Синовски се поздрависмо с татом и он остаде задовољан у души, с радошћу и надом у боље и љепше на рајској планети Земљи.

4. VIII 1985.

Љето се распламсало пламеновима небеске руже. Освјетљава посјету коју су тати учиниле моја и Димшина породица. Уоквирили смо га на болесничком кревету у соби број 63 Одјељења за болести уха, грла и носа болнице "23. август" у Добоју. Ту је и његова најмлађа кћерка Зора. За болесника прави лијек у срдачној и хармоничној породичној атмосфери.

– Шта можеш јести? – пита тату најмлађи син Димшо.

– Ништа! Донесу ми храну и оставе да једем. Само је гледам, јер због дрхтања руку не могу је принијети устима. Али ионако немам апетита...

– Мораш нешто јести, тата! Кажи шта желиш! – напомињемо једногласно.

– Могу диње, ако има...

Питац се насмијеши од среће и радости. Извади из торбе дињу боје лимуна и сијече је на кришке.

Додаје по једну кришку коју тата једе с апетитом.

– Сад ми се пије црна кафа...

Снаха Даница, мој животни сапутник, из термоса напуни шољу топле кафе те испуни тати жељу. Он послије те кафе живну. Сјети се нечег и развуче осмијех као храмонику.

– За тезгом на добојској Зеленој пијаци продавао сам мед. До мене жене с мљечним производима. Извадих из торбе храну да једем. Видим, моја душа Марија заборавила ми ставити со уз јело. Плануx ја гласно. Грмим. Сијевају муње. Пријетим... Чух затим њежни женски глас. Затим други... Као чавке! Кљуцају као жуне стабла.

– Шта ти је, чово?! Не буди тако злочест. Домаћица у кући има сто послова. Не зна шта ће прије да прихвати, шерпу или дијете... Опрости јој...

Огласи се други женски глас:

– Читам ја добро тог чову што продаје овај дивни мед. Паметан је и добар. Побожан! Кад дође кући, знај да то домаћици неће ни споменути...

Татино сјећање одушеви нас. Измами нам осмијехе из срца и душа. А онда се поздрависмо и растадосмо с тугом. Тата на растанку нагласи:

– Зоро, немој више долазити чак из Сарајева. То је за тебе трошак и напор. Дођи кад ти јаве...

– Није мени ни до сада нико јављао, а долазила сам ти, тата! Доћи ћу ја теби, тата, опет у посјету... – једва се суздржа од суза, које се незаустављиво скотрљаше низ лице након изласка из татине болесничке собе.

– Ја станујем у Добоју, тата! Доћи ћу ти сутра, долазићу сваки дан. Реци шта треба да ти донесемо ја и моја породица – кажем синовски.

Увече сам поново посјетио тату у болесничкој постељи. Зачуди се кад ме угледа. Пресрећно се осмијехну.

– Нисам се надао да ћу те опет видјети, сине Божо! Рекао си доћи сутра... Боље ми је! Мало прије сестра ми је дала инјекцију. Ноћас ћу спавати као топ...

– Тата, доктор Суботић сутра је дежурни на свом одјељењу. Поздравља те и обећао је да ће те обићи.

– Шта вели о мом здравственом стању и лијечењу, Божо?

– Разговарао сам с њим и о томе. Ево шта каже:

– Милан није запуштен да му не можемо помоћи. Прегледаћемо му и крв и ако буде неопходно, даћемо му нову. Ојачаћемо га у тијелу. Излијечићемо ми Милана...

– И ја се надам – каже, а очи му весело играју и сијају животом. Трепуће:

– Дај ми ту флашу с чајем од сљеза – показа руком. Отворих је и предадох у татине руке. Отпи неколико гутљаја и рече да га пије умјесто воде, јер му прија.

У соби укључише свјетло. Један другом пружамо руку.

– До виђења, тата!

– До виђења, сине Божо! Хвала што се тако бринеш о мени. Рачунам да ће ми и снаха Даница још који пут доћи...

– Доћи ће. На одмору је цијели август!

– Хвала Богу! – рече тата при мом одласку.

5. VIII 1985.

У болесничкој соби 63 тата спава. На његовом ормарићу вечера: тањир риже, салата и хљеб.

– Сестра га није хтјела будити. Чека да се наспава – каже болесник са сусједног кревета.

Разбуди се и препозна ме. Молим тату да вечера.

– Шта је за вечеру?

– Оно што ти волиш...

Дајем тати кашику за кашиком пиринча из своје руке.

Затим салате. Загриза хљеб, па рече да не може више јер је јело хладно. Тата поново заспа. Завирих у његов болеснички лист. Температура са 38 пала на 36 степени. Изађох у ходник с мислима на тату. Туга у срцу. Дођох својима и касно заспах. Одспавах први сан. Послије сам се окретао, али сан није долазио. Са изласком сунца отишао сам на посао.

6. VIII 1985.

Поново поздравих све болеснике собе 63. Тати пружих руку. Видим није добре воље. Од свега што сам му донио прими само чашу јогурта.

– Данас ми је свега донио мој унук а твој син Горан, те твоја жена а моја снаха Даница. Донијела ми је пилеће месо и црну кафу...

– Тата Вам је ноћас добро спавао... – јави се болесник из сусједног кревета.

– Је ли истина да си ноћас добро спавао, тата?

– Није. Он то тако само прича.

– Спавао је. Није ни чуо ноћас пролом облака...

Тата ми одмотава клупче својих невоља. Прича о ситуацији која га боли и коју не подноси.

– Ви мени доносите разна јела и воће... Гладате ме и разговарате са мном о свему. Али мени није то најважније. Немам потребне лијекове, а свака болест има их напретек. Дају ми таблете и капсуле као и осталим болесницима. Сасвим исте. Ако не вјерујеш, сине Божо, зађи од ормарића до ормарића, или питај болеснике моје собе. Исто ти је... Интерниста др Миленко Суботић још ми није послао доктора Шаркића. Он је мене заборавио! Ово није моје одјељење. Мене треба да лијечи Одјељење за интерне болести, а не ово. Баш некога брига што Милан Суботић лежи болестан у болесничком кревету! Нећу да се лијечим на овом одјељењу. Како знаш, сине Божо, премјести ме на Одјељење за интерне болести.

Татини су аргументи на мјесту и убједљиви су. Имам осјећај да сам ја за све крив. Освједочен да ми преко татиних уста говори Створитељ и Спаситељ, губим равнотежу разума. Измиче ми тло под ногама.

Јер, како бих другачије објаснио ријечи које сам тати у брк скресао, огњено у духу:

– Немој да ме љутиш!

Ово су ријечи неопростиве. Искра од које је букнула неугасива ватра. Јер, тата је тата. Тешко болестан. Повриједио сам његову част, достојанство и углед. Учинио сам гријех самом Богу Оцу, Сину и Богу Светоме Духу!

"Јер сви погрешујемо много пута. Али ко у ријечи не погрјешује, онај је савршен човјек... Јер сав род звјериња и птица, и бубина и риба, припитомљава се и припитомио се роду човјечијему. А језика нико од људи не може припитомити, јер је немирно зло, пуно пједа смртноснога. Њим благосиљамо Бога и Оца, и њим кунемо људе, који су створени по обличју Божијему"[8]

Према Аристотелу, свако се може наљутити – то је лако. Али наљутити се на праву особу, у правој мјери, у право вријеме, због ваљаног разлога и на прави начин – то није лако. Зар да се наљути тата на сина, и обратно, син на тату?!

Вулкан и пожар букнуше из татине онемоћале душе. Прави одговор на небожанске, овоземаљски кабадихијске моје ријечи:

– Немој ми више долазити!...

Срећом, болесници су из собе отишли у шетњу. Сами смо тата и ја. У себи се помолих Свемогућем за милост, за мудрост и снагу духа и тијела да још више учиним за тату по светом провиђењу. Схватих да, уколико желим да будем мио Богу и тати, да ме цијене и поштују, морам бити понизан и чинити им по вољи.

– Опрости ми, тата!... Дошао си у болницу да се лијечиш. У праву си. Теби је најтеже. Знам шта ми је чинити. И то из ових стопа... – везем одлучно.

Понизношћу, љубављу и страхопоштовањем скидох копрену невоља са татиног срца и душе. Мелемом за све татине ране. Лице му се разведри и увесели. Пружисмо један другоме руку у знак поздрава на растанку.

Пред вратима љекарске собе Одјељења за интерне болести пових главу и молим Спаситеља да у соби буде дежурни

---

[8] Саборна посланица Светога апостола Јакова, 3, 2, 7–9.

примаријус др Миленко Суботић, специјалиста за интерне болести, и да мога тату одмах преузме на своје одјељење и да га лијечи. Спаситељу сам се унапријед захвалио на услишеној молитви. Бљешти ноћна свјетлост у ходнику. Бљештавило ме освијетли и у љекарској соби.

Гле чуда! Угледах управо траженог интернисту!

– Знам зашто си ми дошао... – трепће љубазно и наставља: – Идем на годишњи одмор. Не би било мудро да Милан пријеђе на моје одјељење а мене ту нема.

Са твојим татом Миланом не смијемо се шалити.

Морамо га лијечити. Боље је за сада да остане на одјељењу гдје тренутно лежи...

Захвалих се интернисти као да је испунио татину жељу.

Одлазим из болнице по сјају пуног мјесеца. Уђох својима у стан и листам телефонски именик. Окрећем бројеве телефона стана прим. др Мухамеда Шаркића, специјалисте за неуропсихијатријске болести, с молбом да прегледа тату у болесничком кревету собе 63 на Одјељењу за болести уха, грла и носа. Сазнадох да је на одмору ван Добоја. Окрећем бројеве телефона његовог замјеника прим др Миливоја Ковачевића. Његова мајка ми саопшти да је и он на годишњем одмору. Око 22 сата успоставих телефонску везу с кумом Драгом Јовановићем. Он иде у лов са доктором Обрадом Филиповићем. Молим да лично разговара с њим, да се још више заложи на лијечењу мога тате, да му да одговарајуће лијекове за побољшање апетита, изљечења десне руке и друге болести.

– Буди без бриге, куме Божо! – кликну кум Јовановић увјерљиво.

7. VIII 1985.

У 16,30 сати пред вратима собе 63 пових главу. Молим милост и благослов Свевишњег за тату. Желим љубав и мир, да ме лијепо прими и да ме умудри. На крају сам додао и ријеч Амин!

Уђох у татину собу пуну болесника. Сједи на болесничком кревету. И озбиљан и расположен. Поздрависмо се уобичајеним поздравом. Погледом обухвати моје очи. Провјерава да ли се

што љутим на њега. Мотри ситуацију. Информисах га детаљно о мојим јучерашњим активностима прелазећи са ријечи на дјела... Затим тата отвори усхићено душу и срце:

– Данас су код мене били доктори специјалисти Миленко Суботић и Обрад Филиповић. Миленко се према мени одлично показао. Питао ме је како ми је. Ја му нисам тепао. Рекао сам му: "Мислио сам да си мени, докторе, окренуо леђа и заборавио на мене.

Хвала Ти што ме обилазиш интересујући се за моје лијечење. Лијечиш ме. Ни доктор Филиповић није лош.

За мене је он добар човјек. Даје ми лијекове исте какве даје осталим болесницима моје собе"...

На ове ријечи оба се загрцнуше од смијеха. Доктор Филиповић рече ми да ће убудуће давати и друге, одговарајуће лијекове. Моли ме да не идем са његовог одјељења... Затим моји болесници из собе загугуташе као голубови, жалећи се да ноћу од мог неспавања не могу спавати! Доктор Суботић рече ми и ово: "Ми ћемо те лијечити и излијечити, Милане. Буди без бриге...

Значи, они ће мене излијечити! Али питање је докле ћу живјети – размишља тата гласно и наставља: – Вјерујем у поруку Христовог Јеванђеља, према којем и ако заспим дубоким сном, имам вјечни живот!... – говори озбиљно и одлучно.

– У праву си, тата. Хвала Богу! – додајем, а у себи се питам колико помаже овоземљска лаж.

– Сутра је четвртак, сине Божо. Не мораш ми долазити с породицом. Имате и ви душу и срце. Одморите се.

– Нека буде како ти кажеш, тата! Отићи ћу на село у посјету мами Марији, сестри Вукици и зету Слободану – узгред му напоменух.

– И мене то интересује.

– Питаће ме за твоје здравље. Шта да им кажем, тата?

– Реци како јест. Немој увеличавати. Говори истину. Кажи да ми је постепено боље...

Поздрависмо се божански на растанку. Сутом плави увлачи се у татину собу.

8. VIII 1985.

С краја радног времена из фабрике на вријеме стигох на перон аутобуске станице. Пред аутобусом "ДОБОЈ – БРЂАНИ" угледах зета Слободана. Рече ми да управо иде од тате Милана, којег је о свему информисао, те да оба сматрају да ја не треба да идем у село.

9. VIII 1985.

Распламсало се љето, а ја још нисам успио да с доктором Обрадом Филиповићем разговарам о здравственом стању и лијечењу мог тате. Двапут сам га тражио на одјељењу. Оба пута су ми саопштили да је изашао. Знам шта ми је чинити. Клекнуо сам на кољена и повио главу:

"Оче који си на небесима, Боже милости и чуда! По Твојој вољи помози ми да ме прими доктор Обрад Филиповић... Амин!"

Свемогућем сам се унапријед захвалио, како то и чине вјерници који вјерују у моћ молитве.

У 12 сати покуцао сам на врата љекарске собе. С радошћу сам се осмијехнуо када смо се погледали у очи. Срдачно ме прими и започе разговор:

– Миланово се здравље побољшало! Доктор Миленко и ја смо се договорили да за Вашег тату Милана пропишемо лијекове и да га отпустимо из болнице. Прописане лијекове може трошити код своје куће и нема сврхе да даље борави у болници... Отпуштамо га сутра у 11 сати...

– Хвала Богу и Вама на љекарској њези, лијечењу и пажњи... и што мој тата излази из болнице опорављен и жив – кажем искрено.

Из истих стопа отишао сам тати у болесничку собу. Лежао је са својим мислима. Пријатно сам га изненадио, јер још није вријеме посјете болесницима у болници. Обгрли ме погледом и затрепта. Једини болесник у соби.

– Сви су болесници излијечени отишли својим кућама. Данас је примљен нови, неки Сафет из околине Тешња. Глув. Изашао је у шетњу по болничком кругу.

– Отпуштају и тебе, тата! Сутра! Долазим по тебе у 11 сати – кликнух.

С нескривеном радошћу тата нагласи:

– Помогли су ми, нема шта! Волио бих још остати седам дана, али силом прилика идем својој кући.

– Како силом прилика, тата?

– Ево овако – каже и настави тужно: – Спавао сам као топ. А како и не бих кад су ми, умјесто једне дали двије таблете за спавање! Пробудих се у пола ноћи због физиолошких потреба. Подигох се из кревета и кренух, али сам насред собе пао!

– Куд си био пошао, тата?

– У WC!

– И?

– Дигоше се три болесника из кревета и подигоше ме... Дотрча медицинска сестра и докторица. Замијенише ми комплет пиџаму, а докторица запрепашћена призором категорички изјави:

– Отпустићу Вас из болнице, Милане!...

– Твој живот се налази у рукама Свемогућег, и ништа ти се не може непредвиђено догодити а да Он није уз тебе, тата! – увјеравам га.

10. VIII 1985.

У 11 сати ушли смо тати у болесничку собу, ја, Димшо и зет Слободан. Тата нас дочека с одушевљењем и радошћу. Медицинска сестра даде тати инјекцију у десну руку. Нама, татиним синовима и зету даде лијекове које тата треба да узима код своје куће, међу којима су таблете, сируп и финалгон–маст за лијечење руке.

Тату смо преобукли у љетну одјећу и обућу. Поздрависмо се с јединим болесником који остаје сам у соби. Затим се најсрдачније захвалисмо медицинском особљу које је његовало и допринијело побољшању татиног здравља. На крају нам рекоше да у понедјељак дођемо по отпусницу.

Одлазимо. Димшо и Слободан су с обје татине стране, придржавају га у ходу, при чему се тата ослања и на дрвени штап. Лифтом се спустисмо у приземље, па кренусмо према Слободановој "лади". Цврчци на бљештавилу небеске руже опјевавају сунчано љето.

– Идемо у Божин стан – огласи се тата.

Полако се пењемо уз степенице до стана број 22 на другом спрату. Тата с великом муком и уз помоћ сина и зета савладава степенице. Коначно одахну на каучу синовљевог стана. Прави је јуначина! Јер, савладао је 40 степеница. Шчепа га кашаљ. Затим се у кади окупао у топлој води. Тата живну и кашаљ му престаде. Моја домаћица по његовој жељи донесе послужење: пилећу супу и пилетину, ражев хљеб, питу и дињу. Тата се сваког тренутка осјећа све боље.

Димшо обрија тату и намириса мирисима који га оплемењују и уздижу у висине небеске. Испраћамо тату из мог стана радосно и срдачно, с надом и жељом да опет дође. Поздрависмо се породичним поздравом на растанку.

Низ степенице тата силази поштапањем без тешкоћа. Уђе у кола позади, до тате сам ја, за воланом Слободан, до возача Димшо. Кола појурише у правцу татине куће у селу Бргула Горња.

– Како ти је, тата? – огласи се Димшо.

– Добро! Освјежио сам се и ојачао у тијелу и духу. Нестао је кашаљ...

Чувар куће псећим гласом најави укућанима да долази његов господар! Са синџиром око врата заскакује у небеса од силне радости. Из куће изађоше мама Марија и кћерка Вукица. Тата без штапа изађе из кола пред својом кућом. Грли се и љуби са својом душом Маријом.

– Кућо моја, животе мој! Мили мој Милане! Хвала Богу! Чувао те је и учинио чудо! Дошао си из болнице жив!... – кликће мама кроз сузе радоснице и додаје: – Хвала ти што си ми из болнице послао банану...

– Богу је све могуће, Марија... Нисам мислио да ћу се жив вратити... Болница ми је помогла инфузијом, инјекцијама, сирупом и таблетама. Нису ме излијечили. Само су ме опоравили и побољшали ми здравствено стање – говори тата усхићено и пресрећно, те уђе у своју прелијепу кућу с уским прозорима, с малим али за њега најпространијим собама на свијету!

13. VIII 1985.

Умјесто својима, данас сам из фабрике дошао на село татиној кући. Придружио сам се Вукици и Слободану у њези наших родитеља, тате Милана и маме Марије. Обрадовао сам их својим доласком и даровима. А на врх им језика: "Без потребе долазиш и плаћаш путне трошкове." Гледам да сам што дуже уз најрођеније и да им помогнем у свему, те тати и мами живот учиним љепшим.

Будилник је забрујао у четири и по. Устао сам, обријао се и умио, те се спремио на посао у свој град. Пружам кораке топлим љетним јутром. Њивом и шумама, преко потока и узбрдицом до Марића брда, гдје у пет и по долази аутобус. На овом брду приђох радознало непознатом путнику. Пружих му руку и представих се. Он ми узвраћа одушевљено:

– Саво Митровић из Мале Ријеке, општина Модрича... Како Вам је тата Милан? Чули смо да је болестан, а памтимо га као човјека челичног здравља!

– Одакле Ви познајете мог тату? – чудим се потврђујући да је заиста болестан.

– Пријатељ је наше куће. Пазио се с мојим оцем. Познајем га као Божјег човјека! Обожен је и побожан... Причао нам је о Вама, Божо, како га божански и синовски пазите и помажете...

– Је ли Ваш отац жив, Саво?

– Умро је 1970. у 99. години живота. Није пушио, али је умјерено пио и радио. Оног дана кад ће се разбољети заједно смо довели краву у Добој на сточни сајам. Продали смо је. Препјешачили смо четрдесет километара у једном, а толико у другом правцу. Лежао је и болобао двадесетак дана. Молио сам га да дозволи да га одвезем љекару, али је он одбио, јер му никада није ишао, нити је боловао – с тугом прича пријатељ Саво.

– Мој тата Милан не размишља о смрти – умирању, већ како ће заспати и спавати до васкрсења! Благодатношћу Откупитеља и Спаситеља господина Исуса Христа!...

Наш раговор прекиде долазак аутобуса у који уђосмо, те кренусмо у правцу града.

18. VIII 1985.

Данас зета Слободана свечано испраћамо у пензију. Главна личност свечаности је Господ Бог! Слављеник је Слободан, заједно са својом животном сапутницом Вукицом и дјецом, чији су почасни гости тата Милан са својом Маријом, као и њиховом дјецом, те са снахама, зетовима, унуцима и праунуцима. Ту је и Слободанов брат Саво са својом женом Зорком, татиним комшијама.

На столовима у хладовини зерделије постављена су разна јела, од меда до млијека, те освјежавајући напици, вино и жестока пића. Слављеник је с највећом радошћу славио одлазак у пензију. Поздравио је почасне госте: пунца Милана и пуницу Марију, мог тату и маму, као и све остале госте. Почасни гост, пунац – тата Милан, захвалио се Божанству што је њега и Марију даровало највећим богатством на планети Земљи – синовима, кћерима и снахама, које се воле као и кћери, те зетовима, који се такође воле и поштују као и синови, затим унуцима и праунуцима.

Посебно се захвалио Свемогућем Богу што у осамдесетим годинама види окупљене миле и драге у поводу одласка у пензију племенитог зета Слободана Јовића... На крају је честитао слављенику са жељама за памћење.

Ово славље протекло је у славу Неба. А Небо је учинило чудо! Конкретније, на дан ове свечаности тата је окријепљен у тијелу и духу. Болови су нестали као облаци. Сваку ријеч изговорио је душом и срцем. Огњено у духу. Милошћу Неба тата пети мјесец дуже живи од клиничког предвиђања. Његову душу Марију комшинка Зорка прије десетак година предвидјела је да ће убрзо отићи међу брда и у облаке. Предвидјела је да ће за њеном комшинком Маријом и комшија Милан отићи 14. априла ове године!

Данас је комшинка Зорка гост "отписаних". Својим очима гледала је мог тату Милана и маму Марију. Уживала у татиној и маминој пјесми попут славуја. И Зорка је пјевала с комшинком Маријом. Веселиле се...

"Циљ чуда је да пробуди и ојача човекову веру у Бога."[9]

[9] Др Радиша Антић: Пут, истина и живот, "Препород", Београд, 1998, стр. 56.

28. VIII 1985.

Тата се пробуди рано. Пробудио га пљусак љетне кише. Пролом облака! Низ стреху куће поточићи ломе вратове. То је пробудило и маму. Тата размишља гласно:

– Волио бих данас отићи сину Ђорђи у Суботиће, али не дају киша и болест. Прошле године сам ишао. Сјало је сунце. Син позвао комшије и пријатеље. Частили смо се јелом и пићем. Орила се пјесма и грувале двоцијевке...

Мама говори ћутањем. Јутро се преточи у дан. Небо се кити копреном плавом. Љетна киша лије из облака. Сестра Милка пред родитеље стави послужење. Доручак! Управо доручковаше, а пас закидиса са синџира. Псећим језиком најави долазак госта. У кућу уђе комшија Стево Миљановић. Кућа му на источном брду, с оне стране потока.

Поздрави се с домаћинима комшински и људски. Пита за татино и мамино здравље уз жељу за оздрављење. Обрадован посјетом и пажњом тата рече да се постепено опорављају те се с великом радошћу захвали Стеви на посјети...

Иза тога, с најавом чувара куће, у посјету тати и мами дођоше Димшо и Божо Живковић. Божо је глувонијем. Куће су им на свјеверозападном брду. Комшије. Прво су се поздравили с татом – домаћином, па са осталим укућанима како то и доликује комшијама. Срдачно и душом и срцем. Заузеше понуђено мјесто. Расположени, радосни и срећни што се тата и мама, њихове комшије, у осамдесетим годинама још увијек добро држе тјелесно и духовно.

Глувонијеми укршта прсте и чини муњевите покрете руку, очију и главе. Шири прсте и стишће шаку.

Нашу пажњу плијени тај говор којег не разумијемо. Чудо право! На срећу, његов рођак Димшо вичан је таквом разговору.

– Шта каже мом тати? – питам.

– Добар си, старино, у дубокој старости!

– Како му је жена код куће и шта ради?

Димшо развеза вез рукама и прстима свом саговорнику који на исти начин одговара и овај нам преведе:

– Жена му је добро. Чува унука, Васиног синчину.

– Да ли жели кафу? – пита сестра Милка.

Опет проговорише прсти укрштањем, увијањем и покретима руку. Брзином свјетлости постави питање и одговори.

– Радо би попио кафу!

У сусрету с глувонијемим комшијом, имењеком Божом, срдачно смо се поздрављали. Он шири руке као да развлачи хармонику. Тај говор сам себи сам логички тумачио:

– Ти си син Милана Суботића, свирача на хармоници...

– Видио сам како кажипрстом дотаче своје чело, усне су му у ваздуху извеле покрет, нешто што личи на пољубац. Интересује ме шта је тиме рекао. Питам комшију Димшу:

– Рекао је да ти је сестра Милка паметна! – одговори комшија.

Одоше наше драге комшије које су тату и маму увеселиле и приредиле им незаборавне тренутке. Тата им се захвалио на дивној посјети и зажелио да опет дођу. Расположен и ведар у духу. Обгрли ме погледом:

– Радни је дан, а ти ниси у фабрици, сине Божо?

– Нарадио сам три дана и одобрили ми одсуствовање да будем уз тебе и маму и да вам помогнем у свему, тата! – одговорих одлучно.

Сунце одлази на починак. Милка је у послу у кући и око куће. А ноћу је дежурни "љекар" тати и мами. Не спава. Трагови несна и умор не могу се сакрити.

– Ноћас ћу ја поред тате и маме, сестро Милка!

– Уз Божји, имаш и мој благослов!... Овдје ти је скуван чај, кафа и млијеко, шећер, мед и шоље. Кад тата или мама ноћас затраже, погриј на ватри и заслади медом. Тати помози да попије, а мами помоћ засад није потребна.

Мама лежи на лијевој страни у соби на каучу, а тата на десној, на свом каучу. Између је столић са стоном лампом која освјетљава плавом свјетлошћу.

Вечерас око 21 сат даћеш ми лијек против болова и за бољу циркулацију крви. Ено га у бочици на прозору, сине Божо!

– Шта да радим ако заспиш, тата?

– Нема говора о спавању.

Понизно се спустих на кољена и пових главу. Од Свемогућег тражим помоћ:

"Оче, који си на небесима, Боже милости и чуда! Тебе молим за помоћ.

По Твојој вољи благослови мога тату Милана и маму Марију. Хвала Ти што си их ујединио у својој љубави и што су ми они родитељи! Ти знаш све тајне њихових душа и читаш њихова срца. Откупитељ је дао свој живот и за њих. Његова љубав према њима већа је од моје. Исцијели им све болести и нека оздраве. Теби у славу и част, а њима и дјеци на добро и благослов. Ако то није твоја воља, молим Те да милошћу и благородношћу, те својом присутношћу храбриш и одржаваш у мукама и патњама. Ојачај их у тијелу и духу. Подари им добар сан и одмор. Мени ноћас не дај сан да по Твојој вољи његујем и будем на услузи твојим крунама стваралаштва. Амин! Алилуја!"

Мама Марија заспала је у 20,30, а тата двадесетак минута касније. Ослушкујем дисање најмилијих, под плавом свјетлошћу електричне свјетиљке. Свјетлост украшава њихова лица као цвјетове. Са тих драгих родитељских лица пламтјели су осмијеси. Љубила се срећа с радошћу. Скупљале вјеђе, љутње и прекори за дјечије несташлуке. Читали смо им лица као буквар. Са страхопоштовањем према Ономе који нам их је дао.

На њиховим очима копрене завјеса сна. Кроз отворен прозор увлачи се мјесечина и кити их као новогодишњу јелку. До њих допире свјеж планински ваздух. Појачава дисање и претаче у хркање које царује тишином.

На дрвеној клупи поред њих сједим будан као јутро и дан. Мисли ми се извијају од среће и радости. Дижу у висине. Личим на птицу раширених крила. Из љубави им поклањам једну ноћ! А они су својој дјеци поклонили све зоре, јутра, дане и ноћи. Памте пет синова и четири кћери! Чини ми се, највише су мене задужили и код мене заслужили.

Казаљке означавају 21 сат. У ово вријеме код својих већ лијежем. У кухињи је кревет. На њему су почивале сестра

Вукица, Зора, Драгица и Милка, затим браћа Адрија, Димшо и Ђорђе. Чим тату почне да дави кашаљ или се јаве гласови најмилијих, дежурни "љекар" скаче из кревета као опржен.

Мама на срећу сву ноћ спава. Пробуди се и погледа у правцу свог милог. Утврди да је све у реду и утапа се у сан дубок као море. Татини се болови дању умире, а ноћу постају несносни. Он их подноси мушки и јуначки. Прије три ноћи било му је критично. Почео је с алалима! Кћерке су завриштале. Онда је тата наредио да женскиње изађе а да остану синови.

Тули тишина. Личи на вјечност. Ноћ протиче споро. Попут ријеке бескрајном равницом. Чувар куће се не јавља. Дријема на пола уха и ока. Једино сам ја будан. И радостан и срећан. Озарен и усхићен. Јер, Створитељ каже: "Поштуј својега оца и матер своју, да ти се продуље дани на земљи, коју ти да Господ Бог твој."[10]

Казаљке означавају 22 сата. Ноћ попут ријеке мили равницом мјесечине.

Тати сам требао дати лијек, али нисам га будио. Јер, ноћ је за починак, а не за јело и пиће.

У 22,30 огласи се да више не спава. Знак да наступају неиздржљиви болови због којих се наглас кука. Овлаш благо тразају руке. Очито је Свемогући чуо моју молитву и услишава је!

Навукох љетни покривач преко татиних руку. Погледом му милујем лице. Очи украдене од неба крију се под спуштеним завјесама те се чини да још спава. Опрезно и тихо га будим.

– Тата, хоћеш ли попити лијек?

– Пробудио си ме! Да није рано? Који лијек, сине Божо?

– Сада је 23,20 сати ноћи – кажем и настављам: – Требао си у 21 попити лијек против болова у рукама, лијек за бољу циркулацију крви.

– Нећу лијек, хоћу чај од свих трава што их Милка кува!

– Чај је скуван. Ено га подгрија се на ватри.

Напуних шољу и засладих медом. Подигох тату у сједећи положај. Затим у отворена уста заљевам га капима топлог чаја и оне склизнуше низ грло. Осмијехну се сретно.

[10] Друга књига Мојсијева, 20, 12.

– Добар је и топао – рече и настави: – Кад си ме пробудио, прекинуо си ми сан. Сањао сам једног свог мртвог пријатеља, на копаче и жетеоце... На глави старице сија сунце. Кад ми приђе ближе, препознах своју мајку Макивију...

– Божански ти је сан, тата!

Попи чај и затражи онај лијек. Из кутије извадих црвену таблету и дадох с чашом воде. Попи лијек и трепну задовољно, срећно.

– Лези и спавај, сине Божо, а ја ноћас како прођем – кликну родитељски.

– Не спава ми се, тата! Сан је далеко од мене као васиона од планете Земље – шапућем и још једном захваљујем Свемогућем што је чуо моју молитву. Милујем затим драге и топле татине руке које све значе у мом животу, као и у животу моје браће и сестара. Руке које су нас храниле тешући брадвом прагове у горостасним шумама. Двадесет година! У свим годишњим добима. Дању и по мјесечини. Облачиле нас и обувале. Руке које су пообарале генерације трава. Копале, желе, везале снопове. Брзином вјетра окретале вршалицу моторном снагом, из петних жила. Засадиле воћњаке. Извајале кошнице и подигле пчелињак. Држале прве оквире препуне пчела и саћа меда. Листале странице Јеванђеља по Матеју, Марку, Луки и Јовану!...

– Нема веће љубави ни пријатеља од Оца небеског и родитеља, сине Божо – нагласи тата и сам се окрену на другу страну не би ли ме приволио да из његове собе изађем у кухињу и спустим се на кревет... Оставих га самог у ноћној тишини да поново заспи.

Казаљке су се зауставиле на 24 сата. Поноћ! За тренутак вријеме застаде, а онда се поче одмотавати клупче глувог доба. Царује тишина као вјечност. Ни лавежи паса, ни кућног пријатеља, ни кукурјекања пијетлова. На уске прозоре у собу улази сребрнаста мјесечина.

Сваког трена очекујем да родитељи нешто затраже и да их одмах услужим. Не пада ми сан на очи. Ни да помислим да заспим. Уђох родитељима у собу. Свјетиљка просипа плавичасту свјетлост. Мајка прогледа. Види да је све нормално и поново

спусти завјесе на својим очима. Накашља се сувим кашљем. Ваљда да на себе скрене пажњу. Обоје су у осамдесетим годинама. Мама безбрижно дише и спава. Тата дубље дише у свом сну и хрче као цврчак усред љета. А мислио је да ноћас неће ни ока склопити, као претходне вечери. Ноћас цијело Небо бдије над сном и болестима мојих најмилијих, услишавајући моју молитву. Чух татин глас:

– Колико је сати, Божо?

– Два и двадесет по поноћи, тата – напомињем да смо упловили у нови дан. – Шта могу да учиним за тебе, тата?

– Скувај ми јаје, сине Божо!

Ватра ми се била угасила. Убацих сувади у пећ и жар се разбукта у трен ока. Овдје сам затечен, неспреман. Милка ми није казала гдје су јаја. Ко ће знати шта ће се тати ноћас тражити. У кухињи га нема. Ни у креденцу. Помислих да будим Милку. Не! Потражих поново Божју помоћ. Он све зна и све може. Гле, продухови ми се ум.

Упалих вањско свјетло које пред кућом сажеже мрак. Угледах кокошињац. У њему се указаше јаја као мјесечина. У кључавој води скувах јаје и припремих за јело.

– Дај ми бјеланце, Божо!

Ставих тати у уста четвртину. Отисну низ грло, али рече да више не може. Напомену ми:

– У три сата даћеш ми чај...

Попио је топао чај од камилице заслађен медом. Затим је чврсто заспао. Угасих родитељима плаву свјетиљку, а упалих свјетло у кухињи. Најмилији уљуљкани у сан дубине океана. Соба личи на рај цврчака.

Пуца зора. Трепуће трепавицама. У 4,30 пијетлови у кокошињцу и селом опјевавају зору кукуријекањем на сав глас. У пет сати натпјевавали су се тринаест пута.

31. VIII 1985.

За столом иза куће у хладовини раскошне зерделије искупила се татина и мамина ужа и шира родбина. Уприличен је ручак. У славу Свевишњег и домаћина и осталих најмилијих.

Очито су домаћини тата Милан и мама Марија озарени радошћу. Из срца и душе пламти љубав божанска која их је носила кроз живот и будила наду. И сада их издиже изнад збиље. Надјачава немоћ и слабост тијела. Сила Духа умањила је болове и као да их нема.

Нико не окуша ни мрвице хљеба, ни кап воде. Чека се домаћинов благослов. Да отвори душу и срце. И, ево, апостолски узвишен, усправи се и трепну:

– Драга и мила дјецо – синови и кћери, зетови и снахе, унуци и праунуци, нека вас драги Бог благослови за вашу љубав и пажњу коју сте безброј пута исказали и сада својим присусвом исказујете према мени и Марији. Ви сте наш најљепши дар којим нас је Небо даровало! Ви сте и наше највеће богатство!... Хоћу да вам кажем и ово. У вашем животу нека вам је на првоме мјесту Створитељ, Откупитељ и Спаситељ! Он ће благословити сваки ваш корак и рад. Имајте у виду Свемогућег на путевима својим и Он ће управљати вашим стазама. Нека вам драги Бог излије још више међусобне љубави, мира и слоге...

Подижите викендице на нашој слободној земљи. Около засадите цвијеће да земља не зарасте у дивљу траву, папрат и остругу...

Одговор на татине благослове, савјете и заповијести његови мили и драги узвратили су са двије ријечи:

– Амин! Алилуја!

Тата је је покусао тањир пилеће супе, а кад је завршио с пире-кромпиром, рекао је:

– Ето, ви сад наставите с ручком. Једите и пијте...

Звецкале су кашике, виљушке и ножеви... Били су то тренуци среће, породичне идиле и љубави.

1 – 10. IX 1985.

Татине и мамине кћерке Милка и Вукица и наш зет Слободан даноноћно бдију над животом родитеља. Далеко од својих породица. Од четири кћери двије су ту у родитељској служби. Од пет синова уз њих нема ни једнога! Шта је с њима? Чији су они синови?... – размишљам.

Из тих разлога придружио сам се сестрама и зету у служењу и њези родитеља. Породицу сам оставио у оближњем граду. Истина, моји родитељи немају вајде од мене. Једино виде да сам уз њих душом и срцем, како то и доликује сину. Трудим се да будем угодан Богу и цијелом Божанству.

Из родитељске куће путујем у фабрику на посао који ми је обиман и сложен. Захтијева савршену концентрацију мисли и ума. Срцем и душом. По угледу на вјернике према Свемогућем. Он ме продуховљава и јача у духу и тијелу, те без муке подносим све напоре, физичке и психичке.

Изјутра ме будилник буди у четири и по. На брзину се умијем и припремим за пут. Завирим у татину и мамину собу, те ослухнем како дишу и нечујно одлазим. Онда пружим хитре кораке ношен крилима љубави и младости. Спуштам се њивом, шумом и преко потока, па узбрдицом до аутобуса који полази у пет и по.

Шума и поток очаравају ме својим буђењем, свјежином јутра и мирисом љета. Љепотом и романтиком природе. Не знам да ли ме више импресионира очаравајући оркестар птица или оглашавање звјериња: вукова, срндаћа, лисица, зечева...

Мисли ми се роје око тате. Као црквењак поучавао ме је о Господу Богу Сину. У срцу му је горјела жеља да постанем свештеник. Страствени слуга Божји!

– Божји син у мисији на планети Земљи чинио је божанска чуда! Пролазећи селима и градовима лијечио је болесне од неизљечивих болести. Слијепим је враћао вид. Исцјељивао болесне, глуве и нијеме... Ко вјером прихвати Божјег Сина за свог Спаситеља и ако умре, живјеће. Гаранција је васкрсења и вјечног живота... – говорио ми је тата Христовом љубављу.

11. IX 1985.

Не сија више мјесечина, сазвијежђа, Зорњача, ни сунце. Скаменили се цврчци. У тмини над тминама. Ни даха вјетра, повјетарца, ни вихора. Само тужан и божанствен мамин глас носи ехо тамом тишине овјековјечене. Диже у висине бескраја. Хита у недоглед.

"Боже, помози! Боже, помози!..."

Тата је заспао. Божанским сном. Божанство ће га пробудити када куцне прави час... Умирен као одојче на сиси материној. У хармонији Божанства. Заспао на крилима анђела који су га пратили и чували на путевима овоземаљским, од рођења. Осамдесет прољећа и љета указивало му се у божанским визијама. У сновима. Обасјавали бљештавилом свјетлости спаваћу собу. Разговарали као пријатељи с пријатељем, преносећи Божје поруке...

И није никакво чудо што су тати, на примјер, на стријељању одбројавали до три, када проговарају смртоносни рафали. Ту посљедњу ријеч Свемогући је распршио преко својих невидљивх слуга – анђела!... Није никакво чудо...

"А ти иди и отпочни; устаћеш да примиш своју баштину на крају дана." [11]

Спавај нам ти, о спавај у миру,
Спавај на крилу вере и наде!
Твој Бог је жив, пун нежности благе,
Доћи ће Он и однети јаде –
Спавај нам ти...

Спавај нам ти у Христовом миру,
Почивај мирно док ноћ не прође,
Доћи ће Бог и стати над гробом,
Устаћеш ти кад Господ твој дође –
Спавај нам ти...

Спавај нам ти све до васкрсења,
Свануће дан и састанак доћи,
Устаћеш ти у новом животу,
Жалост и јад заувек ће проћи –
Спавај нам ти... [12]

---

[11] Данило, 12, 13.

[12] Хришћанске химне, "Препород", Београд, 1980, стр. 351–352.

БИЉЕШКА О ПИСЦУ

Божо Суботић рођен је 1932. у Осјечанима код Добоја. Школовао се у родном селу, затим у Завидовићима, Тузли и Чачку. Инжењер је машинства и педагог. Живи и пише у Добоју, а радови су му објављивани на цијелом подручју Републике Српске, бивше Југославије и шире.

Поред низа прилога објављених у новинама и часописима у Републици Српској и Србији Суботић је присутан и у бројним заједничким збиркама: *Друга свјетлост, Зраци и јутра, Траг у времену, Кућа од стихова,* а и у југословенској антологији хаику поезије *Грана која маше*. Посебно је заступљен у Зборнику (број 4) поезије и прозе Удружења писаца Србије, Београд, *Траг у времену*, те у зборнику поезије међународне манифестације "Рудничка врела 2006", Горњи Милановац.

Пише поезију и прозу за дјецу и одрасле. Објавио је књиге пјесама: *Црвене ноћи, Башта машина, Металне звијезде, Прољетна кућа, Врт љубави, Сунце у очима* (два издања), те *Богу у славу, Небо на длану* и *Говор љубави*.

Пјесме су му превођене на енглески, есперанто, албанси и македонски језик.

Прозу је штампао у збиркама: *Говор цвијећа, Живот за дјецу, Дјеца сунца, Невидљиви чувари,* намијењене најмлађима, те *Земља под сунцем, Лучоноше,* избор прозе за дјецу и одрасле *Гнијездо од свјетлости, Ореол свјетлости* (два издања), *Молитва за љубав, Дарови неба* и *Божанство.*

Добитник је више првих награда за поезију и прозу на књижевним конкурсима, међу којима су прве награде београдског "Рада", затим "Трудбеника" из Скопља те Савеза писаца Југославије.

Члан је Удружења писаца Србије, Републике Српске и Савеза књижевника Савезне Републике Југославије - Одбор "Младен Ољача" Републиике Српске, Бања Лука.

САЖЕТ И ЈЕВАНЂЕЉСКИ ТОПАО ПОДВИГ

- рецензија -

У ријеткој сам прилици да рецензујем овако занимљив аутобиографски исјечак из живота аутора књиге Боже Суботића, чије је дјело несумњиво настало уз задобијену благодат Светога Духа и у чврстој вјери нашег писца.

Из овог штива пред читаоцима су животне подуке о љубави према родитељима, које се огледају у поштовању оца својега и матере своје, дате као кратка "хронологија живота", како сам аутор каже, забиљежена у дневнику писца у периоду од 28.12.1984. до 11.9.1985. године.

"Поштуј оца својега и матер своју, да ти добро буде и да дуго поживиш на земљи" једна је од Божијих заповијести, које нам долазе преко Јеванђеља и ријечи Божије, којом заповијешћу, у пастирско-психолошком смислу, одише и овај текст пред нама.

Тема ове књиге је заправо порука Јеванђеља, али ненаметљиво жива порука, која се назире у позадини сваке приче по датумима догађаја из живота, која је водиља и танка нит овог дјела, што није толико изненађујуће за нашег писца, који недвосмислено заступа вјеру у Бога Свемогућег!

Разголићена стварност о свакодневним догађајима из живота, који истичу односе између писца и његових родитеља, у првом је плану, али то хронолошко-планско приповиједање само је оквир који служи за исконску, далеко дубљу и свеобухватнију мисао - о потреби поштовања једне веома важне и значајне Божије заповијести, поштовању "оца својега и матере своје" на добробит свакога ко тако чини.

За оне који су пратили књижевни опус Боже Суботића током протеклих година знају да се ради о обоженом ствараоцу, који своју вјеру у Бога и став о постојању Бога изражава често и јасно, у сваком свом умјетничком изразу, било да се ради о прози или поезији!

Својим јавним и отвореним ставом о вјери у Бога, и овим дјелом, као духовним сјеменом, које је у надахнућу посијао логос нашег умјетника, коријени се чињеница да је сам умјетник испунио Божију заповијест о неопходности поштовања оца и матере своје. Сада нам то само саопштава, водећи нас у форми дневних исказа - из дана у дан - у неку већ проживљену прошлост, коју, као добар приповједач, успијева да стави у умјетничку форму доброг прозног казивања, којим и доказује да је у цијелости, као дијете, син оца својега, људско биће пред Богом, у стварности и испунио ову Божију заповијест.

Аутор је и сам један од главних судионика свих кратких биографских прича о оцу Милану и мајци Марији, њиховом тежачком животу, пуном љубави и радости, чија је озарена срећа и љубав најизраженија у тешким моментима, у тренуцима очеве болести.

У дневнику живота свога оца и мајке, чији је исјечак живота забиљежен педантношћу писца судионика, аутор жели да нам саопшти и свој став о вриједности породице. Породица је темељ који у различитим временима и на различитим географским локацијама на планети представља универзалну и непролазну вриједност, у разним епохама и међу многим народима свијета.

"Порука Јеванђеља" је књига из које се то може лако и сврсисходно научити. Написана приповијест у форми дневника исписана је популарним и разумљивим народним језиком, због чега је ова књига, у одређеном смислу, лијеп увод у религијске садржаје за све оне који су почели да проучавају ријечи из Светог писма.

Осим што је технички стварно одлично написана, аутор се потрудио књигу учинити и духовитом, богатом за јеванђеоску вјеру, како читаоци не би били сморени сухопарним информацијама из живота обичне свакодневице пишчевих родитеља.

Суботић је у овој чаробној поруци Јевађеља порастао и постао велики. Постао је велики јер је остао "велико дијете". Досегнути висину дјетета није мали и лак успон јер је то својеврстан успон на Хималаје, ма ко да успије да савлада такав начин приповиједања. Наш писац, "велико дијете" са осамдесет

љета, неминовно асоцира на доброћудног проту који би да нас повеже са Свевишњим.

"Зацрвенеше се кровови кућа у долини и на околним брдима. Као макови.

Бјеласају се зидови великих кућа. Личе на лабудове. Пред једном од њих зауставише се кола. На зиду плавим словима анонимни дјечји пјесник своје генерације написао је поетску поруку:

"Нека нас памте
Улице и крај.
Никад нећемо
Отићи у рај!..."

или

"Тебе, Боже, хвалимо!
Дивна су сва Твоја дела,
Моћ је Твоја чудесна.
Диви Ти се Земља цела!
Сјајне звезде кличу Ти:
Владај, Боже свемоћни!

Тебе хвали народ Твој:
Сваки језик, свако племе!
Ти све видиш и све знаш,
Свуда си у исто време!
Ти си с нама ноћ и дан,
Славан, свет и бесмртан!

Ти си Бог, наш Спаситељ,
Нема другог осим Тебе!
Име Твоје спасава.
С Христом си нам дао себе!
Твоме Сину кличемо,
Твоју љубав славимо!"

Ови књижевни филиграни никога неће оставити равнодушним. Мудро сročени искази о духовној борби у молитви за болесног оца, обогођени химнама и псалмима, који су дати у оквиру неког од 73 поглавља по датумима, плод су не само очигледне и неспорне талентованости писца већ много, много више. За Божу Суботића молитве "дјетета" су кристално јасне, поетске, естетски избрушене изнад свега, етички прочишћене од свих могућих и немогућих тумачења будућих критичара, па и ове рецензентове маленкости.

Заиста, овако сажет, топао умјетнички подвиг могу да изведу само љубав и вјера: - љубав за Бога, - љубав за родитеље, - љубав за живот; вјера, која је много пута - излијечила, - помогла, - охрабрила, - утјешила све људе, а тако учинила и за нашег аутора, којег је оснажила да проживљену прошлост у односима са својим родитељима унесе у овај прозни текст. Вјера је надахнула писца да и на овај начин изрази према њој своју радост.

... "А ти иди и отпочни; устаћеш да примиш своју баштину на крају дана. (Данило, 12, 13)" и пјесма "Спавај нам ти, о спавај у миру, Спавај на крилу вере и наде!..."

Једноставно, сјајан избор за завршницу овог дневника о низу догађаја између живота и смрти, с наведеном реченицом. Уживајте сами у цјелини пјесме и читавог текста, читајући...

Након посљедње реченице ове књиге о томе да је "Ту посљедњу ријеч Свемогући распршио преко својих невидљивих слуга - анђела!... Није никакво чудо...", и након цитирања текста из Библије, може се још једном нагласити да се ради о изванредном дјелу, чија је вреднота универзална, људска, због чега нам ваља похитати у библиотеку и потражити ово несвакидашње и занимљиво аутобиографско казивање Боже Суботића, које ће све нас надахнути и обасјати свјетлошћу Свевишњег Господа Исуса Христа, Сина Божијег. Амин!

Бања Лука, 5.12.2011.

РЕЦЕНЗЕНТ
Мира Макивић,
дипл. правник, публициста

ВЕЛЕЉЕПНИ ДУХОВНИ ХРАМ ЉУБАВИ

Рецензија рукописа *Порука Јеванђеља. Хронологија живљења* Божe Суботића

Некоме ко се, попут нас, такорећи обимније и чешће бавио Суботићевим стварањем и прозама, увијек се изнова враћајући његовим новим дјелима, која су непресушиво и континуално настајала и у његовим познијим, осамдесетим годинама, нови рукопис насловљен *Порука Јеванђеља. Хронологија живљења*, не би требало да изазива недоумице и да посебно изненађује. Све је у складу с оним већ одраније присутним и више пута посвједоченим, што и сам наслов и његово име говори и имплицира, а то је да све што је уграђено у значењски и смисаоно отворене просторе и ове његове најновије прозе, не само њени протагонисти и јунаци него и сама природа и вријеме, као и читаво свјетоживотно кретање, говори из самог божанског средишта и происходи заједно са умјетниковим стварањем и обликовањем са његовог извора. Па ипак, поред свега тога, и овај необични и најсвјежији Суботићев рукопис скрива своју одређену мистерију и тајну, која је ту, пред нашим очима и критичким умом, да се разоткрива и херменеутички расвјетљава у својој значењској расположивости и смисаоној истинитости.

Но искуство критичког опхођења, с друге стране, упозорава нас да, када се приступа људским културним, естетским и духовним творевинама, често се гријеши, јер се о њима најчешће збрдаздола говори оно што по утиску и варљивом дојму изгледа најважније, а да се заправо у њих уопште није ни ушло, нити казало било шта важно. Сваки је приступ посебан подухват и за њега се треба нарочито припремити и опремити, а то је, прво, да се помно одреди сигурна и истиноносна тачка умног критичког посматрања и разумног интуитивног разумијевања из неколико најпримарнијих херменеутичких перспектива, па онда, друго, са те утемељене позиције, да се одлучно уђе, и по ширини и по дубини, хоризонтално и вертикално, у сам разговијетни али нејасни и густи текст и из њега аналаитички интерпретативно излучи све оно што се може на луцидан начин разабрати и издвојити, те и језички описати и приказати. У свему томе треба

осигурати такав квалитет читања/посматрања многоликости текста, који из њега "вади" не тек оно на дословном нивоу, већ суштa значења његовог оног појединог и самог његовог детаља из оног ширег и најширег, из одређених разних текстуалних регија и самог садржаја у цјелини, па се, у том контексту, и разлучује-одређује важност дакако и оног најважнијег.

Најновије Суботићево дјело пружа могућност цјеловитог сагледавања и процјењивања његовог текста с различитих гледишта, што практикује свака вреднија критика с циљем што потпунијег и истинитијег његовог критичког освјетљавања и представљања. У *Поруци Јеванђељу* на првоме мјесту треба поставити питање облика и жанра у коме је ово дјело написано. Показаће се да оно истовремено припада и научној, али и умјетничкој врсти. У њему се описују стварни и доживљени догађаји у дневничкој форми с конкретним именима, мјестима, институцијама, организацијама, датумима и сл., али се то чини литераризовано, у одређеној умјетничкој приповједној форми са описима природе, временских доба, важних животних догађаја, осјећаја који било да чине радост или да муче чланове у одређеним породичним ситуацијама, дакле на начин који подразумијева извјесну приповједну романескну структуру, односно мали роман о хришћанској породици, која држи до духовних и моралних вриједности, достојанства, респекта према личности најстаријег те и неутољивог осјећаја спрам родитеља и других сродника у њеном склопу, и коју, у етичком смислу, високо подиже и одржава љубав према Богу и његовој милости, као њеном темељном ослонцу, првом полазишту и посљедњем исходишту духовног живота и вјечног постојања у вјери.

Према томе, ово се дјело може посматрати у првом реду са становишта описаних збивања и стварних људи као свједочанства одређеног доба и времена, као хронике једне породице у времену социјализма и комунистичке атеистичке власти. У том се смислу може питати какав је ауторов приступ и став према стварности описаног тренутка, субјективан или објективан, историјски вјеродостојан или невјеродостојан, истинит или неистинит, позитиван или негативан. Може се, исто тако, поставити питање његове комплексности и цјеловитости захвата, као и вредновања

појединих дијелова збиљског фактицитета ондашњег свијета живота. Затим, какав је у то вријеме био однос спрам религије и Бога, атеистички или теистички, те и на који је начин аутор повезао религију и хришћанско васпитање и одгој у цјелини. Питање феномена љубави која, ако је истинска и на дјелу, представља одређени свепрожимајући хришћански и богочовјечански принцип који одликује описану породицу у цјелини, али и карактерише сваки покрет и свако осјећање његових чланова понаособ, од оца и мајке, преко синова и кћери, па до унука и праунука. Ово би се дјело, према томе, могло посматрати и са етичко-хришћанског гледишта. И са едукативно-педагошког, јер у одређеном васпитном смислу подржава љубав, вјеру у Бога и добре људске намјере, те и човјекову доброту интегрално узев, па онда и са психолошког становишта, с обзиром на то да су сви описани појединци у њему изнутра, дакле психолошки, осјенчени описаним темељним осјећајима, разумом и вољом, као и односом према другима. Брига према ближњем, који је уједно и породични ауторитет угрожен неизљечивом болешћу, те помно и несебично исказивање пажње и саосјећања према њему, али и радост и добро расположење кад ствари крену набоље - означавају и представљају једну од битних црта ове прозе. А једно од не мање важних питања је и однос према природи, који је извјестан, потпуно усаглашен и хармоничан, па се може рећи да људи у Суботићевој најновијој тзв. стварносној прози живе у складу с природом, с небом, годишњим добом, биљним и животињским свијетом, те самим изгледом и духовним рељефом завичаја и завичајним урбаним амбијентом описаним у овој лијепој и једноставној а вишезначној и симболичкој прози, која се лако чита, али и изазива рефлексију, о чему и аутор на једноме мјесту каже: "Видим да је размишљање најтежи посао. А како и не би био када на тај начин долазимо до идеје. Ко има идеју, има и рјешење."

У овом су спису описана догађања и у њима конкретни људи у временском периоду од 28.12.1984. до 11.9.1985. године, мада је приказан неупоредиво шири временски контекст. Историјски посматрано, то је вријеме социјализма и заједничке државе Југославије, одређено релативно мирно и сиромашно, но

са видљивим тенденцијама потрошачког карактера, доба свијета живота на овим просторима, али и доба које је носило знаке и наговјештаје за радикалне будуће промјене. Фабула списа је одређена романсирана приповијест једне породице с подручја добојске регије, породице Милана и Марије Суботић и њихових четири сина и четири кћери, одгајаних у духу хришћанске вјере. У Сарајеву живе најмлађи син Димшо и кћерка Вукица с породицама, као и кћи Зора, у Добоју са својом породицом живи син Божо, док син Ђорђе с породицом, као и кћери Драгица и Милка, такође са својим породицама, живе на селу. Њени чланови се крећу на релацији Добој - Бргула Горња, и натраг. У ствари, отац и мајка су даровани синовима Андријом, Ђорђом, Божом и Димшом, и кћерима Драгицом, Вукицом, Милком и Зором, те и њиховом дјецом - унуцима и праунуцима - који чине највеће богатство ове породице. У писму болесном оцу син Божо ће записати да је њихово племе "неугасиво и вјечно", док су сами они као "сунце за нашу планету". Читава радња овог аутобиографско-дневничко-мемоарског списа фокусирана је на оболијевање оца породице, осамдесетогодишњег старца Милана, од карцинома, довољан и истинит догађај да би се за њега могли везати бројни доживљаји, активности и радње, осјећаји и акти, који осликавају одређени хришћански и беспријекорно одгојен и формиран сроднички свијет, свијет здравог и чистог срца, доброте и духа, милоте и одговорности, што дубоко вјерује у Свевишњег и његову премудрост и вјечност.

Суботићев начин излагања, односно поетика и техника описивања и приповиједања, ријечју, структура проседеа његове прозе је колико класична толико и модерна, те и веома сложена и, као таква, не слиједи онај праволинијски поредак. Приповиједање углавном започиње у одређеном смјеру и, на мјестима и према потреби, да би умјетничку слику употпунило, прелази у свој други план и на нови слој, као и на одређени други ниво и садржајнију сферу од претходне, којом дакако постиже и већу динамику, живост и приповједну разноврсност, али предоченој слици у исто вријеме додаје и нову димензију, понекад и сасвим неочекивану. Тако се у одређеном континуитету смјењују описи природе и времена, породичне посјете и блиски

контакти, брига за очево здравље и задовољавање свакодневних животних потреба, брижна посвећеност оцу и уопште родитељима и родбини, али и савјесно, креативно и одговорно понашање на послу, те и изражена готово исконска и изворна љубав према Богу, хришћанским празницима, сродницима, природи, пчелама, домаћим животињама, кући и властитом завичају.

Све што се ради проткано је мислима и здравим разумом, али и више од тога - племенитим осјећајима и, напросто, одушевљењем што се живи и у богомданом бивствовању опстаје. Из текста сазнајемо много не само о основним чињеницама описаних и приказаних лица и њихових односа, као и о самим догађајима у вези са болешћу старца Милана и опхођењу његових бројних синова, кћери, зетова, снаха, сусједа, унука и праунука, према њему у разним ситуацијама, болницама и клиникама, него и о другим фактима свијета живота и збиље из друге половине 20. вијека, ближе и даље историје на овим просторима, о начину како се тада живјело, радило и забављало, какви су били обичаји, власнички односи, питање напретка, људских и посебно сродничких односа, осјећаја и узајамности, те и о много чему другом. Овдје је приказана традиционална српска породица и њено древно достојанство живљења, која без отпора, чак напротив, објеручке прихвата продор и увођење у живот људи прогреса и тековина европске цивилизације; ријечју, сви су њени чланови више или мање устремљени према дигнитету, слободи, истини, доброти, правди, љубави, бризи и саосјећању, љепоти живота, али и скромности, умјерености и поштовању другога. Исто тако, као незамјењива вриједност сачуван је и однос према традицији, изворним обичајима, и посебно вјери. Бог као апсолутно и надмоћно биће у самом је средишту, па се око Њега, као око одређене осе, окреће читава стварност и збиља свијета живота ове магичне (приповједне) прозе Боже Суботића, који је и њен дневнички исписивач (јунак протагониста - приповједно Ја-лице) и сам аутор писац.

Симболички гледано, ова би се проза могла сагледати и као одређено "болесно" стање свијета живота у нашем добу, у времену тзв. кварне и патолошке техничке цивилизације, а с

којим се грчевито и са неизвјесним исходом рве и бори све оно изворно, исконско и здраво животно, што је још непотрошено и сачувано као здрава супстанца људскости у планираним животним оазама православно хришћански устремљеним ка "вјечном животу" и "царству небеском". И зато можда највећу њену вриједност носи иманентан доживљај боголиког и трансцендентaлног у овој прози доброте, достојанства, љепоте, слободе и здравља поносног и усправног живљења и умирања. И отуда је и сам њен свијет, као и сами протагонисти и јунаци, тако специфичан и јединствен, да, премда дубоко збиљски и стваран, ипак дјелује у извјесном смислу помало митски и бајковито, као да симулира властито постојање. У пуној зрелости свога богатог и осмишљеног осамдесетогодишњег постојања Божо Суботић је очито у њему и њима саградио велељепни духовни храм обогаћен љубављу, добротом и етиком лијепих манира и опхођења, да се кроз њега у малом разазнаје оно велико и истинито, способно да умјетнички и далекосежно свједочи о достојанственом и овјековјеченом постојању властите породичне заједнице из које је и сам поникао и винуо се у дубоке и тајанствене висине духовног свијета.

Заиста, овдје се ради о сасвим специфичном тексту, који осцилира између аутобиографског и умјетничког. С једне стране, ту су људи, мјеста и све друге "чињенице" из стварног живота који се реално догађао и реално збио, а с друге, приповједни исписи илустровани аналогним стиховима, пјесмама и фотографијама, посебно композиционо, те језички и стилски у естетском и умјетничком смислу елаборисани. Исто тако, у одређеном је смислу поменути текст умјетнички испуњен раскошним свијетом живота, који се на овим просторима с пажњом његује и одржава, и који се радикално разликује од оног запљуснутог западним рационализмом и хладним, техничким апсолутом; у ствари, цјелокупно кретање у њему обликоване збиљности устремљено је на једноставну људску доброту, на логику "божјих" људи, на узајамност међу припадницима породичне заједнице и слично. Његов "духовни свијет" одвија се кроз сусретање са оним обичним и свакодневним, са бројним пажљиво одабраним детаљима, те и са философијом живота благости, доборте и

пажње према другом, као и, надасве, са снагом и моћи садашњег тренутка у којем се згушњава и оно минуло, сама сјећања на дјетињство и младост и на стихијна и "орканска" животна догађања.

Као што је истакнуто, већ из самог наслова овог необичног и раскошног списа Боже Суботића јасно је да му је стратешки циљ и задатак био да се у том остварењу подвуче танана људска духовна димензија постојања. Када је ријеч о аутору и његовом досадашњем не тако малом опусу, она је мање или више углавном била присутна и имала своје мјесто и у другим његовим дјелима, у поезији, романима и приповијеткама, и ако бисмо тражили тачку као средишње упориште читавог његовог стваралаштва, онда би то неоспорно било то сопствено креативно посезање за јеванђелским знацима и порукама, које на суштниски начин оплемењују његову стваралачку мисао и приповједни проседе. А он њу на свој специфичан начин и гради. У овом спису, дакле, он, с једне стране, у први план ставља ту "јеванђелску поруку", коју сматра одлучном и неприкосновеном за људску егзистенцију, и, с друге, приповједним (умјетничким) текстом излаже "хронологију живљења", која је, у ствари, у романсираном облику и дневничко-датумски описана, испроповиједана и представљена као дио његове животне и породичне биографије. Том поруком је, као и у другим његовим познијим радовима, дубоко проткана унутрашња духовно-умјетничка супстанца текста и на тај начин с њим као таква и сливена, па из њене вјечне животне искре она и сама у цјелини происходи, те и до њених врхова досеже. Истина, у овом су спису текстови поредани хронолошки, дакле с обзиром на одређени календарски редослијед, и ништа што се збило касније не претходи у тексту реално догођеном, но ипак, сами описи, што значи и проповједни поступак има, супротно томе, своју специфичну дијалектику, која често нарушава календарски и хронолошки редослијед, јер се кроз сјећања и снове повремено враћа у прошлост, па се она као таква у тексту одвија у садашњости, при чему оно "прије" и оно "касније" замјењују мјеста, тако да прије постаје послије а послије прије.

И ако се у *Поруци Јеванђеља* описују/приповиједају стварни догађаји који су се животно и историјски некада збиљски и

догодили, онда би се по томе њихово описивање и изношење у овом спису, у жанровском погледу, могло одредити као својеврсна хроника и ништа више. Но, као што смо видјели, нема сумње да су они управо по карактеру изношења и описивања нешто неупоредиво више од пуког хроничарског описивања и изношења животне и историјске фактографије. Својом приповједном спретношћу и снагом Божо Суботић им даје посебну ауру и магију, улива у њих оно епифанијско по чему неумјетничко и фактографско постаје умјетничко и претвара се у нову духовну структуру са бројним симболичким значењима, што је код њега дошло до пуног израза. Овдје одиста танану психологију опхођења, бриге и вјере, те и одређену приповједну социологију и филозофију егзистенције свијета живота поменуте породице концентрисане на бригу и спашавање болесног оца Милана, надсвођује богатство и изнијансираност самог језичког сјаја, који с мјером даје значења дословног и симболичког карактера у изградњи истинског духовног храма.

С друге стране, у сам проседе текста уткане су и пажљиво изабране фотографије, које имају примарно поткрепљивачку функцију, те и да нам усред наше рецепцијске урођености у приповједни свијет умјетнине ипак скрену пажњу на то да је ријеч о одређеном збиљском догађају, премда могу, исто тако, и да се доживе, попут разних библијских цитата и аналогних стихова и пјесама, као илустративно-умјетничке допуне (у смислу умјетничких фотографија) приповједно-текстуалној умјетнини, што имплицира специфичан модерни облик прозе грађен с разним документарним фрагментима, цитатима из библијске литературе, аналогним стиховима и пјесмама, те исјечцима из стварног свијета живота (као, рецимо, код америчког писца Џона Дос Пасоса) и слично. Наш писац се служи и сновима и оним фантастичним, које носи и одређену симболику. Већ на самом почетку ових дневничких записа, које исписује Миланов син Божо Суботић, инжењер машинства и познати писац, читалац се управо сусреће са описом фантастичног, необичног и чудесног, али и симболичког Милановог сна (одређене Божанске визије), који у својим парадоксима предсказује мучна искушења, недоумице и патње које га очекују на посљедњој дионици његовог

овоземаљског животног пута. Наиме, позван на свадбу и пјесму, пресреће га стражар, сусреће Марсовце којима се представља као дио "изабраног Божјег народа" и пита за "небески град", те излази на пут "који води у смрт", док му једна жена у бијелом каже да је "на Земљи" и да треба ићи право, да би му, опет, један човјек, на крају, разјаснио да је у сопственој постељи.

Ако је овдје све подсјећало на кошмар и на Кафку, у реалној збиљи, ништа мање, чланови Миланове породице су се суочили с великом несрећом његове болести, која се изненада огласила великим одливом крви, чиме му је запријетила смртна опасност. Нема сумње, Миланов сан је наговјештај далекосежног значења и смисла, а то на свој начин показују и саме прве реченице његовог казивања смјештене на сам почетак ових Суботићевих дневничких записа и под рубриком првог записа датираног на 28.12.1984: "Да нисам утонуо до дна у сан, чуо бих пролом облака, пљусак воде као хорду низ кров куће. У уху би одјекивали громови. У очима би се смјењивали блијесци плавичастог свјетла."

У лавиринтима, запрекама и фантастичним перипетијама које изазивају језу и страх Милан је и у сну тражио да му се покаже пут до његовог завичаја. А тај завичај је нешто што се не може тек тако описати (у ствари, могло би се рећи да читав текст овог прозног списа представља тек скицу за могући завичај и идентитет), будући да поред родне груде, требавских предјела сјеверне Босне, породице, традиције и обичаја подразумијева и несаломљиву, дубоку везу са Свевишњим и његовом благодети. Његов завичај је оно са животном сапутницом савијено гнијездо у којем је Божјом милошћу даровано четири сина и четири кћери од којих су сви запућени ка властитој срећи. И све што је радио у свом дугом животу радио је Божјом милошћу, ништа без Његове помоћи и без увида у Створитеља и Спаситеља, па неоспорно Он бдије над њим и у тренуцима његове тешке болести, и ништа се непредвиђено не може догодити а да Он није изнад и испред тог догађаја. Судбина и завичајност овдје, истина, зависе и од нас самих, али примарно и изнад свега од нашег Искупитеља, који у својим рукама држи све, и зато је потребно молитвом и укупним хришћанским понашањем задобити Његову милост. Тако се све

што се збива у овој прози, описима и приповиједању догађа у знаку те милости и божанске одобровољености.

За Суботићеву прозу могли бисмо рећи да је проза љубави, то јест да се у самом тексту настањује љубав, недвосмислена и сасвим препознатљива. Сусрећемо је на сваком кораку, а овдје, за интерпретацију, биће довољно навести његов опис очевог осмијеха у његовој игри и дијалогу са сусједом Остојом: "Тата се", пише он, "из свег срца осмјехује. Тај величанствени осмијех, чини нам се, дуго није царовао на татиним уснама. Личи на цвијет јоргована, помијешан с каранфилима и ружама. Његови дуги осмијеси као таласи личили су на бисерне шкољке дјетињства. Запљусну талас радости, досегну до наших срца и душа и ми се веселимо. Комшија Остоја раздраган шљивовицом отворио је своје срце. Није важно шта се каже, важно је шалити се и мамити сузе радоснице."

На крају, критички оцјењујући овај најновији рукопис књижевника Боже Суботића вриједним и посебно значајним, датим из, такорећи, одређене философске перспективе позне зрелости искуства осамдесетогодишњака, али у исто вријеме са сачуваном иманентном снагом животног стварања, можемо унеколико, парафразирајући посљедњу реченицу из претходног цитата, закључити да код одређених вриједних умјетничких стваралаца, међу које се неоспорно убраја и Божо Суботић, није важан сам облик и жанр из којег се говори, па ни шта се говори у садржајном смислу, него је најважније стваралачки партиципирати у игри и "мамити" код читалаца естетски лијепе и племените доживљаје, у чему је аутор свој дио задатка без сумње на прави начин испунио. Бројни су разлози који препоручују штампање ове књиге.

Теслић, 3.4.2012.

РЕЦЕНЗЕНТ
Проф. др Богомир Ђукић

Објављивање ове књиге омогућили су несебични спонзори и племенити добротвори, љубитељи писане ријечи, који помажу уздизање и обогаћивање културе и духовности свог народа.

Писац најсрдачније захваљује:

- Хришћанској адвентистичкој цркви, Бања Лука;

- Младену Крекићу, начелнику општине Модрича;

- Зини Стојиљковић из Београда;

- Ратку Стојиљковићу из Београда;

- Младену Лукићу из Добоја.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

821.163.41-94
СУБОТИЋ, Божо

Порука јеванђеља : хронологија живљења / Божо Суботић. - 1.изд. - Бања Лука : Савез књижевника СРЈ, Одбор "Младен Ољача" Републике Српске, 2013 (Лакташи Графомарк). - 142 стр. : илустр. ; 21 цм

Тираж 100. - Биљешка о писцу стр. 127.

ISBN 978-99955-652-0-6

COBISS.BH-ID 1260568

ISBN 978-99955-652-0-6
9 789995 565206